

Norges miljø- og
biovitenskapelige
universitet

Masteroppgave 2023 30 stp.

Fakultet for landskap og samfunn

Å skape gode nabolag: kvaliteter fra fortidens idealer i dagens kompakte byutviklingsparadigme

En casestudie av storgårdskvartalene på Torshov basert på Ingrid Gehls psykologiske bobehov

Juni Lidi Vestavik

By- og regionplanlegging

Bibliotekside

Tittel: Å skape gode nabolag: kvaliteter fra fortidens idealer i dagens kompakte byutviklingsparadigme

Title: Creating Good Neighborhoods: Qualities from Past Ideals in Today's Compact Urban Development Paradigm

Forfatter: Juni Lidi Vestavik

Veileder: Sebastian Peters (hovedveileder) & Roberta Cucca (biveileder)

Antall sider: 107 (+ 12 sider vedlegg)

Nøkkelord: Bokkvalitet, nabolag, bomiljø, subjektivt velvære, miljøpsykologi, storgårdskvartaler, byutvikling

Keywords: Living quality, neighborhood, living environment, subjective well-being, courtyards, environmental psychology, urban development

Forord

Denne masteroppgaven markerer min slutt som student. Det har vært noen lærerike og fine 5 år som student på NMBU, med utrolig mange gode forelesere, gøy prosjekter og venner for livet. Studietiden har bydd på lærerik kunnskap, massevis av inspirasjon og solide verktøy, som jeg ser frem til å anvende i arbeidslivet.

Det er mange som fortjener en takk.

Jeg vil gi en stor takk til veilederne mine, Sebastian Peters og Roberta Cucca, for gode faglige innspill, råd og tiltro. Tusen takk for at dere har vist stor interesse for oppgavens tematikk og heiet på meg underveis. Det har vært en lærerik og inspirerende prosess, men også krevende. Videre vil jeg takke alle informanter som har viet tiden sin til denne studien, som har gitt meg verdifull kunnskap og fine fortellinger. Uten dere hadde ikke oppgaven vært den samme.

Tusen takk min kjære mor, som oppfordret meg til å søke studieplassen min på NMBU, og som har vært der for meg i tykt og tynt. Jeg vil også rette en stor takk til samboeren min – min klippe og trygge havn, for støtte, motivasjon, pleie og gode innspill. Og takk til alle dere som har gitt meg noe å glede meg til i enden av løpet, jeg er heldig som har så mange fine venner som heier på meg.

Nå gleder jeg meg til fortsettelsen!

Juni Lidi Vestavik

Oslo, juni 2023

Sammendrag

I denne masteroppgaven foretas en casestudie av to storgårdskvartaler på Torshov i Oslo, nærmere bestemt Kvartal VII, kjent som «Italiagården» og Kvartal VIII, kjent som «Frankrikegården». Studien utforsker bo- og nabolagskvalitetene på Torshov, og hvordan beboerne oppfatter egen bokvalitet. For å undersøke disse kvalitetene, blir den danske miljøpsykologen Ingrid Gehls åtte psykologiske bobehov anvendt som et verktøy for å definere og måle hvilke kvaliteter som er til stede.

Opgavens formål er å illustrere **hvordan storgårdskvartalene i Oslo kan bidra til en nyansering av begrepet bokvalitet i dagens kompakte byutvikling**. Studien har et brukerrettet synspunkt, hvor opplevelsene og fortellingene til beboerne på Torshov utgjør grunnlaget. Studien søker å identifisere de bokvalitetene som er høyest verdsatt av beboerne på Torshov, og de faktorene som bidrar til at de velger å bli boende i nabolaget.

Dagens byutvikling er tuftet på kompakt byutvikling, som fører til at det bygde miljøet blir mer konsentrert. Dette har ført til diskusjoner om hvordan dagens boligutvikling kan gå på bekostning av kvalitet. Dette studien er et bidrag til bokvalitetsdebatten som lenge har vært entydig, og har behov for nyansering for å fange opp flere aspekter ved trivsel og velvære.

Med et kritisk perspektiv på dagens fortettingsparadigme, søker denne oppgaven å bidra til fagfeltet med et nyansert blikk på hvilke kvaliteter som står i fare for å «glemmes» når det bygges boliger i dag. I en tid hvor bærekraft og kompakt byutvikling står høyt på den politiske agendaen, er det derfor interessant å undersøke de kvalitetene som fortsatt eksisterer i et nabolag som har bestått i over 100 år, og fortsatt gjør seg attraktivt.

Funnene viser at størsteparten av beboerne i undersøkelsen vurderer de psykologiske behovene som tilfredsstillt i stor grad, og oppfatter egen bokvalitet som god. Til tross for manglende kvaliteter og mindre tilfredsstillte behov, gir de likevel inntrykk for en god bokvalitet totalt sett. Studien avdekket flere kvaliteter som er høyt verdsatt av beboerne på Torshov. Disse kvalitetene løftes frem som kvaliteter ved storgårdskvartalbebyggelse som kan gi et mer nyansert bilde på bokvalitet når det bygges tettere i fremtiden.

Ved å bearbeide teorier som Gehls psykologiske bobehov til veiledende prinsipper for subjektivt velvære, kan det utgjøre verdifulle verktøy for menneskeorientert design. Et innblikk i de kvalitetene beboerne verdsetter, og de faktorene som påvirker til at beboere blir boende i nabolag over lengre tid, kan videre gi viktige innspill til hvordan man kan forme fremtidige bomiljø og nabolag.

Abstract

This master's thesis conducts a case study of two courtyards in Torshov, Oslo, specifically Quarter VII, known as "Italiagården," and Quarter VIII, known as "Frankrikegården." The study explores the residential and neighborhood qualities in Torshov and how the residents perceive their own housing quality. To investigate these qualities, the Danish environmental psychologist Ingrid Gehl's eight psychological housing needs are used as a tool to define and measure the existing qualities.

The purpose of this thesis is to [illustrate how the courtyards in Oslo can contribute to a nuanced understanding of the concept of housing quality in today's compact urban development](#). The study takes a user-oriented perspective, where the experiences and narratives of the residents in Torshov form the basis. The study seeks to identify the housing qualities that are most valued by the residents in Torshov and the factors that contribute to their decision to stay in the neighborhood.

Contemporary urban development is based on compact urbanization, which leads to a more concentrated built environment. This has sparked discussions about how current housing development may come at the expense of quality. This study contributes to the housing quality debate, which has long been one-sided and needs refinement to capture more aspects of well-being and happiness.

With a critical perspective on the current densification paradigm, this thesis aims to contribute to the field by taking a nuanced look at the qualities that are at risk of being "forgotten" when building homes today. In a time where sustainability and compact urban development are high on the political agenda, it is therefore interesting to examine the qualities that still exist in a neighborhood that has been established for over 100 years and remains attractive.

The findings indicate that the majority of the residents in the survey consider their psychological needs to be largely fulfilled and perceive their own housing quality as good. Despite some lacking qualities and less satisfied needs, they still give the impression of overall good housing quality. The study revealed several qualities that are highly valued by the residents in Torshov. These qualities are highlighted as features of courtyards as a building type that can provide a more nuanced understanding of housing quality when building more densely in the future.

By applying theories such as Gehl's psychological housing needs as guiding principles for subjective well-being, they can become valuable tools for human-centered design. Insight into the qualities valued by residents and the factors that influence residents to continue living in a neighborhood for an extended period can further provide important input on how to shape future residential environments and neighborhoods.

INNHALDSFORTEGNELSE

DEL 1 INTRODUKSJON	1
1.1 FORMÅL OG RELEVANS	1
1.2 OPPGAVENS OPPBYGNING	3
1.3 BAKGRUNN: Boligens utvikling fra 1800-tallet til i dag	3
1.4 KOMPAKT BYUTVIKLING	6
DEL 2 METODE	8
2.1 FORSKNINGSDESIGN	8
2.2 VALG AV METODER	9
2.3 DATAINNSAMLING	11
2.4 METODISKE REFLEKSJONER	16
2.5 FORMALITETER	17
DEL 3 TEORETISK OG FAGLIG RAMMEVERK	17
3.1 BOKKVALITET OG «WELL-BEING»	18
3.2 VALG AV BOLIG	20
3.3 PLANLEGGING OG MILJØPSYKOLOGI	21
3.4 BOMILJØ	22
3.5 GEHLS PSYKOLOGISKE BOBEHOV	25
DEL 4 CASE: TORSHOV	39
4.1 OVERSIKT OG AVGRENSNING	39
4.2 HISTORIE OG UTVIKLING	40
4.3 CASEOMRÅDENE	44
4.4 REGISTRERING AV DET FYSISKE MILJØET	49
DEL 5 EMPIRISK ANALYSE	64
HVORDAN DEFINERER TORSHOVBEBOERNE BEGREPET BOKKVALITET?	64
1. BEHOVET FOR KONTAKT	67
2. BEHOVET FOR ISOLASJON	72
3. BEHOVET FOR OPPLEVELSE	75
4. BEHOVET FOR UTFOLDELSE	79
5. BEHOVET FOR LEK	83
6. BEHOVET FOR STRUKTURERING	86
7. BEHOVET FOR IDENTIFIKASJON	89
8. BEHOVET FOR ESTETIKK	93
DEL 6 KONKLUDERENDE REFLEKSJON	96
6.1 TROVERDIGHET OG SUBJEKTIVE OPPLEVELSER	96
6.2 HVILKE KVALITETER KAN VI STÅ I FARE FOR Å GLEMME?	96
6.3 KONKLUSJON	100
Litteraturliste	101

DEL 1 INTRODUKSJON

1.1 FORMÅL OG RELEVANS

Formålet med denne oppgaven er å belyse bo- og nabolagskvaliteter som kan bidra til menneskelig velvære i bomiljø, og bidra til utviklingen av gode nabolag i fremtiden. Hvordan man skal planlegge for gode bomiljøer er et svært viktig tema innenfor byplanlegging. De siste årene har det vært en pågående debatt om Oslos nye boligområder. Debatten skjøt fart da den danske byutviklingseksperten Christian Pagh omtalte det som bygges i Oslo i dag som «*nesten oppsiktsvekkende brutalt og lite sjenerøst*» i en artikkel i Aftenposten (Lundgaard, 2021a). Flere av de nye boligområdene i Oslo har blitt kritisert av eksperter for å være lite inkluderende byggerier som gir lite tilbake til fellesskapet og det offentlige rom der folk ferdes (Lundgaard, 2021b).

Pagh er leder for Oslos arkitekturfestival – «Oslo Arkitekturtriennale», hvorav fjorårets tema var «nabolag». I den forbindelse peker Pagh på at mange elsker de gamle byområdene i Oslo, og stiller spørsmålet om hvorfor vi ikke får til å skape like gode nabolag i dag. Pagh sier i den forbindelse at «*Ordet nabolag beskriver et sosialt og fysisk fellesskap som er veldig viktig [...] Det er blitt veldig tydelig at det er forskjell på gode og dårlige nabolag. Det er en pågående debatt om kvalitet og tilgang på boliger, både i Oslo og internasjonalt. Samtidig er det en voksende interesse for å skape nærmiljøer som er hyggeligere og mer menneskelige, hvor du kan gjøre mer enn å bare bo og pendle inn til byen*». (Oslo Arkitekturtriennale, 2021).

Arkitekturfestivalen satte søkelys på nabolaget slik de utvikles i dag, og undersøkte hva som må til for at fremtidens nabolag kan bli enda bedre. Det er imidlertid mye lærdom å trekke fra historien og fortidens idealer, som fortsatt lever videre i dagens veletablerte og attraktive nabolag. Hvilke kvaliteter ved historiske nabolag som Torshov gjør at det fremstår så attraktivt i dag, 100 år etter at det ble bygget? Over hundre år etter at de klassiske Torshovkvartalene ble bygget, er de stadig ettertraktet (Lundegaard, 2021b). Folk trives og vil bo der, selv om boligprisene er høye og boligene er forholdsvis små (ibid).

I dagens byutvikling blir arealutnyttelsen per boenhet stadig mer begrenset, samtidig som det stilles høyere krav til lokalisering, boforhold og kvalitet (Schmidt, 2009, s. 8-9). I Regjeringens veileder «Fortetting med kvalitet» oppsummeres diverse kvaliteter som kan gå tapt ved fortetting, som solforhold, utsikt, mer innkikk og mer støy (KMD, 1998, s. 6). Fortetting kan også forringe kvaliteter som rekreasjonsmuligheter, grøntområder og sosialt samvær (Arnberger, 2012, Haaland & van den Bosch, 2015 & Gifford, 2007).

Planmyndighetene har utarbeidet normer og tekniske krav for å sikre at interessekonflikter mellom fagpersoner, beboere og utbyggingsaktører ikke går utover kvaliteten på det som bygges. Mange (se blant annet Peters, 2016; Lundegaard, 2021a og 2021b; Oslo Arkitekturtriennale, 2021; Stéfansdóttir & Xue, 2018; Strumse et al., 2021 og Brudvik & Campos, 2023) mener at disse kravene og det som bygges i dag, likevel vier lite oppmerksomhet til menneskers opplevelse, fellesskap og gode hverdagssteder. Good et al. (2017, s. 291) hevder også at det lenge har vært en mangel på planlegging for menneskelige behov innenfor både planteori og praksis.

Bærekraft blir ofte basert på tre dimensjoner: en økonomisk, en miljømessig og en sosial dimensjon. Av disse dimensjonene har den sosiale pilaren i stor grad blitt neglisjert ettersom den brede debatten om bærekraft har fokusert på miljøhensyn (som energibruk og klimaendringer) og økonomiske hensyn (som kostnadsbesparelser og levetiden til bygninger) (Littig & Grissler, 2005, s. 65-79; Davidson, 2009, s. 607-619; Peters, 2017, s. 1). Innenfor arkitektur og utforming er et økende antall forskere kritiske til hvordan økonomiske og miljømessige hensyn har dominert hvordan bærekraftighet måles, og krever et skifte mot tilnærminger som er mer kritiske, fortolkende, deltakende og pragmatiske, og som fremmer et bredere spekter av stedsspesifikke målinger (Guy & Moore, 2005, s.1-12; Peters, 2017, s. 1).

Sosial bærekraft i forbindelse med arkitektur og utforming av det fysiske miljøet, kan defineres som: «[...] en prosess for å skape bærekraftige, vellykkede steder som fremmer velvære, ved å forstå hva folk trenger stedene de bor og jobber. Sosial bærekraft kombinerer utforming av det fysiske miljøet med utforming av det sosiale miljøet – infrastruktur som støtter sosialt og kulturelt liv, sosiale fasiliteter, systemer for lokalt engasjement og rom hvor mennesker og steder kan utvikle seg» (Woodcraft et al., 2012, s. 16).

I en tid hvor kompakt byutvikling står høyt på den politiske agendaen, er det derfor interessant å undersøke de kvalitetene som fortsatt eksisterer i nabolag som har bestått i over hundre år fra beboernes perspektiv – og undersøke om disse kvalitetene kan informere fremtidig planlegging, slik at det som bygges nå kan være like attraktivt de hundre kommende årene.

Dette forskningsprosjektet skal i den forbindelse foreta en studie av Torshovstrøkets bo- og nabolagskvaliteter etter Ingrid Gehls psykologiske bobehov. Miljøpsykolog Ingrid Gehl ga ut rapporten *Bo-miljø* i 1971, hvor hun definerer åtte psykologiske bobehov: kontakt, isolasjon, opplevelse, utfoldelse, lek, strukturering, identifikasjon og estetikk (Gehl, 1971, s. 18). Gehl utarbeidet disse behovene med bakgrunn i den dårlige forankringen av menneskelige, immaterielle bokvaliteter i formelle krav og retningslinjer i boligbyggingen (Gehl, 1971, s.6). Her ønsker jeg å utforske hvordan mennesker opplever utformingen av den bygde byen, og hvilke påvirkninger designet har på menneskelig velvære. Ettersom at boligutvikling i stor grad er preget av tekniske krav, vil jeg se nærmere på den sosiale dimensjonen av velvære og boligtrivsel, og utforske om dagens kompakte utviklingsparadigme kan gå glipp av viktige nabolagskvaliteter dersom det kun bygges høyt og tett. Oppgaven problematiserer at en overvekt av fortettingstrenden, kan føre til at nabolagsmodeller som Torshov blir uaktuelle å bygge på grunn av lavere tetthetsfaktorer, og det kan dermed være en fare for at kvalitetene som er til stede i storgårdskvartalene forsvinner i den kompakte byen.

Gjennom oppgaven ønsker jeg å konkretisere Gehls psykologiske bobehov med registreringer og funn på Torshov, hvor målet er å undersøke [hvordan storgårdskvartalene i Oslo kan bidra til en nyansering av begrepet bokvalitet i dagens kompakte byutvikling.](#)

1.2 OPPGAVENS OPPBYGNING

For å svare på problemsstillingen undersøkes to storgårdskvartaler på Torshov i Oslo, henholdsvis Kvartal VII og Kvartal VIII. Det foretas en undersøkelse med et brukerrettet synspunkt for å forstå hvordan beboerne i disse bomiljøene opplever egen bokvalitet. Innhenting av informasjon er basert på Ingrid Gehls psykologiske bobehov, som baserer seg på menneskers grunnleggende behov i det bygde miljøet. Datainnsamlingen baserer seg på metodetriangulering av spørreundersøkelser, kvalitativt spørreskjema og registreringer av det fysiske miljøet.

Oppgaven består av 6 deler:

Del 1 introduserer oppgavens tematikk, formål og relevans, samt bakgrunnen for oppgavens tematikk.

I **Del 2** gjennomgås oppgavens forskningsdesign, metodevalg og fremgangsmetode for å svare på problemsstillingen. Denne delen inneholder også refleksjoner rundt forskningens kvalitet og verdi.

Del 3 består av det teoretiske og faglige rammeverket som anvendes i oppgaven, med en gjennomgang av Gehls teori drøftet sammen med annen relevant forskning og teori.

I **del 4** presenteres caseområdene.

Del 5 presenterer oppgavens empiriske arbeid inndelt etter Gehls åtte bobehov. Resultatene diskuteres samtidig opp mot det teoretiske og faglige rammeverket.

En felles drøftelse av funnene i oppgaven diskuteres til slutt i **del 6**, sammen med forslag til hvordan funnene kan ha overføringsverdi til planleggingen av fremtidige bomiljøer og nabolag.

1.3 BAKGRUNN: Boligens utvikling fra 1800-tallet til i dag

Planlegging av nabolag og boligområder har gjennom historien vært preget av ulike idealer. Disse idealene har derfor også formet forståelsen og vurderingen av bokvalitet gjennom tidene, og hva vi legger i begrepet i dag. For å bedre forstå hvordan begrepet «bokvalitet» kan defineres og måles, er det hensiktsmessig å se på hvordan oppfattelsen av bo- og boligkvalitet har endret seg siden Torshov ble bygget tidlig på 1900-tallet. I dette delkapitlet gjennomgås derfor det historiske perspektivet på boligbyggingen i Oslo, og hvilke idealer som har vært førende. Denne historiske utviklingen viser hvordan bokvalitet har vokst seg til et begrep som ikke bare innebærer selve boligens kvaliteter, men også kvaliteter utenfor boligen og området den ligger i.

1800-tallet: Leiegårder, hageby-konseptet og soneinndeling

Bokvalitet og boforhold ble satt på dagsordenen med bakgrunn i den alvorlige bysituasjonen som vokste frem i Oslo på 1800-tallet (Hansen, 2005, s. 33). Oslo var på denne tiden preget av industrialisering og en stor befolkningsvekst, som førte til trangboddhet, bybranner og usanitære boforhold (Myhre, 2006, s. 359). Denne raske urbaniseringen førte til en stor boligmangel, som skulle løses gjennom boligbygging i form av leiegårder og småhusbebyggelse (Myhre, 2006, s. 366). Leiegårdene som ble bygget i mur, ble ansett som fasitløsningen på boligmangelen på dette tidspunktet (Myhre, 2006, s. 365). Leiegårdene ble svært populære blant middelklassen, og ble bygget i eksklusive materialer med dekorative utsmykninger (Bing & Johnsen, 1998, s. 24).

Leiegårdskvartalene hadde romslige bakgårder, men ble likevel kritisert for manglende plass, lite lys og dårlig luft, og populariteten for slike gårder sank dermed ved århundreskiftet (Myhre, 2006, s. 366). Selv om noen av leiegårdene ble bygget for arbeidere, bodde størsteparten av arbeiderklassen i trehus med hage utenfor byen (Bryn, 1989, i Myhre, 2006, s. 366). Løsningen på mangelen på lys, plass og luft ble tatt opp i byplanleggingen med et fokus på bevaring og etablering av parker (Myhre, 2006, 366).

Tidlig på 1900-tallet vokste Ebenezer Howards «hageby»-konsept frem, hvor estetiske og sosiale kvaliteter assosiert med landsbygden ble fremmet som et bedre alternativ til den usunne og trange industribyen (Bing & Johansen, 1998, s. 20). Her var tanken at hagebyene ble etablert i forsteder, hvor familier eide egne villaer eller oppdelte småhus, som var knyttet til funksjoner i byen gjennom gatenettet (Fiskaa, 2014, s. 14). Denne modellen skulle første til mer natur, lys, luft og plass, og skulle bestå av selveierboliger slik at folk fikk «egne hjem» (Myhre, 2006, s. 373; Fiskaa, 2014, s. 16). Forstadslivet skapte en privat livsstil hvor kjernefamilien kunne trekke seg tilbake fra stressende stimulus, og ble ansett som et symbol på frihet og et bo-ideal mange etterstrebet (Myhre, 2006, s. 373; Børrud & Røsnes, 2016, s. 124). På tross av det sterke fokuset på eneboligen, kom det også for første gang en fremvekst av alternative boformer, som hybelhus og bokollektiver (Bing & Johansen, 1998, s. 24).

I perioden før andre verdenskrig ble store deler av indre Oslo sanert, samtidig som forstedene fremdeles var et bo-ideal (Myhre, 2006, s. 367). Prinsippet om sonedeling ble videreført i byplanleggingen, men det ble nå et tydelig skille mellom bokvaliteter innenfor de ulike sonene (Stugu, 2006, s. 405). Det var store borgerskapsvillaer i byens landlige ytterkant med stor kontrast til de trange, kalde arbeiderboligene i sentrumsområdene (ibid). Til tross for at mange mente at sentrumsområdene allerede var for tettbygde, ble det oppført nybygg gjennom fortetting i eldre byområder (Stugu, 2006, s. 417). Funksjonalismen vokste frem som den ledende stilarten, hvor estetikken uttrykte seg gjennom moderne byggeteknikk (Bing & Johnsen, 1998, s. 12). Idealet var nå boliger med rikelig tilgang på lys og luft, med enkle og utilgjorte fasader (Stugu, 2006, s. 417). Man gikk bort fra kvartalsstrukturen og tilrettela heller for leiegårder separert av leke- og oppholdsareal (ibid).

Etterkrigstiden: Selvforsynte boligstrøk og New Town-idealet

Etterkrigstiden bar preg av en gjenoppretning av velferdssamfunnet og å skaffe nok boliger til en økende befolkning i Oslo (Stugu, 2006, s. 428; NAL & AiN, 2017, s. 12). En økende befolkning kombinert med redusert boligbygging førte til en lengre periode med trangboddhet i byen (Stugu, 2006, s. 428). Selv om tiden var preget av trange boliger, endret folks boligideal seg, og det vokste frem høye forventninger til boligstandard, spesielt når det kom til lys, luft og størrelse (ibid). Husbanken sto i spissen for gjenreisningen av Oslo etter krigen, med regulerte standardboliger som ble ansett som forbilder (Sejersted, 2017; NAL & AiN, 2017, s. 12). Bokvaliteten ble ansett som oppfylt dersom leiligheten tilfredstilte dersom menneskets mest grunnleggende behov i hjemmet som å sove, spise og å være sammen med barna i ulike rom, i tillegg til å være arealeffektiv (Hansen, 2005, s. 42).

Trangboddheten i Oslo skulle løses gjennom utbygging av drabantbyer i strøk utenfor byen, bortgjemt fra den farlige trafikken og forurensende industrien (Stugu, 2006, s. 429). Drabantbyene ble bygget som konsentrerte boligstrøk, med et ideal om å være så selvforsynte som mulig (Stugu, 2006, s. 430).

Boligbyggingen var inspirert av New-Town-idealet om å flytte store folkemengder ut av byen og inn i avgrensede boligområder, med egne servicefunksjoner og grøntområder (Taylor, 1998, s. 13). Den foretrukne boligtypen i drabantbyene var fire-etasjers blokkbebyggelse, omringet av hager (Stugu, 2006, s. 429). Særlig lamellblokken ble populær, ettersom blokkene gir en rettferdig fordeling av gode solforhold og balkonger til alle beboerne (Hansen, 2005, s. 45; Stugu, 2006, s. 431).

Bomiljøet som Ingrid Gehls verk «Bo-miljø» (1971) tar utgangspunkt i (se del 3: Teoretisk rammeverk), er en såkalt «New Town» i Danmark. Den danske planideologien på 1960-tallet var at et godt bomiljø var godt tilrettelagt for familielivet (Pløger, 2002, s. 8), mens det utover 1970-tallet ble et større fokus på planlegging for fellesskapet (ibid). Søkelyset på familieliv og naboer kommer frem i arbeidet til Gehl, som det skrives mer om i del 3 av oppgaven.

Etter hvert kom det sterk kritikk mot utbyggingen av drabantbyene i Oslo, spesielt rettet mot politikken bak utbyggingen, blokkenes utforming og bomiljøet generelt (Stugu, 2006, s. 462). Ulike bomiljøundersøkelser utført av fagpersonell beskrev blokkbebyggelsen som «bomaskiner» i «umenneskelige dimensjoner», noe blant annet Ammerud i Oslo har blitt et symbol på (Stugu, 2006, s. 462). Det kom frem at mange levde anonymt og isolert, som førte til småkriminalitet blant unge som en følge av ensomhet og mangel på sosial kontakt (Stugu, 2006, s. 462). Planleggingsfokuset rettet seg heretter vekk fra boligen som en isolert enhet, og over til det større bomiljøet som en reaksjon på denne kritikken (Hansen, 2005, s. 45-48). Kritikken førte til at det ble utarbeidet en rekke normer og veiledere for hvordan bomiljø skal utformes med hensyn til blant annet lek- og uteoppholdsareal, støy, befolknings sammensetning og maksimal tetthet (ibid).

1970 – i dag: Bærekraftig utvikling og prosjektbasert boligbygging

Utover 1970- og 80-tallet ble planleggingsfokuset i større grad rettet tilbake til bykjernen (Stugu, 2006, s. 468). Miljøargumenter og slagordet «bærekraftig utvikling» førte til en byfornyelse og fortetting av sentrale områder, med mål om flerfunksjonalitet og «vekst innover» utover 1990-tallet (Stugu, 2006, s. 481-482). Urbanisme og byliv ble løftet frem som viktige verdier, og bykjernen ble et samlingspunkt for arbeidsliv, aktiviteter, kultur og boliger (Stugu, 2006, s. 483). Boligidealet og bokvaliteten gikk vekk fra den idylliserte forstadstilværelsen, og over til at byen kunne tilby andre bokvaliteter som urbanitet og byliv (Børrud & Røsnes, 2016, s. 124). I løpet av disse årene fikk også private utbyggere en mer fremtredende rolle i byutviklingen gjennom eiendomsmegling (Bowitz & Høegh, 2005).

Børrud & Røsnes (2016) beskriver dagens byutvikling som prosjektbasert, som vil si at planmyndigheten ikke styrer utviklingen i like stor grad lengre, men at planhierarkiet for første gang har blitt snudd opp ned (Børrud, 2009, s. 19). Utviklingsbehov sees i dag enkeltvis i lys av verdiskapingspotensial og nytte som økonomisk gode (Børrud & Røsnes, 2016, s. 333). Den prosjektbaserte byutviklingen åpner dermed opp for flere former for «god byutvikling» der markedet og private aktører har stor innflytelse (Børrud, 2009, s. 29).

Kritikk rettet mot denne formen for markedsstyrt boligutbygging, som spesielt har vært synlig i media de siste årene, er at boligene som har blitt bygget de siste 20 årene har mange på kvalitet i både leiligheter, uterom, fasader og byrom, som gir lite tilbake til fellesskapet og det offentlige rom (Brudvik, Hortemo & Petersson, 2022; Lundgaard, 2021). Det er stor forskjell på hvordan bokvalitet blir drøftet i fagmiljøer og hva som faktisk bygges, hvor kvalitet har en tendens til å bli definert som noe objektivt og målbart, mens det i et humanistisk perspektiv har en opplevelsesverdi gjennom sanser og

personlig behov (Norske arkitekters landsforbund, 2017, s. 8). Fokuset innenfor boligforskning har de siste årene gått over fra et funksjonalistisk syn på boligen, til et fokus på «myke verdier» som virker inn på menneskers livskvalitet og velvære, som for eksempel hvordan pendlertilfredshet, nabolivstilfredshet og boligtilfredshet bidrar til «subjektivt velvære» (Mouratidis, 2020). Likevel er disse «myke verdiene» kritisert for å være svakt forankret i planlovverket, hvor blant annet Martens & Moe (2018) peker på manglende retningslinjer og krav for god boligplanlegging (Martens & Moe, 2018, s. 335). Byggeteknisk forskrift (TEK17) utarbeidet av Direktoratet for Byggkvalitet stiller tekniske og funksjonsmessige minimumskrav til oppføring av nybygg, som blant annet inneholder krav til sol- og støyforhold og uteoppholdsareal (DiBK, 2017). Det har også blitt utarbeidet en rekke veiledere av Oslo Kommune, som «Veileder for bymessig utforming» (2019), «Fortetting og transformasjon med bykvalitet i bybåndet» (2015) og «Utearealnormer» (2022), som blant annet Stéfansdóttir & Xue (2018) hevder at i stor grad fokuserer på materielle kvaliteter og tekniske krav fremfor verdier som virker inn på menneskelige behov og subjektivt velvære.

1.4 KOMPAKT BYUTVIKLING

Bærekraftig utvikling har fått økt innflytelse både i Norge og internasjonalt de siste årene. I 2016 munnet den tredje Habitatkonferansen til FN ut i en «New Urban Agenda» som fokuserer på urbane utfordringer og på å endre utviklingen i en bærekraftig retning (UN Habitat, 2016; Hofstad & Millstein, 2017, s. 9). I Norge er kompakt byutvikling det bærende idealet for å få til en bærekraftig byutvikling (Hofstad & Millstein, 2017, s.9). Det er en tilsynelatende enighet om at en bærekraftig utvikling må baserer seg på å utvikle mer kompakte byer, som begrunnes med at dette er utviklingsmodellen som best klarer å balansere økologisk, økonomisk og sosial bærekraft i byutviklingen (Hanssen m.fl., 2015; Hofstad & Millstein, 2017, s. 19). Den kompakte byutviklingen innebærer en mer samordnet areal- og transportplanlegging for å realisere målet om nullvekst i biltrafikken, fortetting ved å utnytte arealer innenfor den allerede bygde byen, transformasjon av industri- og havneområder og utbygging rundt sentrale knutepunkter (Guttu & Schmidt, 2008, Schmidt, 2014; Hofstad & Millstein, 2017, s. 20).

En bærekraftig byutvikling gjennom fortetningspolitikk krever at vi har fokus på kvalitet i prosesser og prosjekter (Schmidt 2014, Boverket 2015; Hofstad & Millstein, 2017, s. 26). Det er en enorm mengde miljøorientert kunnskap som diskuterer fordelene og ulempene ved å bygge tette og kompakte byer (se f.eks. Andersen og Skrede 2017; Molotch 1976; Gordon og Richardson 1997; Burton 2000; Næss 2014). Husbankens og Miljøverndepartementets veiledere for fortetting gir en god oppsummering av begrunnelsene for fortetting, men påpeker også noen utfordringer. Oppsummeringen gjenspeiler de fordelene og ulempene som er vektlagt i forskningslitteraturen om fortetting, og spenningene som ligger i den kompakte byutviklingen (Hofstad & Millstein, 2017, s. 26). Veilederen bygger på arbeid med fortetting gjort av forskere ved NIBR (se blant annet Guttu og Schmidt 2004; Hofstad & Millstein, 2017, s. 26). Folkehelse er implisitt reflektert i disse avveiningene gjennom positive ringvirkninger av redusert eksponering for forurensning, urbane kvaliteter som øker livskvalitet og velvære, og kvaliteter ved boområder og boliger som skaper stedsidentitet, nettverk og samhold, som også kan være positivt for helse (MD 1999, www.husbanken.no; Hofstad & Millstein, 2017, s. 27). Veilederen trekker frem syv fordeler og fire ulemper ved fortetting (Hofstad & Millstein, 2017, s. 27):

Fordelene fortetting kan medføre, inkluderer:

1. Fortetting gir mindre transport.
2. Fortetting kan innebære reduksjon i energibruk, for eksempel til boligoppvarming
3. Fortetting skåner landbruksområder, bevarer biologisk mangfold og sammenhengende friluftsområder.
4. Fortetting kan bety mindre ressurser til drift.
5. Fortetting kan styrke og gi flere tilgang til urbane kvaliteter.
6. Fortetting kan gi alternative botilbud.
7. Fortetting kan gi bedre servicetilbud.

Ulempene fortetting kan medføre, inkluderer:

1. Fortetting kan bety nedbygging av grønne lunger og offentlig rom.
2. Fortetting kan gi uheldige trafikkbelastninger i konsentrerte områder.
3. Fortetting kan gi reduserte bokkvaliteter.
4. Fortetting kan forstyrre eller ødelegge et steds særpreg, kulturhistoriske elementer og landskapstrekk.

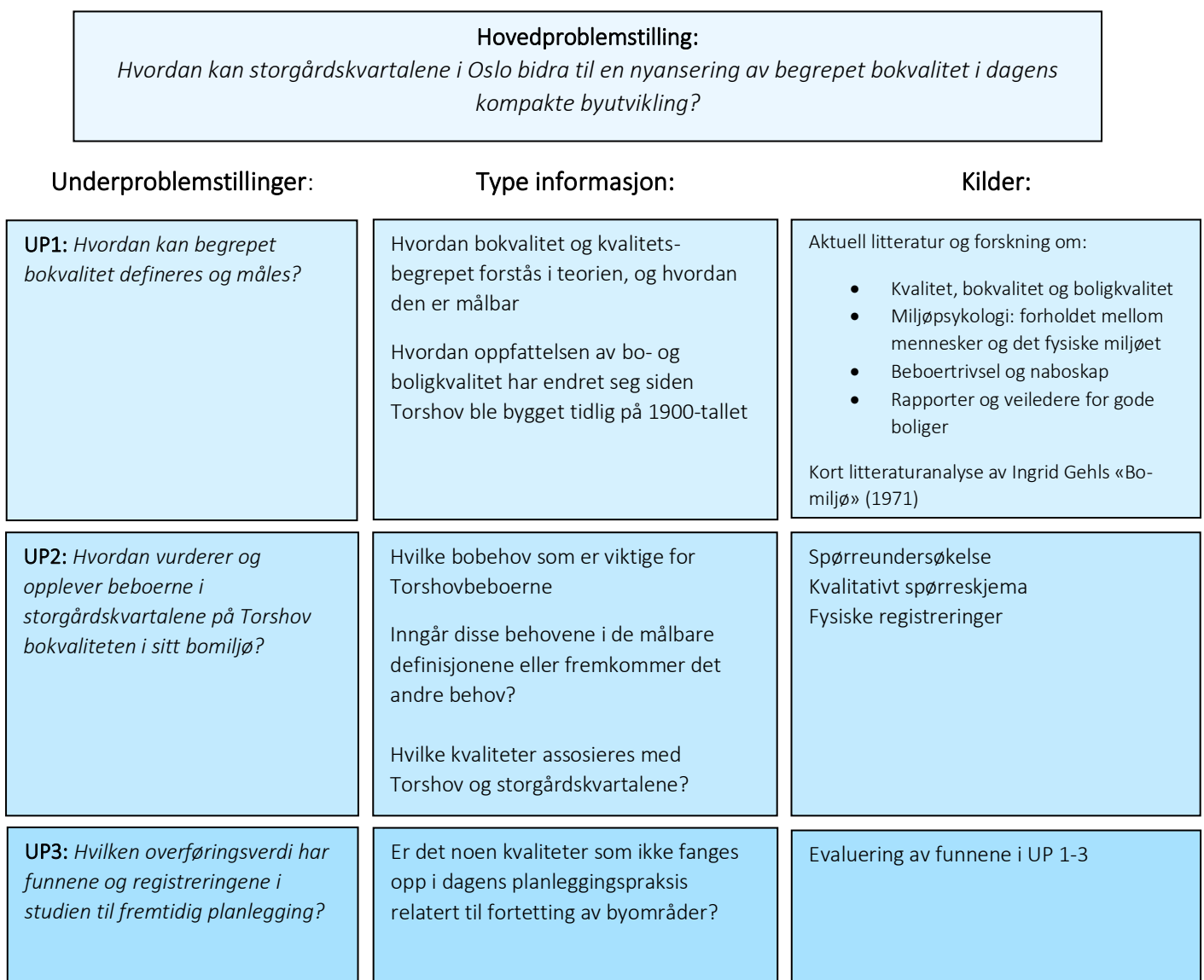
Utover disse fordelene og ulempene som kartlegges i veilederen, finnes det også flere utfordringer knyttet til den sosiale bærekraftsdimensjonen, som er viktige å vurdere ved fortetting (Hofstad & Millstein, 2017, s. 27). Guttu m.fl. (2004) definerer noen av disse dimensjonene i rapporten «Bokkvalitet på områdenivå», som er ment som et verktøy for å sikre kvalitet i nærmiljøutvikling. Her vektlegger de seks egenskaper ved bokkvalitet: helse og sikkerhet, sosiale forhold, service og tjenester, sentralitet, friområder og kulturhistoriske og visuelle (estetiske) forhold (Hofstad & Millstein, 2017, s. 28). Rapporten går dermed bredere til verks enn miljømessige helseeffekter, der f.eks. stedstilknytning, stabilitet og nettverk er viktige sosiale dimensjoner som påvirker trivsel og livskvalitet (Hofstad & Millstein, 2017, s. 28). Dersom fortetting skal bidra til diversitet og mangfold, er det viktig at det bygges boliger og områder som er tilgjengelige for alle, og at boområdet har kvaliteter som er tilpasset ulike behov (Guttu m.fl. 2004, Schmidt 2014; Hofstad & Millstein, 2017, s. 28). Likevel har nyere studier, som Mouratidis (2019), samt Habibi & Zebardast (2022), vist til indikatorer på at "kompakthet" i byene fortsatt kan gi boligkomfort for beboerne (se Miller, 2008; Andersen & Mouratidis, 2023, s. 2).

DEL 2 METODE

I dette kapittelet redegjøres det for valg av metode og forskningsdesign, i tillegg til en presentasjon av utvalg og informanter. Kapittelet inneholder også refleksjoner omkring forskningens kvalitet, reliabilitet og forskerens rolle.

2.1 FORSKNINGSDESIGN

For å koble metodevalget opp mot underproblemstillingene, som bygger opp under hovedproblemstillingen, har jeg laget et forskningsdesign for fremgangen (se figur 1).

Figur 1: Forskningsdesign

2.2 VALG AV METODER

Målet med denne studien er å utforske hvordan storgårdskvartalene i Oslo kan bidra til en nyansering av begrepet bokkvalitet i dagens kompakte byutvikling, ved å studere to storgårdskvartaler på Torshov. For å besvare problemsstillingen og underproblemsstillingene bygger oppgaven på metodetriangulering eller «mixed methods», som er en kombinasjon av kvalitativ og kvantitativ forskningsmetode. Kvantitative forskningsmetoder egner seg best til å få en oversikt over et fenomen, mens kvalitative metoder på sin side egner seg bedre til å forstå et fenomen i dybden (Malterud, 2017). Ifølge Creswell (2014) gir en kombinasjon av kvalitativ og kvantitativ tilnærming et mer helhetlig bilde av det som utforsket, ved at de ulike metodiske tilnærmingene utnytter hverandres styrker og utfyller hverandres svakheter.

All forskning, både kvantitativ og kvalitativ, består av fortolkninger som gir et indirekte bilde av virkeligheten. Kvantitative metoder er basert på analyser av tall (Ringdal, 2018), som i denne studien stammer fra en elektronisk spørreundersøkelse. Kvalitative metoder er basert på analyse av tekst (Ringdal, 2018), som i denne studien stammer fra åpne spørsmål i spørreundersøkelsen og et kvalitativt spørreskjema. Metodisk triangulering ble anvendt for å øke validiteten i studien (Bukve, 2016).

I denne oppgaven ble kvantitativ og kvalitativ metode utført sekvensielt, det vil si at den kvantitative undersøkelsen ble fullført først, som videre dannet grunnlaget for utformingen til spørsmålene i det kvalitative spørreskjemaet (se vedlegg 4). Dette kalles for eksplorativt sekvensielt design, ettersom at den kvalitative delen har som formål å belyse funn i den kvantitative delen (Harrison et al., 2020).

Denne studien er basert på en blanding av et elektronisk spørreundersøkelse og kvalitative spørreskjemaer. Tilleggsvis har jeg valgt å bruke Ingrid Gehls psykologiske bobehov som indikatorer for å måle bokkvaliteten, og som mal for utformingen av spørsmålene i spørreundersøkelsen og spørreskjemaet. Rapporten til Gehl identifiserer åtte grunnleggende psykologiske bobehov som mennesker forholder seg til i sine bomiljøer, som i denne studien skal anvendes med et sosio-romlig perspektiv på hvordan nabolag og bomiljø er designet for sosial bærekraft og menneskelig velvære. Studien innebærer derfor også en litteraturanalyse av Ingrid Gehls «Bo-miljø» (1971), i tillegg til en registrering av de fysiske omgivelsene på Torshov etter Gehls prinsipper.

I løpet av dette forskningsprosjektet, får jeg observert studiematerialet fra tre ulike ståsted: tekstlig gjennom teori og dokumenter i planleggingspraksis, med egne erfaringer og oppfattelse gjennom den fysiske registreringen og Torshovbeboernes oppfatning og opplevelser gjennom spørreundersøkelsen og de kvalitative spørreskjemaene.

Metodene som blir brukt for analyse av kvalitative data omfatter blant annet koding av datamaterialet. Dette innebærer at større eller mindre elementer av teksten merkes med stikkord (koder) forankret i det teoretiske rammeverket, som beskriver eller karakteriserer innholdet i hvert element. Ved hjelp av disse kodene blir ulike tekstelementer sammenliknet, med sikte på å finne typiske og generelle mønstre i datamaterialet (se vedlegg 5),

Litteraturanalyse

En litteraturanalyse innebærer en systematisk innhenting av informasjon om et tema med formål om å informere problemstillingen og definere forskningsrommet. Jeg har gjennomgått eksisterende teori og forskning relatert til oppgavens tematikk. Gjennomgangen dannet grunnlaget for hva jeg ønsker å undersøke, og hvilke deler av tematikken som er lite undersøkt fra før av.

Formålene med litteraturanalysen var å få en innsikt i hvordan «bokkvalitet» defineres og forstås i dag, og hva forskning sier om beboeres trivsel. For å forstå hvordan kvalitetsbegrepet har utviklet seg siden Torshov ble bygget, så jeg i tillegg på den historiske utviklingen av boligbyggingen i Norge, med fokus på hvordan oppfattelsen av bokkvaliteten og boligidealet har endret seg over tid. For å forstå hvordan bokkvaliteten defineres i dag, så jeg også på faglige veiledere og rapporter knyttet til bokkvalitet og subjektivt velvære.

Videre var formålet å lage en forenklet versjon av Ingrid Gehls psykologiske bobehov i stikkordsform, slik at behovene kunne være styrende for utformingen av spørreundersøkelsen og spørreskjemaet. Det skal likevel sies at arbeidet til Gehl ikke blir ansett som en fasit på god bokkvalitet, men heller et form for «måleinstrument» for å vurdere bokkvaliteten, beskrive opplevelsen og sammenligne ulike svar. Jeg har valgt å ta utgangspunkt i Gehls teori på bakgrunn av Peters (2017) etterspørsel på forskning som anvender Gehls bobehov for å utforske hvordan mennesker opplever de fysiske omgivelsene sine, som blir begrunnet ytterligere i del 3. Teorien hennes har blitt forsøkt konkretisert og støttet ved hjelp av nyere forskning og teori, og satt i inn i en nyere samfunnskontekst ettersom teorien er utviklet på 1970-tallet.

Casestudieforskning

Casestudie ble valgt ettersom at det er ansett som en av de mest velegnede metodene for utvikling og testing av teori innenfor samfunnsvitenskapelige fag (Andersen, 2013, s. 14). Casestudier gir muligheten til å utforske i sammensatte fenomener og problemer, og kan bidra i prosessen i å svare på komplekse spørsmål (Flyvbjerg, 2006, s. 219). Forskningsspørsmålet søker å kartlegge beboernes egen oppfattelse og vurdering av bokkvalitet, og i denne sammenhengen er casestudier en velegnet metode for å analysere beboernes opplevelse, ved å avdekke meninger og vurderinger hos beboerne.

Selv om eksperter (som byplanleggere) kan tenkes å ha spesialkunnskap, opplæring og “ekspertøyne” som kan planlegge til fordel for det bygde miljøet og samfunnet, argumenterer Ireland et al. (2020) for at det er lokalbefolkningen som er de «ekte» ekspertene på å bo der de bor (Ireland, Brown & Schofield, 2020, s. 837). De kjenner sin plass bedre enn noen andre og kan derfor bidra med verdifull informasjon innenfor dette fagfeltet.

Det er likevel noen svakheter ved casestudieforskning som metode. Casestudier tillater forskeren stort individuelt spillerom, ettersom de legger opp til generalisering og fortolkning som er basert på enkeltområder (Flyvbjerg, 2006, s. 219). Med tanke på at casestudier utforsker enkelte og utvalgte områder, kan ikke kunnskapen som samles inn antas å gjelde for hele området (Gerring, 2017, s. 220). Det skal likevel presiseres at denne problematikken rundt generaliserbarhet og validitet ikke bare gjelder for casestudier, men i de fleste sammenhenger som innebærer innsamling av data fra et bestemt utvalg (Gerring, 2017, s. 219).

Denne oppgaven setter søkelys på to caseområder på Torshov i Oslo, nærmere bestemt to boligkomplekser kalt Kvartal VII og Kvartal VIII. To gårder fra Torshov ble valgt for å illustrere de kvalitetene som fører med storgårdskvartalbebyggelse. Torshov er et nabolag bestående av flere storgårdskvartaler, som er tilnærmet like i utformingen. Jeg har en hypotese om at det fysiske miljøet til Torshovkvartalene illustrerer unike kvaliteter, som ikke er like godt forankret i mye av det som bygges i dag.

Begge boligkompleksene (Kvartal VII og VIII) er eksempler på den originale og opprinnelige Torshovbyen, som ble bygget fra 1917 - 1925. Disse caseområdene ble valgt på grunn av at det var mange respondenter i spørreundersøkelsen som bor i disse kvartalene, i tillegg til at mange av beboerne i disse kvartalene var villige til å svare på det kvalitative spørreskjemaet. De utvalgte boligkompleksene er også to av de største kompleksene på Torshov, med noen av de største gårdsrommene. På folkemunne har jeg også hørt at dette er to svært attraktive gårder, hvor det er få leiligheter som legges ut for salg og mange som ønsker å bo i akkurat disse kvartalene. Caseområdene vil bli presentert og utdypet i del 4.

2.3 DATAINNSAMLING

Som følge av at hovedfokuset på den empiriske forskningen er lagt til brukerperspektivet og beboernes opplevelse av bomiljøet, består datainnsamlingen av en elektronisk spørreundersøkelse i tillegg til kvalitative spørreskjema.

I dette forskningsprosjektet studeres det fysiske miljøet gjennom to metoder. Det foretas en fysisk registrering av omgivelsene gjennom en befarings av caseområdene, hvor omgivelsene tolkes slik de er rent objektivt. Videre gir svarene på spørreundersøkelsen og det kvalitative spørreskjemaet en innsikt i hvordan beboerne opplever dette fysiske miljøet rent subjektivt.

Jeg kobler i tillegg funnene fra spørreundersøkelsen, det kvalitative spørreskjemaet og de fysiske registreringene, opp mot rapporter og veiledere knyttet til bokkvalitet, og sammenligner dette med beboernes opplevelser for å svare på problemsstillingen.

Elektronisk spørreundersøkelse

Spørreundersøkelser muliggjør å sortere ut tendenser som kan sees i holdninger, meninger, oppfattelser, bruk og atferd, som deretter kan fortelle noe generelt om gruppen som informantene presenterer (Alderman & Salem, 2010, s. 1381; Berg, 2012). I denne undersøkelsen representerer utvalget Torshovbeboere. Spørreundersøkelsen ble gjennomført elektronisk gjennom leverandøren Nettskjema, som har en avtale med NMBU.

Opplysninger

Hensikten med spørreundersøkelsen var å få en overordnet indikasjon på hvordan Torshovbeboere opplever egen bokkvalitet, hvilke behov de vektlegger og hvilke kvaliteter som assosieres med Torshov og storgårdskvartalene. For å få svar på dette trengte jeg informasjon om beboernes opplevelse og bruk av bomiljøet sitt. Spørsmålene i spørreskjemaet består av en blanding av åpne og lukkede spørsmål med svaralternativer. De åpne spørsmålene ble lagt til for å danne et bilde av hva beboerne

legger i begrepet bokkvalitet, mens de lukkede spørsmålene ble tillagt for å forstå hvor tilfredse beboerne er med ulike egenskaper ved bomiljøet og hvordan bomiljøet brukes, i en målbar form med konkrete tall. Det ble også hentet inn bakgrunnsinformasjon om informantenes kjønn, alder, familie-/bo-situasjon, hvilket storgårdskvartal informantene bor i, i tillegg til høyeste utdanningsnivå. Det ble også spurt om hvilket bomiljø respondentene har vokst opp i, men spørsmålet ble glemt og lagt til senere, og har dermed fått færre svar enn resten av spørsmålene. Disse spørsmålene er avgjørende for hvordan respondentene oppfatter kvalitetene på Torshov, ettersom at ulike referansepunkter farger den subjektive opplevelsen.

Utvalget

Utvalget bestod av 164 informanter; 120 kvinner og 44 menn. Det er en klar overvekt av kvinner som har svart på spørreundersøkelsen. De fleste som svarte på undersøkelsen, var i aldersgruppen 40 – 50 år. Undersøkelsen var på norsk, som kan ha virket begrensende inn på typen informanter.

For å få folk til å svare på spørreundersøkelsen, ble en åpen lenke til spørreundersøkelsen postet i en *Facebook*-gruppe for Torshovbeboere. Rekrutteringen av informanter ble gjort på denne måten med et ønske om å nå ut til mange personer i målgruppen barnefamilier, og i håp om å nå ut til flere respondenter enn ved en mer tradisjonell tilnærming. Dette kan påvirke studiens validitet ettersom at det er en åpen lenke som alle kan svare på. Ved bruk av åpen lenke er det særlig viktig å reflektere over hvilke skjevheter som kan oppstå i utvalget (Sum et al. 2008). Selv om *Facebook*-gruppen er lukket og man må bli verifisert som en beboer på Torshov for å bli medlem, kan fortsatt gruppen inneholde flere brukere som ikke bor på Torshov. Det kan også oppstå selvseleksjon, som innebærer at først og fremst «de spesielt interesserte» svarer på undersøkelsen, det vil si de som har en spesiell agenda eller en spesiell sak de ønsker å fremme. Det er heller ingen mulighet for å kontrollere om samme person svarer på spørreskjemaet flere ganger, som kan føre til såkalte «profesjonelle respondenter» (Wyatt 2000). Videre vil det være grupper i befolkningen som en ikke når frem til, for eksempel personer som har liten erfaring med bruk av internett, eller som ikke naturlig bruker norske nettsider på grunn av språklige barrierer. Dette vil blant annet kunne gjelde generasjonen eldre og personer med innvandrerbakgrunn (Sum et al. 2008). En har også liten oversikt over den totale populasjonen på de ulike nettsidene.

Flere forskere (Smith og Leigh 1997; Stanton 1998; Braithwaite et al. 2003) påpeker at det ikke er noen garanti for at data som er samlet inn via internett er generaliserbar i forhold til en populasjon. Det kan også være utfordringer knyttet til datasikkerhet, problemer med informert samtykke og retten for den enkelte til å trekke seg fra forskningen på ethvert tidspunkt (Smith & Leigh, 1997).

Behjelpelige styremedlemmer i boligkompleksene hjalp også til med å sende ut spørreundersøkelsen på e-post, og hang opp oppslag i oppgangene for å informere om prosjektet. Mennesker fra hele Torshov har derfor svart på spørreundersøkelsen, hvorav de fleste svarte at de bodde i alternativet «annet» enn de originale Torshovkvartalene som ble bygget fra 1917 – 1925, som egentlig er hovedfokuset i denne oppgaven. Grunnen til at mange av de som svarte ikke bor i de «originale» kvartalene, er nok fordi spørreundersøkelsen ble postet i *Facebook*-gruppen som omfatter hele Torshov-strøket, hvor det naturligvis har blitt bygd mye annet i løpet av de siste 100 årene. Av de opprinnelige Torshovkvartalene, var det flest respondenter fra Italiagården og Frankrikegården.

Hovedgrunnen til at det er flest respondenter fra disse kvartalene er trolig fordi jeg fikk god hjelp av styremedlemmene til å spre spørreundersøkelsen til beboerne.

Kvalitativt spørreskjema

Med tanke på at jeg ønsket å gjennomføre relativt mange intervjuer til denne oppgaven, valgte jeg å sende intervju spørsmålene som jeg i utgangspunktet utformet til dybdeintervjuer, ut til intervjuobjektene som kvalitative spørreskjemaer via e-post. Kvalitative spørreskjema med åpne spørsmål, kan på denne måten som andre elektroniske undersøkelser, benyttes for å gi en undersøkelse til å nå flere personer, bruke kortere tid enn i en intervju prosess og eventuelt nå personer som ikke har anledning til et fysisk oppmøte. Spørsmålene i spørreskjemaet var strukturerte, det vil si at alle objektene ble stilt nøyaktig samme spørsmål, hvor objektene fikk tilsendt spørsmål som de selv besvarte skriftlig. Hensikten med spørreskjemaene var å få en innsikt i hvordan beboerne i de eldre storgårdskvartalene på Torshov vurderer sin egen bokkvalitet, hvilke kvaliteter de vektlegger og hvordan de opplever og tar i bruk nabolaget sitt. Denne metoden baserer seg på et utvalg av en mindre gruppe informanter, der analysen i større grad baserer seg på tolkning, eventuelle sammenhenger og tendenser. Funnene vil bli støttet opp av sitater og beskrivelser fra informantene.

Weiss (1994) antyder at mange kanskje vil anse resultatene fra kvalitative studier som anekdotiske ettersom at de baserer seg på informasjon fra en relativt liten gruppe mennesker, og at metoden kan virke upresis i forhold til objektiv vitenskapelig metode (Weiss, 1994, s. 12). I motsetning mener Weiss at denne tilnærmingen er en ubegrunnet nedvurdering av den kvalitative metoden, og at kvalitative intervjuer innhenter kunnskap som ikke kan fremskaffes på andre måter (ibid). Jeg mener at de åpne spørsmålene gir informantene mulighet til å utdype og vektlegge det de selv ønsker, og at svarene blir gitt mer betenkningstid og refleksjon når de blir avgitt skriftlig i eget tempo. En fordel med flere åpne spørsmål kan også bidra til å gi mer dybde og et mer nyansert bilde. Det er likevel viktig å påpeke at det er utfordrende å generalisere på bakgrunn av kvalitative data, som vil bli videre diskutert i avsnittene nedenfor.

Undersøkelser på internett skiller seg fra tilnærminger der forskeren møter informantene ansikt til ansikt (Dillman 2000; Schonlau et al. 2002; Coomber 1997), der forskeren ofte har kontroll over rammene for møtet og kan danne seg en oppfatning av konsistens i svarene som blir gitt fra den enkelte, underveis. På den andre siden, er økt nøyaktighet i svarene generelt en fordel med spørreskjemaer, nettopp fordi en unngår forskerens løpende tolkning av informantenes svar (ibid). Vanlige tegn som en bruker for å kommunisere og tolke informasjon i en bestemt situasjon, er i stor grad fraværende.

Utvalg og rekruttering av informanter

Informantene til det kvalitative spørreskjemaet ble rekruttert gjennom spørreundersøkelsen, der det ble spurt om å legge igjen en e-postadresse dersom det var av interesse å delta i en videre intervju prosess knyttet til forskningsprosjektet. Det var svært mange henvendelser, spesielt fra Kvartal VII og VIII. Det endelige utvalget ble valgt ut med et ønske om å intervju barnefamilier, som helst har bodd på Torshov over flere år. Det ble derfor valgt ut informanter i voksen alder, både kvinner og menn, med ett eller flere barn. Utvalget har et aldersspenn fra 36 til 58 år, og har bodd på Torshov et sted mellom 3 til 19 år. Spørreskjemaet er kun besvart av beboere i Frankrikegården og Italiagården (caseområdene), selv om det egentlig var ønskelig å sende det til beboere fra ulike gårder. Ettersom at

det er Kvartal VII og VIII som i størst grad undersøkes i oppgaven, landet jeg likevel på å kun inkludere beboere fra caseområdene for å legge fokuset der. Et utvalg på ni objekter fikk tilsendt det kvalitative spørreskjemaet, bestående av fem kvinner og fire menn. En presentasjon av utvalget vises i tabell 1 nedenfor.

Utvalget av informantene til spørreskjemaet kan innebære skjevheter i funnene ettersom det kan være sannsynlig at de som har bodd på Torshov lenge vil ha en større tilhørighet til området, og en mer positiv opplevelse av nabolaget.

Endelig utvalg av informanter

	Kjønn	Alder	Husholdning	Storgårdskvartal	Eier/leietaker	Antall år bodd på torshov
Informant 1	Mann	47 år	Samboer og tre barn	Italiagården	Eier	7 år
Informant 2	Kvinne	50 år	Samboer og to voksne barn	Italiagården	Eier	19 år
Informant 3	Mann	52 år	Samboer og to barn	Frankrikegården	Eier	17 år
Informant 4	Kvinne	40 år	Samboer og to barn	Italiagården	Eier	18 år
Informant 5	Mann	42 år	Samboer og to barn	Frankrikegården	Eier	9 år
Informant 6	Kvinne	36 år	Samboer og to barn	Frankrikegården	Eier	3 år
Informant 7	Mann	58 år	Samboer og ett barn	Italiagården	Eier	13 år
Informant 8	Kvinne	54 år	Samboer og ett barn	Italiagården	Eier	13 år
Informant 9	Kvinne	40 år	Samboer og ett barn	Italiagården	Eier	5 år

Tabell 1: Utvalget av informanter til kvalitativt spørreskjema

Gjennomføring av kvalitativ spørreskjema

I utgangspunktet var planen å gjennomføre semistrukturerte dybdeintervjuer. Det ble derfor utformet en intervjuguide i første omgang, basert på spørsmål knyttet til Ingrid Gehls teori om psykologiske bobehov. Etter jeg startet prosessen med utvalg og rekruttering av informanter, innså jeg at prosessen var svært tidkrevende. Jeg falt derfor på valget om å gjennomføre intervjuene som kvalitative spørreskjemaer med åpne spørsmål, gjennom e-post korrespondanse, og spurte deretter informantene om dette var en grei løsning også for dem. Informantene fikk deretter tilsendt spørsmålene jeg lagde i intervjuguiden tilsendt på e-post. Alle informantene ble derfor stilt nøyaktig de samme spørsmålene. Ulempen med denne metoden, er at jeg ikke fikk muligheten til å stille

oppfølgingsspørsmål underveis, eller å tolke informantenes følelser og uttrykk like godt. Likevel kommer sterke følelser og meninger også sterkt til uttrykk gjennom det skriftlige språket i form av symboler, tegn og blokkhevede bokstaver. Etter å ha mottatt de første svarene, konkluderte jeg med at denne metoden ga meg mye av den informasjonen og kunnskapen jeg søkte.

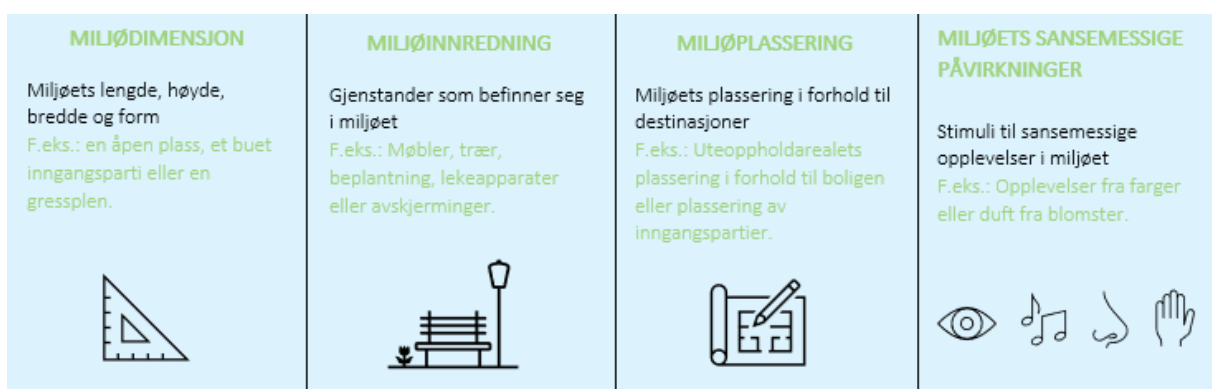
Resultatene i spørreskjemaene ble senere tolket i et egenprodusert tolkningsskjema (se vedlegg 5). Tolkningsskjemaet består av en form for koding av datamaterialet, hvor større eller mindre elementer av teksten merkes med stikkord/koder, som beskriver eller karakteriserer innholdet i hvert element. Ved hjelp av disse kodene blir ulike elementer av svarene sammenlignet, med et formål om å finne tendenser og generelle mønstre i datamaterialet. Ingrid Gehls bobehov dannet grunnlaget for skjemaets inndeling, hvor jeg kategoriserte essensen i informantenes svar innenfor de åtte bobehovene.

Registreringer av det fysiske miljøet

Det ble også foretatt en registrering av det fysiske miljøet på Torshov og caseområdene. Befaringen og registreringene ble gjort for å kartlegge viktige funksjoner, møteplasser, struktur, kvaliteter, utfordringer og for å ta bilder av de fysiske omgivelsene.

Befaringen bestod av en overordnet registrering av ulike rom- og bygningselementer, for å kartlegge de fysiske omgivelsene. Hensikten med denne kartleggingen var å se etter eventuelle koblinger mellom spørreundersøkelsen, spørreskjemaene og utformingen av de fysiske omgivelsene. For å beskrive registreringene ble det tatt i bruk illustrasjoner, bilder, notater og inntrykk fra befaringen.

Denne registreringen baserte seg på Ingrid Gehls fire miljøkomponenter; miljødimensjon, miljøplassering, miljøinnredning og miljøets sansemessige påvirkning, som er illustrert i figur 2 nedenfor. Komponentene presenterer egenskaper ved det fysiske miljøet som er koblet til brukernes tilfredsstillelse av de psykologiske bobehovene.

Figur 2: Figur som forklarer Ingrid Gehls fire miljøkomponenter, basert på Gehl (1971, s. 31-37).

2.4 METODISKE REFLEKSJONER

Dataene som ble innsamlet til denne studien må sees i kontekst med det kortvarige tidsrommet for planlegging, datainnsamling og utarbeidelse av oppgaven fra januar 2023 til juni 2023. I den kommende delen skal jeg gi en evaluering av validitet og reliabilitet, generaliserbarhet og forskningsetikk, som er grunnleggende konsepter innenfor forskning som bør evalueres.

Validitet og reliabilitet

Validitet er betegnelsen på hvor passende eller egnet metoden er for å besvare problemstillingen, samt om dataene er i overensstemmelse med det man ønsker å undersøke (Leung, 2015, s. 325). Metodene som er utvalgt til denne oppgaven er valgt for å hente ut oppfattelser, vurderinger, opplevelser og holdninger av bokkvaliteten på Torshov. Dataene som er samlet inn gjengir nyanserte fortellinger om hvordan det er å bo på Torshov, hvordan beboerne vurderer egen bokkvalitet, hvilke behov beboerne har, og hvilke resultater de fysiske omgivelsene har for beboernes opplevelse av bomiljøet sitt. Likevel kunne fysiske dybdeintervjuer muligens gitt enda mer nyanserte og detaljerte beskrivelser, med mulighet for oppfølgings spørsmål og tilpasning. Å rekruttere respondenter til spørreundersøkelser i en egen gruppe eller mail-liste med et utvalg av personer som man sikkert vet at bor på Torshov, kunne også styrket validiteten til funnene.

Reliabiliteten behandler etterprøvnbarheten av både fremgangsmåte og innhentet data (Leung, 2015, s. 326). Ved å basere problemstillingen på Ingrid Gehls psykologiske bobehov, fikk oppgaven en tydelig og etterprøvbar avgrensning, og ga en oversiktlig struktur i spørsmålene i både spørreundersøkelsen og det kvalitative spørreskjemaet. Tilbakemeldinger fra respondentene og egen vurdering viser noen svakheter i formuleringen av visse svar i spørreundersøkelsen. Mistolkning av visse spørsmål på grunn av at spørreskjemaet og spørreskjemaet foregikk skriftlig, kan også ha virket svekkende på reliabiliteten av noen svar. For eksempel så var det første spørsmålet i spørreundersøkelsen formulert på følgende måte: *Hva er de viktigste bokkvalitetene for deg?* Spørsmålet tydeliggjorde ikke at det var ønskelig å få frem respondentenes ideelle bomiljø, og hvilke behov/krav de setter høyest. Det var derfor flere respondenter som tolket dette spørsmålet som hvilke kvaliteter som er viktigst for dem på Torshov og ikke *generelt*. Jeg valgte også å kun å rekruttere beboere i de to case-områdene, Italiagården og Frankrikegården, til å svare på spørreskjemaet, for å gi et tydeligere bilde av bokkvaliteten ved å vise til beskrivelsene og bildene i den fysiske registreringen (del 4) sammen med beboernes skildringer. I ettertid har jeg sett at det kunne vært mer hensiktsmessig å ha med objekter fra ulike kvartal for å få et mer nyansert bilde av bokkvaliteten i de ulike kvartalene med varierende størrelser og beliggenheter.

Generaliserbarhet

Resultatene i denne oppgaven er basert på 164 deltakere i spørreundersøkelsen og 9 objekter til det kvalitative spørreskjemaet, noe som vil være et utilstrekkelig grunnlag for å trekke noen generelle konklusjoner om beboerne på Torshov. For å få en så bred kunnskap som mulig på kort tid, valgte jeg derfor å ha flere objekter og skriftlig gjennomførelse, fremfor fysisk dybdeintervju. Et begrenset datagrunnlag og skjev fordeling mellom blant annet kvinner og menn, både i spørreskjemaene og spørreundersøkelsen, fører til at dette forskningsprosjektet ikke kan trekke generelle slutninger om hvordan det er å bo på Torshov. Ettersom at de kvalitative spørreskjemaene kun er gjennomført av beboere i to storgårdskvartaler, er ikke resultatene direkte overførbare til de andre kvartalene. Med

det sagt, så kan denne studien likevel bidra til dypere innsikt og kunnskap om beboernes oppfatning av egen bokkvalitet og hvordan de fysiske omgivelsene innvirker på beboernes opplevelse av bomiljøet sitt, som er formålet med denne studien.

Det var ønskelig å få til en variert sammensetning av informanter for å få til et mangfoldig grunnlag. Det var mange som var trege på å respondere på henvendelse til intervju på e-post, og det har derfor endt opp med en overvekt av kvinner i utvalget til det kvalitative spørreskjemaet. Den aldersmessige spredningen er relativt bred, og spenner seg fra 20 til 60+ i spørreundersøkelsen, men bare fra 35 til 58 i det kvalitative spørreskjemaet. Aldersspredningen i spørreskjemaet er ikke like bred som i spørreundersøkelsen ettersom at det bevisst ble gjort et utvalg av barnefamilier som har bodd på Torshov over flere år. Implikasjonene av dette vil bli diskutert i analysen i del 6 av oppgaven.

2.5 FORMALITETER

Meldeplikt, informasjon og samtykke

Dersom personopplysninger som kan spores tilbake til en person skal behandles i et forskningsprosjekt, må dette meldes inn til Norsk senter for forskningsdata (NSD). I forbindelse med dette forskningsprosjektet ble det derfor sendt inn meldeskjema for personopplysninger til NSD, som ble vurdert til å stå i samsvar til personvernregelverket.

Informantene i prosjektet mottok et informasjonsskriv om oppgaven i det kvalitative spørreskjemaet de ble tilsendt, som ble utformet etter mal fra NSD. Informasjonsskrivet bestod av informasjon om prosjektet, prosjektets omfang, hvordan data lagres, hvordan anonymisering foregår, i tillegg til muligheten for å kunne trekke seg når man selv ønsker det. Videre måtte informantene undertegne et samtykkeskjema ved gjennomføring av både det kvalitative spørreskjemaet og spørreundersøkelsen. Informasjonsskriv og samtykkeskjemaet er lagt ved som vedlegg til oppgaven.

Anonymitet og konfidensialitet

All innhentet informasjon er anonymisert i tråd med NSD sine retningslinjer. Navn og andre personopplysninger som kan bidra til direkte identifisering er fjernet.

Oppbevaring av datamateriale

Oppbevaringen av datamateriale gjøres etter gjeldende regler, og alt av datamateriale vil bli slettet ved prosjektslutt (ultimo mai 2023). Nettskjema ble brukt som plattform for spørreundersøkelse, som er en portal med sikker oppbevaring i sky-løsning, som krever Feide-innlogging.

DEL 3 TEORETISK OG FAGLIG RAMMEVERK

Forskning og informasjon om beboeres egen opplevelse av bokkvalitet er begrenset, særlig innenfor kvalitativ forskning. Målet med denne studien er derfor å samle inn mer kunnskap innenfor dette feltet, og å bidra til debatten rundt bokkvalitet i planleggingsdiskursen, slik at vi stadig kan skape bedre boliger og bomiljøer i fremtiden. I denne delen av oppgaven gjennomgås eksisterende teori innenfor dette feltet, som danner det teoretiske rammeverket for diskusjonen av funnene i studien. For å gjennomføre denne studien er det nødvendig å sette problemstillingen inn i riktig kontekst. Dette kapittelet tar derfor for seg sentrale begreper knyttet til bokkvalitet, og hvordan disse kan defineres. Videre tar kapittelet for seg ulike faktorer som påvirker folks valg av bolig. Deretter diskuteres forholdet mellom mennesket og omverdenen i delkapittelet om miljøpsykologi og planlegging.

Peters (2016) etterspør forskning som setter den sosiale dimensjonen av subjektivt velvære og boligtrivsel i sentrum, og ønsker å anvende Ingrid Gehls teori for å utforske hvordan mennesker opplever de fysiske omgivelsene sine. Ettersom at formålet med denne studien er å belyse kvaliteter som bidrar til subjektivt velvære i bomiljø, er det interessant å utforske Gehls psykologiske bobehov, som er utarbeidet med det grunnlag at menneskelige og immaterielle kvaliteter har blitt tildelt liten plass i planlovverket (Gehl, 1971, s. 6). Selv om Gehls teori er utarbeidet på 1960- og 70-tallet, gjenspeiles denne problemstillingen i dagens kompakte byutviklingsparadigme. Det er derfor interessant å anvende Gehls teori i en moderne kontekst, for å illustrere de kvalitetene som er høyt verdsatt og som bidrar til at folk blir boende i bomiljøet sitt. Avslutningsvis drøfter derfor dette kapittelet hvordan begrepet *bomiljø* kan forstås, i tillegg til en gjennomgang av Ingrid Gehls teori om psykologiske bobehov drøftet sammen med annen relevant forskning og teori.

3.1 BOKKVALITET OG «WELL-BEING»

Denne oppgaven undersøker begrepet bokkvalitet, og hvordan begrepet kan nyanseres ved å studere de historiske storgårdskvartalene som har blitt bygd i Oslo. Ved å undersøke hvordan begrepet defineres i litteraturen og av fagfolk, danner dette et godt grunnlag for hva denne studien søker å fange opp i analysen. Dette kapittelet skal derfor drøfte begrepet bokkvalitet, i tillegg til de begrepene som er relatert til bokkvalitet, som *boligkvalitet*, *arkitektonisk kvalitet*, *stedskvalitet*, *områdekvalitet* og *nabolagskvalitet*. *Well-being* er et begrep som kan beskrive «den positive psykiske helsen» omgivelsene våre kan gi oss (Helsedirektoratet, 2015). Ettersom at denne studien undersøker hvordan vi mennesker opplever kvaliteten av omgivelsene våre og tilværelsen vår, blir også begrepet *well-being* definert i denne delen.

Bokkvalitet

Bokkvalitet er et dynamisk begrep som stadig endrer seg over tid (Nylenna, 2018, s. 88). Jon Guttu definerer bokkvalitet i doktorgradsavhandlingen sin «Den gode boligen» (2003) som «egenskaper ved det å bo som tillegges verdi». Denne definisjonen nevner ingen spesifikke kvaliteter, men legger heller vekt på begrepets subjektive innhold. Den subjektive delen av kvalitetsbegrepet viser til viktigheten av beboernes egne vurderinger av hva som er gode bokkvaliteter (Støa et al., 2006, s. 9). En NIBR-rapport om bokkvalitet (2012) definerer bokkvalitet som boligkvalitet i kombinasjon med områdekvaliteter i det

området boligen befinner seg i (Barlindhaug et al. 2012, s. 117). Rapporten forklarer videre at bokkvalitet på individnivå heller forstås som individets oppfattelse av estetikk eller opplevelser av sosiokulturelle forhold (ibid). Hva som legges i begrepet bokkvalitet, er derfor avhengig av faktorer som personlige preferanser og behov, pris, beliggenhet og kvaliteter i nærmiljøet (Støa et al., 2006, s. 9)., som skal diskuteres videre i del 3.2. Bokkvalitet er derfor stedsavhengig, til forskjell fra begrepet boligkvalitet. Boligkvalitet omhandler selve boligens kvaliteter, mens bokkvalitet innbefatter «stedskvaliteter» i nærområdet og nabolaget som omkranser boligen, der faktorer som støy, sol- og lysforhold, tilgang på felles- og grøntarealer, områdets karakter og sosiale forhold spiller inn (Barlindhaug, Ruud & Nygaard, 2017, s. 35).

Boligkvalitet

Boligkvalitet blir i en NIBR-rapport (2012) om bokkvalitet i nye boliger i storbyer, definert som «boligens tekniske standard og brukspotensial» (Barlindhaug et al. 2012, s. 123). Boligkvalitet kan betraktes som «stedsuavhengig» ettersom at kvalitetene er direkte knyttet opp til selve boligen, og ikke avhengig av beliggenheten (Barlindhaug et al. 2017, s. 35). Kvalitetene omhandler altså selve boenheten, innholdet i boligen og brukspotensialet, som boenhetens størrelse og planløsning eller teknisk kvalitet på bygget og materialbruk (Barlindhaug et al. 2012, s. 27).

Arkitektonisk kvalitet

Arkitektonisk kvalitet omfatter samspillet mellom tekniske, funksjonelle og estetiske aspekter innenfor arkitektur, som samspillet mellom enkeltbygninger og andre byggverk, og helheten i byer, tettsteder og landskap (Arbeidsforskningsinstituttet, 2020, s. 6).

Områdekvalitet

Områdekvaliteter kan beskrives som en sum av kvalitetene i et område, som blant annet parker, blågrønne strukturer, sosial infrastruktur og nærings- og servicetilbud. Gjennom NIBR-rapportens analyser (2012), kom det frem at betalingsviljen er høyere for attraktive bymessige omgivelser og ønskede områdekvaliteter, enn for kvaliteter knyttet til selve boligen (Barlindhaug et al., 2012, s. 142).

Nabolagskvalitet

Nabolagskvalitet kan defineres som kvaliteten på det sosiale og det fysiske miljøet (det vil si selve boligen og området rundt) i et nabolag (Innspillsforum for arkitektur, bokkvalitet og nabolag, 2021). Christian Pagh, som nå er direktør for Oslos Arkitekturtriennale beskriver nabolag som noe fysisk (måten vi bygger på), men også noe sosialt (Lundgaard, 2022). Han sier også at alle har en intuitiv følelse av hva nabolag er, at det er noe felles, med klassiske arenaer som plasser, kirker og kaféer (Lundgaard, 2022).

Well-being

I sammenheng med hvordan vi mennesker opplever kvaliteten av omgivelsene og tilværelsen vår, er begrepet *well-being* sentralt i folkehelsearbeidet og den sosiale bærekraftsdimensjonen

(Helsedirektoratet, 2015). Det internasjonale begrepet *well-being* løfter frem betydningen av de psykososiale aspektene ved livet, og er et begrep som omtaler den positive delen av vår psykiske helse (Helsedirektoratet, 2015). Well-being kan forstås som et gjensidig samvirke mellom mennesker og omgivelser, herunder menneskets sanser, hverdagens arenaer som familie, arbeid, skole og nærmiljø, og mer institusjonelle og kulturelle rammevilkår (Helsedirektoratet, 2015). Noen perspektiver legger til grunn at well-being først og fremst består av menneskers egne opplevelser eller oppfattelser, som inngår i det utbredte fagbegrepet *subjektiv well-being*. (Helsedirektoratet, 2015). Subjektiv «well-being» brukes vanligvis som en samlebetegnelse for positive følelser, fravær av negative følelser, og livstilfredshet (Helsedirektoratet, 2015; Diener, Scollon og Lucas, 2003; Vittersø og Nilsen, 2002). Well-beingbegrepet overlapper en god del med begrepet livskvalitet, og har også blitt brukt i norsk sammenheng som et synonym for velferd (Helsedirektoratet, 2015). I denne oppgaven refereres det til begrepet *subjektiv well-being* som *subjektivt velvære*.

3.2 VALG AV BOLIG

Valg av bolig består av mange ulike faktorer, og valgmulighetene avhenger av kjøper eller leietakers behov, preferanser, ressurser og vilkår, i tillegg til hva som er tilgjengelig på boligmarkedet. En gjennomgang av ulike faktorer som påvirker boligvalg er relevant når det gjelder å forstå hva beboere legger i begrepet bokvalitet, og hvordan de opplever eget bomiljø.

Artikkelen «Housing Behaviour» (2012) av Maarten van Ham diskuterer hvordan ideen om at man selv velger hvor og hvilken bolig man bor i kan være misvisende, ettersom at valgmulighetene innenfor boligmarkedet er svært begrenset for mange. Til tross for at mange boligkjøpere har større valgmuligheter enn leietakere, er det begrensede muligheter også i eiemarkedet (Van Ham, 2012, s. 47). Van Ham argumenterer for at valgmulighetene for bosted er avhengig av kjøper eller leietakers behov og preferanser, i tillegg til mulighetene og begrensningene i det aktuelle boligmarkedet (Mulder & Hooimeijer, 1999; Van Ham, 2012, s. 47). Ulike ressurser, som f.eks. inntekt og egenkapital, og muligheter i boligmarkedet, som antall tilgjengelige boliger i ønsket nabolag, gir større valgmuligheter. Begrensninger, som mangel på finansiering eller nødvendigheten for å bo svært sentralt, gjør derimot valgmulighetene mindre (Van Ham, 2012, s. 47).

Boliger er et sammensatt gode, som består av ulike egenskaper som f.eks. størrelse, kvalitet, rådighet, tilgang på offentlige arealer og balkonger (Clark & Dieleman, 1996; Van Ham, 2012, s. 48). Man kan altså ikke kjøpe en av disse egenskapene ved boligen separat, det er sammensatte goder, og man må dermed gjøre et utvalg av hvilken bolig som møter de viktigste behovene og preferansene man har satt seg. I tillegg må egenskapene ved boligen passe innenfor kjøper eller leietakers budsjetttramme og det som er tilgjengelig på markedet av boliger (Van Ham, 2012, s. 48). Det er også subjektive preferanser som ligger bak boligvalg, som personlig smak, livsstil og identitet (Michelson, 1999; Van Ham, 2012, s. 51). Det er dermed utfordrende å få til en objektiv måling på hva som anses som gode kvaliteter, ettersom at disse vil variere (Van Ham, 2012, s. 51).

Et annet poeng Van Ham drar frem, er at boligkjøpere i økende grad anser det å eie sin egen bolig som en investering, og at et ønske om å tjene penger ved salg av boligen derfor kan påvirke boligens egenskaper ved et boligkjøp (Van Ham, 2012, s. 50). Dette ser vi mye av i Oslo, hvor såkalte «flippere» eller «spekulanter» kjøper oppussingsobjekter eller uattraktive boliger for en billig penge, og

renoverer dem for så å selge boligen for mer enn det de kjøpte den for. Men det å eie egen bolig kan også være et mål i seg selv, hvor målet er å komme inn på boligmarkedet, og egenskapene ved boligen ikke er så viktige i seg selv (Van Ham, 2012, s. 50). I Norge er det å eie sin egen bolig relativt vanlig, og det er bred enighet i politikken om at flest mulig skal ha mulighet til å eie egen bolig.

En studie utført av Andersen & Mouratidis (2023) har undersøkt potensielle grunner som gjør at folk blir boende i et nabolag i det fortettede bysentrumet i Oslo over lengre tid. Funnene i forskningsprosjektet viser at boligeierskap, boligstørrelse, opplevd nabolagssikkerhet, og sosialt samvær med venner og naboer lokalt, er grunner for å bli boende i et nabolag over lengre tid (Andersen & Mouratidis, 2023, abstract). Undersøkelsen kom også frem til at beboere i eldre kompakte nabolag i Oslo, som Tøyen og Kampen, viser seg å ha en hyppigere deltakelse i lokale aktiviteter, og ser ut til å ha sterkere sosiale bånd lokalt enn beboere i nylig fortettede nabolag (ibid). Beboerne i de nyfortettede nabolagene som deltok i studien, informerte også om at de nye nabolagene oppleves som utilstrekkelig utformet og utviklet når det kommer til det fysiske miljøet, som kan være mulige grunner til å flytte (ibid).

Et viktig begrep som kan være med på å forklare intensjonene om å flytte eller bo lenger i nabolaget er stedstilknytning (Lewicka, 2011; Andersen & Mouratidis, 2023, s. 3). Å være knyttet til et bestemt sted kan tyde på at man blir boende lengre på det gjeldende stedet (Permentier et al., 2009; Andersen & Mouratidis, 2023, s. 3), derfor vil pådrivere av nabolagstilknytning sannsynligvis også være pådrivere for intensjoner om å bo over lengre tid i et bestemt nabolag (også Wessel & Lunke, 2021; Andersen & Mouratidis, 2023, s. 3). Antall år bodd i et nabolag øker stedstilknytningen (Lewicka, 2005; Mouratidis, 2020) og dette skyldes muligens lokale sosiale relasjoner, minner og en følelse av kontinuitet på et sted (Lewicka, 2011; Andersen & Mouratidis, 2023, s. 3). Stedstilknytning er knyttet til lokal sosial kapital (Lewicka, 2005; Andersen & Mouratidis, 2023, s. 3). Det innebærer at de som er mer knyttet til boligområdet sitt, har større sannsynlighet for å ha sterke sosiale bånd lokalt (Andersen & Mouratidis, 2023, s. 3).

3.3 PLANLEGGING OG MILJØPSYKOLOGI

Planleggingsfaget er et tverrfaglig fagfelt både i teorien og i praksis (Pinson, 2004, s. 503), og innebærer blant annet arkitektur, psykologi, naturfag, geografi og design (Fiskaa, 2014, s. 7). En vesentlig del av planleggingsfaget er samspillet mellom mennesket og omverdenen, som omtales som miljøpsykologi (Keller, 2001, s. 538). Miljøpsykologien vokste frem på 1970-tallet, og har hatt en gjensidig kunnskapsutveksling med andre tverrfaglige fagfelt som planlegging, sosiologi og landskapsarkitektur (Skorupka, 2012, s. 15). Disse fagfeltene har ulike innfallsvinkler, men har til felles at de studerer forholdet mellom individet og steder (Skorupka, 2012, s. 15).

Miljøpsykologien studerer også hvordan mennesker opplever og vurderer miljøet og omgivelsene rundt seg (Skorupka, 2012, s. 17). På 1970-tallet prøvde flere forskere innenfor miljøpsykologien å praktisere teoriene sine innenfor planlegging og arkitektur (Skorupka, 2012, s. 18). Ingrid Gehls «Bo-miljø» (1971) er et eksempel på et av disse bidragene, som identifiserer åtte psykologiske bobehov.

I løpet av denne perioden vokste også humanistisk planlegging frem, som setter menneskelige opplevelser av steder og prosesser i fokus i planleggingsprosesser (Simonsen, 2012, s. 15; Good et al., 2017). Buttimer (1972/1980, s. 21) har blant annet etterlyst empirisk forskning som utdyper hvilke

«kriterier» som trengs for å designe gode bomiljøer. Peters (2016) har spesifikt etterlyst en videreutvikling og implementering av Gehls bobehov innenfor arkitektur- og boligdesign, og argumenterer for at teorien tilbyr verdifulle perspektiver på sosial bærekraft og velvære (Peters, 2016, s. 378).

Peters argumenterer for det første at de åtte psykologiske bobehovene kan danne et rammeverk som konseptualiserer og illustrerer en menneskeorientert tilnærming til boligdesign, som kombinerer miljøpsykologisk prinsipper og uformelle observasjoner av hvordan mennesker bruker bygninger og områdene omkring bygningene (ibid). For det andre argumenterer hun for at bobehovene kan bidra som et forslag til hvorfor og hvordan forholdet mellom bygninger og mennesker kan forbedres (ibid). Peters hevder også at menneskelige preferanser, stemninger, velvære og tilfredshet vanligvis ikke blir vurdert i minimumsstandarder for boliger, selv om disse menneskelige prinsippene står sentralt i arkitektonisk design (ibid). Peters etterspør derfor standarder som gjenspeiler disse menneskelige behovene, og foreslår at en inkludering av disse psykologiske kriteriene kan føre til en mer helhetlig og relevant tolkning av sosialt bærekraftig design, som kan inspirere til en utforming av bomiljøer som kan vare for fremtidige generasjoner (Peters, 2016, s. 379).

3.4 BOMILJØ

Bomiljøet, nabolaget og boligen er arenaer hvor menneskelige behov må tilfredstilles daglig. Det kan være uklart hvor skillet mellom nabolag og bomiljø går, ettersom at dette er dynamiske begreper. Begrepet kan omfatte beboernes samhandling og sosiale kontakt i bygget eller borettslaget de bor i, det kan favne over trivsel og tilknytning til bostedet, eller det kan bety et fysisk avgrenset rom som utgjør et kvartal, enkelt bygg eller en enkelt gård (Ruud, 2001, s. 17).

Sosiologen Dagfinn Ås legger vekt på miljøbegrepet i sin forståelse av bomiljø, hvor samspillet mellom mennesker, de fysiske omgivelsene og den sosiale organiseringen står sentralt (Ruud, 2001, s. 17: Ås, 1977, s. 8). Sosial samhandling er knyttet til fysiske omgivelser, som igjen er bestemt ut fra en sosial organisering. Denne betraktningssmåten ser på bomiljøets avgrensning med utgangspunkt i organiserte organer i boligområdene, hvor et bomiljø for eksempel kan utgjøre et borettslag, sameie eller en leiegård (Ruud, 2001, s. 17).

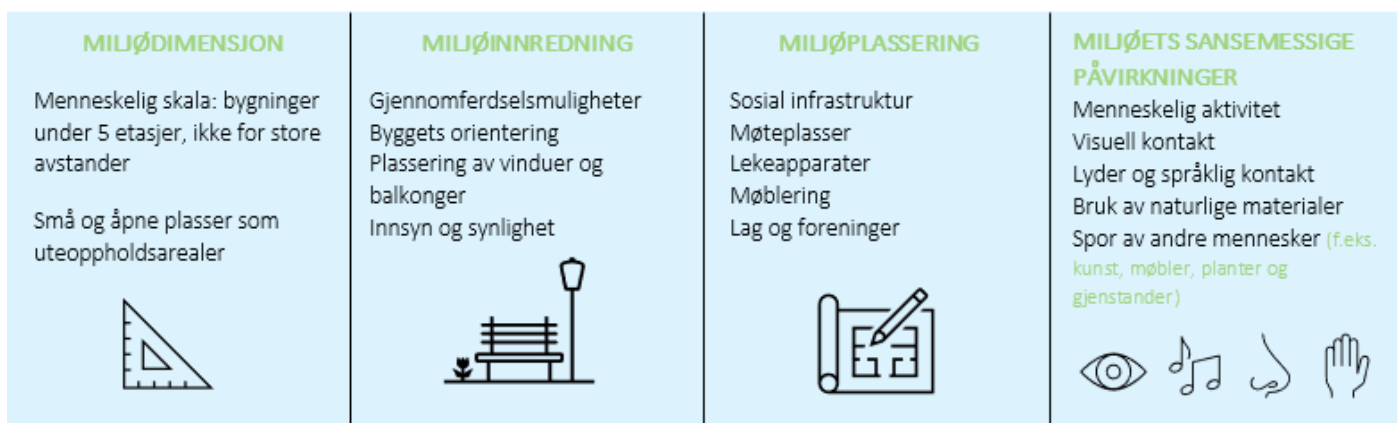
Den andre siden av bomiljøet er knyttet opp mot det å bo og leve (oversatt fra engelsk: to live - å leve) et sted (Ruud, 2001, s. 17). Å bo et sted er et av de viktigste behovene vi mennesker har, som også er et nødvendig vilkår for et godt liv (Ruud, 2001, s. 8: Allardt, 1988, s. 125). På denne måten kan ikke bomiljøet løsrives fra begrepet «hjem» og livet man lever i sin helhet (Ruud, 2001, s. 17).

En annen betraktningssmåte er å se på bomiljøet i forhold til behovene våre. Menneskelige behov kan tas i bruk som et analytisk hjelpemiddel for å forklare deltakelse eller mangel på deltakelse, som en antydning til hvordan ulike behov blir tilfredstilt i et bomiljø (Ruud, 2001, s. 17). Menneskets behov for sosial involvering står svært sentralt i denne innfallsvinkelen, hvorav fellesskapet og fellesskapsfølelsen spiller en viktig rolle (ibid). Ifølge Per Morten Schiefloe er betydningen av fellesskapet og forholdet mellom mennesker det mest betydningsfulle sosiologiske bidraget til teoriene om «det gode liv», hvor lokale fellesskap og sosial forankring spiller en viktig rolle (Schiefloe, 1985, s. 92).

En kan også se på bomiljøet som et rom som blir tilgitt mening (Ruud, 2001, s. 18). Den velkjente professoren i byplanlegging, Patsy Healy, bruker betegnelsene «living place» og «living space» når hun drøfter bomiljø og boligens omgivelser (Healy, 1997, s. 97). For noen har rommet rundt boligen (living space) liten betydning fordi de kun bruker rommet til å bevege seg mellom ulike gjøremål, som gjør at det forblir et passivt nærmiljø. For andre brukes dette rommet aktivt (living place), for å møte naboer, gå tur med hunden eller til å sitte på en kafé. Ifølge Healy må rommet rundt boligen være nettopp et slikt aktivt nærmiljø som brukes, og ha en betydningsverdi for beboerne for å være et bomiljø (Healy, 1997, s. 97). Denne innfallsvinkelen baserer seg på beboernes preferanser, livsstil og engasjement, og hvordan individet selv oppfatter miljøet i tilknytning til boligen sin (Ruud, 2001, s. 18). På denne måten formes bomiljøet av egne opplevelser og erfaringer med de fysiske og sosiale omgivelsene. Her er det et viktig skille mellom det fysiske og det sosiale, ettersom at fysisk nærhet og tetthet ikke nødvendigvis leder til en sosial nærhet mellom beboere (Ruud, 2001, s. 18).

Ingrid Gehl (1971) deler også bomiljøet inn i et fysisk og et sosialt miljø. Hun beskriver «bo-prosessen» som et samspill mellom beboeren og det miljøet han/hun bor i, mens «miljø» forstås som alt mennesket opplever av belegg, flater, bygninger og rommene mellom disse, i tillegg til de sosiale prosessene som har en relasjon til disse stedene (Gehl, 1971, s. 8). Samspillet mellom beboeren og miljøet representeres på den ene siden av de psykologiske behovene, og på den andre siden av det fysiske miljøet (Gehl, 1971, s. 8).

Det fysiske miljøet innebærer brukerens opplevelse av omgivelsene foruten andre menneskers deltakelse. Gehl deler det fysiske miljøet inn i fire komponenter: miljødimensjon, miljøinnredning, miljøplassering og miljøets sansemessige påvirkning, som illustrert i figur 3 nedenfor.

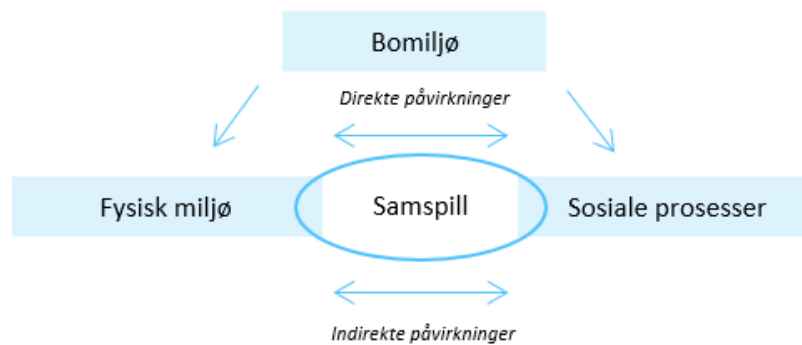

Figur 3: Selvlaget figur over Gehls fire miljøkomponenter for å beskrive det fysiske miljøet, basert på Gehl (1971).

Det fysiske miljøet kan for eksempel være bruken av materialer, arkitektonisk utforming og møblering eller subjektive sanseopplevelser av for eksempel farger og beplantning (Gehl, 1971, s. 12). Det sosiale miljøet handler derimot om hvordan mennesker og menneskelige relasjoner oppleves. Gehl argumenterer for at utformingen av det fysiske miljøet virker styrende og påvirkende på miljøets sosiale prosesser (Gehl, 1971, s. 12). Planleggingsideologien i Danmark på 1970-tallet, da Gehl publiserte rapporten «Bo-miljø», var opptatt av den sosiale dimensjonen, og anså naboskap og fellesskap som viktige verdier i utformingen av boliger (Pløger, 2002, s. 8).

Gehl skiller også mellom *direkte* og *indirekte påvirkninger* det fysiske miljøet har på det sosiale miljøet, som vist illustrert i figur 4 nedenfor. *Direkte påvirkninger* innebærer opplevelse og følelsesmessige reaksjoner på omgivelsene våre, som for eksempel hvordan vi opplever ulike utforminger, høyder og farger på bygninger (Gehl, 1971, s. 13). Et eksempel på dette er at høye bygninger kan føre til mindre sosial kontakt mellom barn, ettersom at det er en høyere terskel for å komme seg ned og ut for å leke (Gehl, 1971, s. 13). Nyere forskning har også sett denne tendensen i høye bygninger (se blant annet Gifford, 2007). Følelsesmessige reaksjoner kan være fysiske omgivelser som skaper følelser som for eksempel behag, ubehag, inspirasjon eller ensomhet.

De *indirekte påvirkningene* består av konsekvensene det fysiske miljøet har for de sosiale prosessene (se figur 4) (Gehl, 1971, s. 13). Et eksempel på dette kan være at andre beboere blir glade av å se barn leke sammen i fellesarealene, eller at det fører til sosial kontakt blant foreldrene når barna leker ute sammen (Gehl, 1971, s. 13-14).

Figur 4: Selvlaget figur som illustrerer Ingrid Gehls definisjon av «bomiljø» og samspillet mellom det fysiske miljøet og sosiale prosesser, basert på Gehls «Bo-miljø» (1971).

Det fysiske og sosiale miljøet som omgir oss, er en stor del av livet vårt, og påvirker oss både fysisk og psykisk (Gehl, 1971, s. 6). Vi mennesker har ulike forventninger til omgivelsene våre, og opplever dem ulikt som et resultat av ulike bakgrunner, oppvekst og personlighet, som danner grunnlaget for hva vi opplever som behagelig eller ubehagelig (Gehl, 1971, s. 12). Som et resultat av dette, er bruken og opplevelsen av bomiljøet bundet til en rekke ulike faktorer, som diskutert ovenfor.

Gehl erkjenner videre at bomiljøet alltid må sees i sammenheng med samfunnet vi lever i, og ikke som et isolert fenomen (Gehl, 1971, s. 6). I sammenheng med denne studien er dette et viktig poeng, ettersom at Gehls prinsipper er utarbeidet på 1960- og 70-tallet. Samfunnet har gjennomgått store endringer i løpet av de siste 50 årene etter at verket hennes ble utgitt. For å anvende denne teorien i en nyere samfunnskontekst må det tas i betraktning at mennesker har blitt mer mobile, det er nye former for familiestrukturer, kvinner og menn er mer likestilt, få kvinner er like sterkt bundet til hjemmet og befolkningen har generelt høyere inntekt og levestandard. Faktorer som disse kan derfor være innvirkende på hvordan vi bomiljøet oppleves og brukes. I denne rapporten defineres bomiljø som enkelte bygårder med tilhørende gårdsrom.

3.5 GEHLS PSYKOLOGISKE BOBEHOV

Som sagt, etterlyser Terri Peters (2016) en videreutvikling av Gehls psykologiske bobehov, og til å bruke grunnleggende menneskelige behov som et utgangspunkt for hvordan bygninger og steder utformes (Peters, 2016, s. 377). Peters mener at sosial bærekraft fortjener mer oppmerksomhet innen arkitektur og utforming, og argumenterer derfor for at rapporter som «Bo-miljø» (1971), kan være en viktig påminner på hvor stor innvirkning det fysiske designet har på menneskers opplevelse av rom og steder (ibid). Peters artikkel knytter Gehls «Bo-Miljø» til begrepene well-being og sosial bærekraft, og diskuterer hvordan de psykologiske bobehovene kan anvendes i arkitektonisk kontekst.

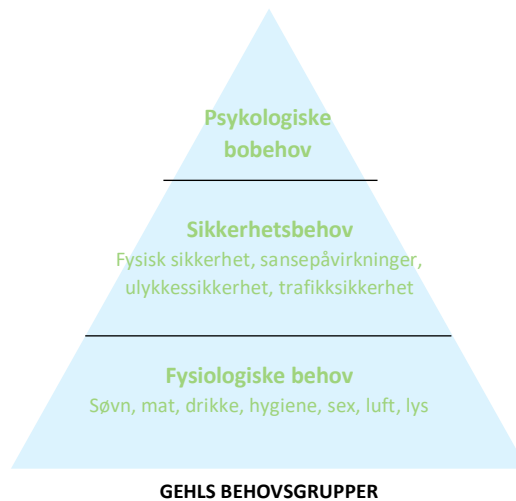
Ettersom at denne studien har som formål å undersøke hvordan det bygde miljøet påvirker subjektivt velvære i bomiljøet, er det interessant å ta opp tråden til Peters (2016) og anvende Ingrid Gehls arbeid som et verktøy for å måle hvor god bokvaliteten er i utvalgte bomiljøer. Det teoretiske rammeverket til dette forskningsprosjektet baserer seg derfor på Ingrid Gehls psykologiske bobehov, som denne delen av oppgaven skal ta for seg. Gehls teori gjennomgås sammen med annen relevant forskning som setter søkelys på forholdet mellom det bygde miljøet og menneskets behov.

Om rapporten «Bo-miljø» (1971)

Ingrid Gehls verk, *Bo-miljø*, omhandler de psykologiske kravene, boligen og boligområdet må ha for å tilfredsstille beboerne sine (Gehl, 1971, s. 8). Formålet med arbeidet hennes er å forbedre vurderings- og handlingsgrunnlaget for planleggingen av bomiljøer, bidra til en skjerpet debatt om datidens bomiljøer og lage en oversikt og vurdering om det vi vet om holdninger og atferd relatert til bomiljøer (Gehl, 1971, s.8).

For Gehl er bomiljøet en arena for samspill mellom de fysiske omgivelsene og sosiale prosesser. De psykologiske bobehovene hun har formulert, fokuserer derfor på menneskelige behov i møte med de fysiske omgivelsene, og hvordan disse påvirker velværet vårt. Bomiljøet er en arena hvor flere menneskelige behov oppstår, som kan tilfredsstilles gjennom «egenskaper» ved bomiljøet. Gehls arbeid undersøker hvordan boligen og området rundt boligen skal kunne oppfylle disse behovene (Gehl, 1971, s. 14).

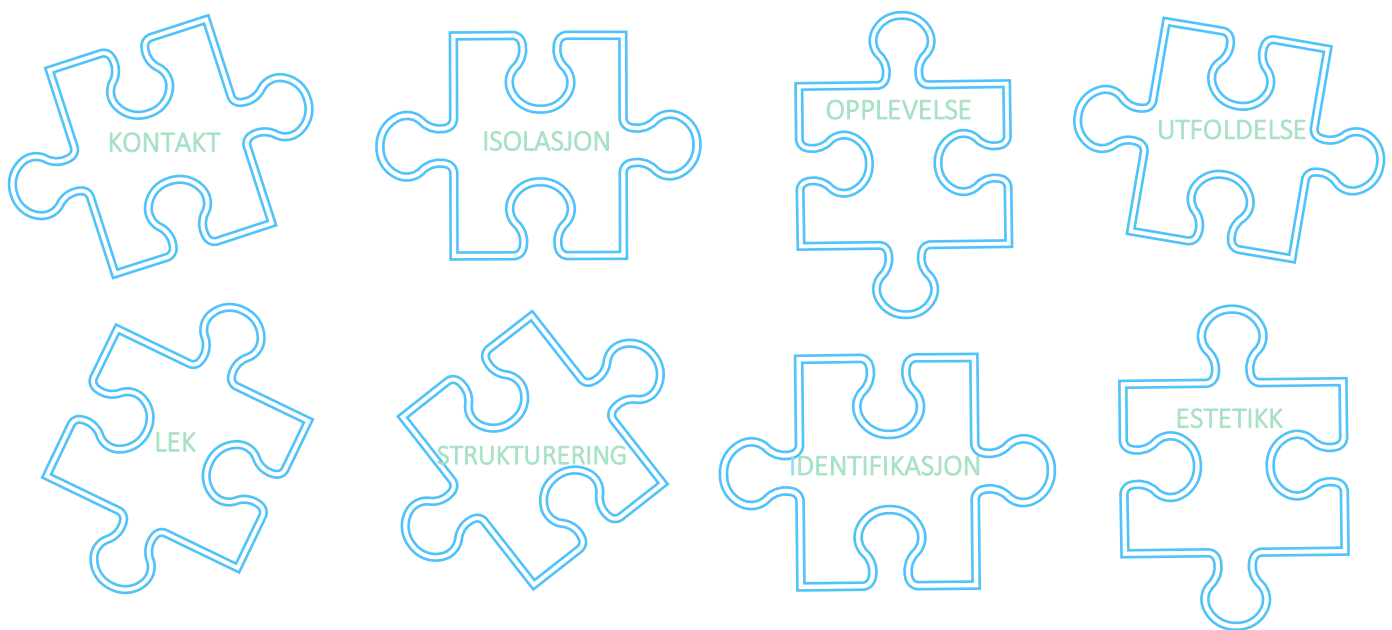
Teorien hennes deler de menneskelige behovene inn i tre ulike grupperinger: 1) fysiologiske behov, 2) sikkerhetsbehov og 3) psykologiske behov, som hun sammenligner med Maslows behovspyramide (Gehl, 1971, s. 18). Maslows behovspyramide er inndelt etter de grunnleggende behovene vi har som mennesker, og motivasjonen vår til å få disse tilfredsstilt (Maslow, 1943: Gehl 1971, s. 17). Figur 5 illustrerer Gehls behovspyramide, som er hierarkiske oppbygd i likhet med Maslows pyramide. Begge pyramidene bygger på prinsippet om at de nederste behovene må dekkes før de andre behovene. Gehl vektlegger likevel at alle behovene er like betydningsfulle (Gehl, 1971, s. 17)

Figur 5: Illustrering av Gehls tre behovsgrupper. Pyramiden er hierarkisk oppbygd, hvor vi finner de fysiologiske behovene nederst, sikkerhetsbehov i midten og psykologiske behov på toppen. Selvlaget illustrasjon på bakgrunn av Gehls «Bo-miljø» (1971 s. 17-18).

Jeg finner det svært interessant å studere Gehls psykologiske bobehov videre i en planleggingskontekst, spesielt fordi Gehl hevder at teorien hennes har et understudert potensiale til å påvirkes gjennom planleggingsfaget (Gehl, 1971, s.19). Denne delen av oppgaven tar derfor for seg en beskrivelse og forklaring av de åtte bobehovene: kontakt, isolasjon, opplevelse, utfoldelse, lek, strukturering, identifikasjon og estetikk (se figur 6). På mange måter er Gehls påstander om psykologiske sunne bomiljøer lite underbygd av andre vitenskapelige eller faglige studier, hvor hun viser til svært få referanser i rapporten som understreker hovedpoengene hennes. Teorien hennes har derfor blitt forsøkt konkretisert og støttet ved hjelp av nyere forskning og teori, og satt i inn i en nyere samfunnskontekst i dette kapitlet.

Bobehovene blir presentert enkeltvis, og oppsummeres etter Gehls fire miljøkomponenter: *miljødimensjon*, *miljøplassering*, *miljøinnredning* og *miljøets sansemessige påvirkning*, som er illustrert i figur 3. Denne oppsummeringen vises som «beskrivelselementer» som anvendes senere i den empiriske analysen i del 5 av oppgaven.

Figur 6: Egenprodusert figur av Ingrid Gehls åtte psykologiske bobehov

Nr. 1: BEHOVET FOR KONTAKT

Kontakt med andre mennesker påvirker vår personlige utvikling, og stimulerer oss til å fungere i et samfunn gjennom opplevelser, erfaringer og stimulering av sanser og følelser (Gehl, 1971, s. 27). Gehl definerer behovet for kontakt som «å se på, lytte til, snakke med eller gjøre noe sammen med én eller flere personer (Gehl, 1971, s. 27).

Nabolaget er en viktig arena der sosiale aktiviteter forekommer, hvor vi gjennom sosial interaksjon og sosiale nettverk kan få en økt stedstilknytning (Forrest & Kearns, 2001; Dempsey et al., 2011). Dagens samfunn er i større grad sentrert rundt individer og privatliv, enn fellesskapet og lokalsamfunnet, som det var stort planleggingsfokus rundt på 1970-tallet. Økt mobilitet og bruk av sosiale medier har ført til at sosial kontakt har blitt mindre bundet til steder og hjemmet, ettersom at det finnes mange nye måter å bli kjent med andre mennesker på (Forrest & Kearns, 2001). Likevel er sosial kontakt med familie, venner og naboer som bor i nabolaget, samt bruk av nabolagets fasiliteter, assosiert med intensjoner for å bli boende i et nabolag (Clark et al., 2017; Permentier et al., 2009). Hvor lenge man bor i et nabolag øker stedstilknytningen (Lewicka, 2005; Mouratidis, 2020) og dette er muligens knyttet til lokale sosiale relasjoner, minner og følelsen av kontinuitet på et sted (Lewicka, 2011). Stedstilknytning er knyttet til lokal sosial kapital, hvorav de som er mer knyttet til bomiljøet sitt har større sannsynlighet for å ha sterke lokale sosiale bånd (Lewicka, 2005). Sosial interaksjon, sosiale nettverk og individuell deltakelse er beskrevet som kjerneelementer av det som kalles for «sosial kapital» (Putnam, 1993; Forrest & Kearns, 2001; Dempsey et al, 2011).

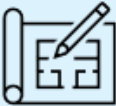

Gehl er opptatt av at utforming og innredning påvirker beboernes muligheter for kontakt, enten det er visuelt ved å se andre mennesker utenfor boligen, lydmessig ved å høre barn leke utenfor eller sosialt

ved å ta en prat i oppgangen. Visuell og lydmessig kontakt av barn som leker utenfor, kan eksempelvis drive andre barn ut for å leke (Abu-Ghazze, 1999; Gehl, 1971, s. 13). Gehl mener også at dimensjoner og avstander i det fysiske miljøet er avgjørende for kontakten som oppstår (Gehl, 1971, s. 33). Eksempelvis klarer ikke sansene våre å oppfatte menneskelig bevegelse på avstander over 100 meter, og ansiktsuttrykk kan i ikke ses før en avstand på 10-12 meter (Gehl, 1971, s. 33). Jan Gehl viderefører dette i *Cities for People* (2010), hvor han illustrerer hvordan graden av kontakt avtar med økende avstander, og at kontakten mistes over den femte etasjen, som han referer til som en «menneskelig skala» (Gehl, 2010, s. 40). I *Livet mellom husene* (1996) konstaterer Jan Gehl videre at egenskapene ved de fysiske og materielle rammene og den funksjonelle oppdelingen av rom, kan virke fremmede eller hemmende på sosiale prosesser (Gehl, 1996). Han hevder for eksempel at private balkonger kan redusere fellesaktivitetene i fellesarealene (Gehl, 1980, s. 42-44). De fysiske rammene kan dermed legge til rette for sosial oversiktighet, gjennom boligens plassering, orientering, og tilrettelegging av inngangspartier og fellesarealer (Gehl, 1996). Samtidig er det viktig å ha en balansegang mellom offentlige og private områder, for at bruken av området skal være lesbart, men også for å unngå konflikter mellom naboer (Gehl, 1996; Engelstad, 2022). Schmidt og Thorén (2001, s. 128) henviser til tidligere kvantitative studier som viser at fellesarealet er en verdi for informantene selv når de ikke tar arealene i bruk, fordi de ønsker de grønne omgivelsene rundt boligen, og aktiviteten av barn som leker og mennesker som skaper liv. Informantene sier også at det å ferdes i gårdsrommet øker trivselen, og at gårdsrommet oppleves som et møtested for planlagte og uplanlagte møter (Schmidt & Thorén, 2001, s. 128).

Raman (2010) fant i sin studie at det fysiske miljøets utforming har en viss betydning for sosial interaksjon og nettverk i fortettede bydeler, selv om han også påpeker at overordnede sosioøkonomiske og geografiske forhold er viktigere. Det kom frem av studien at plasseringen av offentlige og åpne rom, synligheten til og fra disse rommene, variasjon i bygningsmasse, og at tette strøk må være godt integrert med omgivelsene, var bestemmende for den sosiale aktiviteten (Raman, 2010, s. 78). Denne forskningen kan derfor tyde på at selve utformingen har større påvirkning på sosialt samhold enn selve tettheten (Raman, 2010, s. 78; Hoffstad & Millstein, 2017).

Ifølge Tjora (2012) må de bygde strukturene inneha elementer og materielle forhold som inviterer og bidrar til ulike former for sosial interaksjon (Tjora, 2012). I mange nabolag er det ofte begrensede arealer egnet til sosial kontakt, og derfor blir områdene som er «imellom» viktige for å få en sosial interaksjon mellom naboer, som for eksempel trappeopp ganger, inngangspartier, fellesarealer og postkassestativ (Tjora, 2012). Dette kan forstås som den «sosiale infrastrukturen», det vil si de fysiske elementene som muliggjør mellommenneskelige møter, fellesskapsbygging og utvikling av sosial kapital (Klinenberg, 2018).

Ingrid Gehl refererer til planleggeren Christopher Alexander (1969) om at uteoppholdsarealene til boliger bør utformes som små og åpne plasser, for at det skal være enklere for beboerne å komme i kontakt med hverandre (Gehl, 1971, s.33). Gehl diskuterer videre at gjennomferdselsmuligheter og synlighet for forbipasserende øker muligheten for kontakt (Gehl, 1971, s. 35). Figur 7 nedenfor viser en oversikt over egenskaper som bidrar til å stimulere kontaktbehovet i et bomiljø basert på teorien gjennomgått ovenfor.

MILJØDIMENSJON	MILJØINNREDNING	MILJØPLASSERING	MILJØETS SANSEMESSIGE PÅVIRKNINGER
<p>Menneskelig skala: bygninger under 5 etasjer, ikke for store avstander</p> <p>Størrelse/proporsjoner: hjørner, søyler, portåpninger og nisjer</p> 	<p>Funksjoner</p> <p>Sosial infrastruktur</p> <p>Møblering</p> <p>Lekeapparater</p> <p>Lag, foreninger og klubber</p> 	<p>Gjennomferdslemuligheter</p> <p>Fellesrom</p> <p>Innsyn og synlighet</p> <p>Byggets orientering</p> 	<p>Menneskelig aktivitet</p> <p>Visuell kontakt</p> <p>Lyder og språklig kontakt</p> <p>Bruk av materialer og farger</p> <p>Spør av andre mennesker (f.eks. kunst, møbler, planter og gjenstander)</p>

Figur 7: Oversikt over beskrivelselementer ved det fysiske miljøet som bidrar til å stimulere kontaktbehovet, basert på den gjennomgåtte teorien ovenfor).

Nr. 2: BEHOVET FOR ISOLASJON

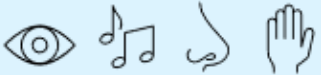
Gehl mener at vi har et behov for isolasjon som en vekselvirkning med behovet vårt for kontakt (Gehl, 1971, s. 41). På samme måte som vi har behov for å se andre mennesker, prate med dem, være med dem og å bli stimulert av hendelser, har vi et behov for å være alene (ibid). Gehl mener at det å kunne isolere seg fra omverdenen, og å kunne trekke seg tilbake, er høyt verdsatt i vårt samfunn, ettersom at vi lever store deler av hverdagen utenfor boligen i situasjoner av «stressaktig karakter» (ibid). Boligen og bomiljøet blir dermed et sted hvor vi kan søke beskyttelse og privatliv, som er av vesentlig betydning for dette behovets tilfredsstillelse (ibid).

Gehl mener derfor at det er viktig at bomiljøet utformes med mulighet for privatliv og isolasjon. Gehl mener at mindre enheter, enten i form av adskilte rom innenfor boenheten, eller i form av avkjøringer, beplantning og variasjon i terrenget utendørs bidrar til isolering og privatliv (Gehl, 1971, s. 47). Mennesker tar også selv i bruk ulike skjermingsalternativer for å unngå å se, lukte eller høre naboen, som gardiner, beplantning og gjerder (Rapoport, 1985, 1991, i Dey, 2000, s. 266). Viktigheten av utforming støttes blant annet av Dempsey (2010), som mener at spesifikke designfunksjoner i den enkelte bygning kan ha mye å si for folks opplevelse av privatliv, selv om man bor tett. Gehl viser for eksempel at bomiljøets dimensjon er avgjørende, der store rom kan gi bedre plass til privatliv og følelsen av å føle seg alene, mens små rom kan gi trygghets- og sikkerhetsfølelse (Gehl, 1971, s. 45). En høyere grad av isolasjon oppnås også ved å holde arealer fri for mennesker og funksjoner, som for eksempel krysningspunkter av ganglinjer, og at de ikke er synlige for andre mennesker (Gehl, 1971, s. 47). Balkonger og hager har for eksempel mindre verdi for beboerne når de kan overses av andre mennesker, kontra når de er skjermet (ibid).

Lydisolasjon er også en viktig faktor for å dekke behovet for isolasjon (Gehl, 1971, s. 43). Forskning har vist at støy i kompakte boligområder fører til at beboerne føler seg eksponerte i sine egne hjem (f.eks. Lindsay et al., 2010). Gehl viser til en studie som ble gjort på leiligheter i Stockholm, som sier at støy kan begrense hvordan boligen blir brukt og livet man lever i boligen sin (Boalt, 1965 i Gehl, 1971, s. 43). Støy kan blant annet føre til konflikter med naboer og de man bor sammen med, aggresjoner og dårlige forhold for seksuelle relasjoner (ibid).

Isolasjon utenfor boligen er også et viktig behov å få dekket for å kunne være seg selv utenfor boligen, både for barn og voksne (Gehl, 1971, s. 43). Dette behovet imøtekommes godt i bomiljøer med egen hage uten innsyn fra andre, men er vanskeligere å oppnå i leilighetsbygg (ibid). Schmidt og Thorén (2001, s. 128) henviser til tidligere kvantitative studier som viser at utendørs fellesarealer blir lite brukt av voksne, og at bruken varierer avhengig av kvaliteten på arealene. De voksne informantene i Oslo kan til tider føle at barna tar over fellesarealet og fører til en del støy. De skulle gjerne sett en bedre møblering av fellesarealet som passer voksne bedre. Informantene sier på en side at de ikke føler seg beglodd når de bruker fellesarealet, men på den andre siden ønsker de flere skjermede sitteplasser (Schmidt & Thorén, 2001, s. 128).

Figur 8 nedenfor viser en oversikt over egenskaper som bidrar til å stimulere isolasjonsbehovet i et bomiljø basert på teorien gjennomgått ovenfor.

MILJØDIMENSJON	MILJØINNREDNING	MILJØPLASSERING	MILJØETS SANSEMESSIGE PÅVIRKNINGER
Store rom → privatliv og følelsen av å være alene Små rom → trygghetsfølelse Mindre enheter for å kunne trekke seg tilbake 	Avskjerming Beplantning Oppbygging av terreng Mindre enheter 	Få gjennomferdselsmuligheter Få forstyrrende aktiviteter og funksjoner Lite innsyn fra andre Orientering av bygg, balkong og vinduer vekk fra aktivitet 	Minimering av sanseintrykk fra ytre påvirkninger gjennom lydisolering og avskjerming

Figur 8: Oversikt over beskrivelselementer ved det fysiske miljøet som bidrar til å stimulere isolasjonsbehovet, basert på den gjennomgåtte teorien ovenfor.

Nr. 3: BEHOVET FOR OPPLEVELSE

Gehls opplevelsesbehov har en bred definisjon, og omfatter alle former for sansepåvirkninger som er forårsaket av det fysiske miljøet og de sosiale prosessene som har tilknytning til dette miljøet (Gehl, 1971, s. 49). Opplevelse kan for eksempel være å kunne se skyene på himmelen, å se blomster og trær utenfor vinduet eller å være sammen med andre mennesker i nabolaget (Gehl, 1971, s. 49). Gehl mener at det er muligheter for å påvirke opplevelsestilbud for både det fysiske og det sosiale miljøet (Gehl, 1971, s. 51).

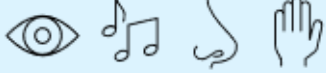
Utformingen av boligområder på 1960-tallet blir kritisert av Gehl for å være «ensformige» og «livløse», som er karakterisert av store åpne rom, med få bygninger og detaljer, samt liten variasjon (Gehl, 1971, s. 49). Hun argumenterer også for at boligområder sjeldent planlegges med en bevisst hensikt om å tilfredsstille behovet vårt for opplevelse, og at fokuset heller ligger på teknisk-økonomiske krav og fysiologiske og sikkerhetsmessige behov (Gehl, 1971, s. 49). Kritikken av drabantbyene som ble beskrevet i del 2.2 (boligens historiske utvikling i Norge), hvor blokkene i ettertid har blitt kalt for «bomaskiner», er et godt eksempel på at boligen er mer enn et sted for husly (Stugu, 2006, s. 462). Dette har også vært en stor del av kritikken i «Arkitektoppøret» som har vært en stor samfunnsdebatt i Norge de seneste årene (se blant annet Lundgaard, 2021a).

Gehl beskriver behovet for opplevelse som en form for «opplevd aktivitet», hvor omgivelsene stimulerer sansene våre (Gehl, 1971, s. 53). Böhme (2006) sier også at vi må være bevisste på at byens rom og arkitektur stimulerer det sensitive ved å sette brukeren i en viss stemning. I denne forstand mener han at arkitekturen er orientert mot å skape atmosfærer og å stimulere den estetiske og individbundne sansing (Böhme, 2006). Gehl sier at opplevelsesbehovet blant annet tilfredsstilles ved variasjon i romutformingen, som for eksempel ved å skifte mellom lukkede og åpne rom, forskjellige former for romforløp og rommets størrelse (Gehl, 1971, s. 51). Rapporten «Bo- og boligkvalitet» utarbeidet av Arkitektbedriftene i Norge og Norske Arkitekters landsforbund, legger frem en liste over eksempler på viktige kvaliteter som bør være til stede i utviklingen av nye boligområder. Rapporten skiller mellom arkitektoniske, tekniske, funksjonelle og *opplevelsesmessige* egenskaper, hvorav de opplevelsesmessige egenskapene innebærer kvaliteter som gode dagslysforhold, siktlinjer, varierte møbleringsmuligheter og plass (AiN & NAL, 2017, s. 119-120).

Opplevelsesbehovet innebærer også aktiviteten i bomiljøet, som Gehl omtaler som «faktisk aktivitet» (Gehl, 1971, s. 51). Hun forklarer at opplevelse gjennom aktivitet er bundet til miljøets utforming, som enten kan legge opp til eller hindre bruk (Gehl, 1971, s. 53). Gehl definerer «faktisk aktivitet» etter hvor mange som bruker rommet, og hvor lenge den enkelte oppholder seg der (Gehl, 1971, s. 51). Krogh (1995, s. 3) argumenterer også for at omgivelsene våre tilegnes mening gjennom bruk, og anvender begrepet «landskaping» for å beskrive forholdet mellom landskapet og mennesket gjennom bruk og utforming, og vår subjektive forståelse av det. Menneskelig aktivitet blir omtalt av Gehl som den «mest varierende og spennende opplevelsesmuligheten» vi har (Gehl, 1971, s. 53). Hun mener derfor at det må planlegges for en konsentrasjon av aktiviteter, som skoler og sportsaktiviteter i direkte tilknytning til bomiljøet, i tillegg til en integrasjon av aktiviteter, som f.eks. å ha fellesrom med både vaskeri, lekerom og spisesteder, i stedet for å ha alle rommene separat (Gehl, 1971, s. 53). Hun snakker også om en offentliggjørelse av aktiviteter, der åpenhet og glass synliggjør aktiviteten fremfor lukkethet og mur (ibid).

Bomiljøet kan også by på en rekke varierende sanseopplevelser ifølge Gehl, som fargeopplevelser, varierende lydopplevelser, i tillegg til lukt- og berøringsoopplevelser (Gehl, 1971, s. 55). Forskning har likevel vist at egenskaper som kjønn og sivilstatus kan påvirke hvordan man vurderer bruk av farge i arkitektur (Whitfield, 1984), og at økonomisk situasjon og grad av valgmulighet på bolig, også påvirker hvordan vi vurderer bomiljøet vårt (Gifford, 2007, s. 4).

Figur 9 nedenfor viser en oversikt over egenskaper som bidrar til å stimulere opplevelsesbehovet i et bomiljø basert på teorien gjennomgått ovenfor.

MILJØDIMENSJON	MILJØINNREDNING	MILJØPLASSERING	MILJØETS SANSEMESSIGE PÅVIRKNINGER
<p>Variasjon i romutforming: F.eks. åpne og lukkede rom, romstørrelse og ulike romforløp</p> <p>Rekkevidde: Forskjell på øverste og nederste etasje, høyhus og lavere bebyggelse</p> <p>Aktivitet: Faktisk aktivitet og opplevd aktivitet</p> 	<p>Arealets totale utforming: Variasjon i elementer som møblering og beplantning</p> <p>Tilpasset sansene: Tilpasset sansenes kapasitet, Synsfeltets begrensning</p> <p>Tilrettelegging for aktivitet: forskjellige aktiviteter i umiddelbar nærhet</p> 	<p>Menneskelig aktivitet og tilstedeværelse av andre mennesker</p> <p>Sosialt miljø: Klubber, lag, sport og servicetilbud</p> <p>Variasjoner i det fysiske miljøet</p> 	<p>Variierende sanseopplevelser: Farger, lyder, lukter, former, materialer, beplantning og former</p>

Figur 9: Oversikt over beskrivelselementer ved det fysiske miljøet som bidrar til å stimulere opplevelsesbehovet, basert på den gjennomgåtte teorien ovenfor.

Nr. 4: BEHOVET FOR UTFOLDELSE

Gehl beskriver behovet for å utfolde seg som «å være aktiv, å skape, å utrette noe, å prestere noe og å gjennomføre noe vanskelig» (Gehl, 1971, s. 57). Dette behovet kan ifølge Gehl tilfredstilles av gjengse «fritidssystemer» som f.eks. å male, sy, verksteds- eller hagearbeid, dyrking, og sosialt samvær som f.eks. deltakelse i ulike lag eller klubber, sportslige aktiviteter eller servicefunksjoner som kino, barer og spisesteder. Hun mener at utfoldelse bidrar til å bekrefte oss selv som mennesker, hvor vi kan skape og utrette noe, som gir oss muligheten til å leve et rikere og mer variert liv (Gehl, 1971, s. 57).

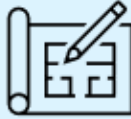
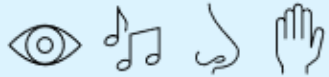
Gehl mener dette er spesielt viktig ettersom at det moderne mennesket har mer fritid enn tidligere, hvor oppgaver som tidligere krevde personlig innsats, både på arbeidsplassen og i boligen, har blitt automatisert og mekanisert (Gehl, 1971, s. 57). I dag er mange av de tidligere arbeidsoppgavene som å klippe gresset, lage mat og vaske, blitt byttet ut med automatiske maskiner, servicetjenester og ferdigprodukter i enda større grad enn på 1970-tallet, som Gehl mener fører til en begrensning av utfoldelsesmulighetene våre (Gehl, 1971, s. 59).

Det er mange ulike faktorer som påvirker mulighetene vi har til å utfolde oss i bomiljøene våre. I Danmark har «felles aktivisering», med boliger sentrert rundt et offentlig rom og utfoldelsesaktiviteter som styrker «felleskapsfølelsen», lenge vært et mål i byplanleggingen (Pløger, 2002). Dette innebærer tiltak som f.eks. felles aktivitetshus, bibliotek eller kulturhus, som Gehl også omtaler i rapporten sin som klubber og verksteder i fellesrommene (Pløger, 2002, s. 12 og Gehl, 1971, s. 59). Gehl diskuterer også forskjellen på utfoldelse i eide og leide boliger, ettersom at eierformen gir muligheter eller begrensninger for å både oppføre seg og innrede slik man ønsker i sitt eget bomiljø (Gehl, 1971, s. 59). Hun argumenterer for at boliger med hage gir flere utfoldelsesmuligheter enn de

uten. Hun legger også vekt på viktigheten av at beboerne selv får bestemme egen bruk og innredning av omgivelsene sine (Gehl, 1971, s. 59).

Gehl presiserer også at utfoldelse ikke er avhengig av sosialt samvær, og at utfoldelse også stimuleres i form av kreativt arbeid, stell eller aktivitet i egen bolig eller utendørsarealer (Gehl, 1971, s. 60).

Figur 10 nedenfor viser en oversikt over egenskaper som bidrar til å stimulere utfoldelsesbehovet i et bomiljø ifølge teorien gjennomgått ovenfor.

MILJØDIMENSJON	MILJØINNREDNING	MILJØPLASSERING	MILJØETS SANSEMESSIGE PÅVIRKNINGER
<p>Plass, romlighet og rom for aktivitet</p> <p>Blanding av private og offentlige utearealer</p> 	<p>Fleksibel, flyttbar og flerbrukelig innredning</p> <p>Rom for flerbruk og forskjellige aktiviteter</p> 	<p>Tilgjengelige og nære arealer for aktivitet og utfoldelse</p> <p>Gjennompassering for andre, tilgjengelighet for andre</p> 	<p>Påvirkninger fra miljøet som inviterer utfoldelse: visuelle, lydmessige og taktile påvirkninger som farger, blomster eller musikk</p>

Figur 10: Oversikt over beskrivelselementer ved det fysiske miljøet som bidrar til å stimulere utfoldelsesbehovet, basert på den gjennomgåtte teorien ovenfor.

Nr. 5: BEHOVET FOR LEK

Behovet for lek innebærer flere av de øvrige bobehovene som f.eks. kontakt, utfoldelse og opplevelse, men Gehl mener likevel at behovet for lek representerer en mer nyansert form enn de som er nevnt ovenfor (Gehl, 1971, s. 65). Gehl mener at lek er et vesentlig behov for barns psykiske og fysiske utvikling, og at det har noe å gjøre med det motoriske, å kunne bruke sin egen kropp, lære å beherske den, eksperimentere med den, oppleve og sanse, og å kunne fungere sammen med andre og gjøre ting sammen (ibid).

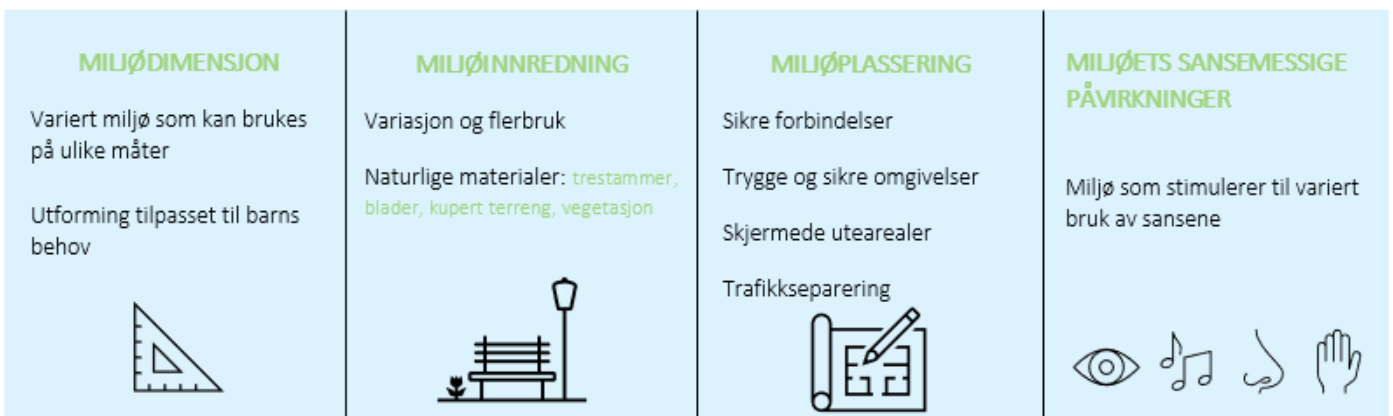
Hun er også opptatt av at lek er mer enn lekestativ og lekeplasser, og heller et integrert behov som handler om stimuli og læring gjennom aktivitet (Gehl, 1971, s. 65). Det å tenke utenfor lekeplassen, og legge til rette for at leken også kan oppstå andre steder, er viktig (Wildhjelm, 2002; Freeman & Tranter, 2011; Sveriges Arkitekters akademi for landskapsarkitektur, 2018). Barn har behov for varierte miljøer, og det er derfor hensiktsmessig å skape plasser som kan brukes på ulike måter når man tilrettelegger for barn (Sveriges Arkitekters akademi for landskapsarkitektur, 2018). Naturlige materialer som trestammer, blader, kupert terreng og vegetasjon, kan bidra til å stimulere barnas sanser, og åpne opp for variert lek (Lenninger & Olsson, 2006; Arup, 2017). Den tradisjonelle «lekeplassen» har også vist seg å være mangelfull på flere måter (Wildhjelm, 2002; Freeman og Tranter, 2011). Den har ofte begrensede funksjoner, og barna leker noen ganger mer rundt

lekeapparatene enn de faktisk bruker dem. Likevel er lekeplassen en viktig markør på barns fortjente plass i bymiljøet (Lenninger og Olsson, 2006).

Når det kommer til fortetting, og hvordan høy utnyttelse påvirker barns mulighet til å ta del i lek og rekreasjon, er det viktig å finne ut av hva som gjør at barn faktisk trives i sine omgivelser (Thorbergesen, 2012). Barn er sansende vesener som lærer av å være i bevegelse, og blir derfor stimulert dersom de får utfolde seg ved variert bruk av sansene, og når de oppdager nye muligheter i utemiljøene sine (Lenninger & Olsson, 2006). I 2008 utarbeidet Lene Schmidt og Jon Guttu en eksempelsamling kalt «Fortett med vett» med det formål å finne gode eksempler på fortetting, og drøfte utfordringer med temaet. I denne rapporten kom det blant annet frem at utformingen av uterommene hadde prioritert barnas behov svært lavt, og at barna heller måtte finne lekeområder utenfor boligprosjektene (Guttu & Schmidt, 2008). Konsulentfirmaet Arup publiserte en rapport i 2018 om hvordan vi kan bygge gode byer for barn og barndom. I Denne rapporten poengteres det at det er en rekke farer i byen for barn, hvorav trafikken er et av de største problemene (Arup, 2017). Det er derfor viktig å skape sikre forbindelser mellom de ulike destinasjonene barna tar i bruk, som trygge og lettorienterte gang- og sykkelnettverk mellom viktige destinasjoner som skoler, lekeplasser, parker og barnehager (Barnas Boligbyggere, 2018; Arup, 2017). Oppretting av gågater, stenging av enkelte gater, trafikkseparering og god plass til sykkelparkering er gode virkemidler og tiltak for trygghet for barn i boligmiljø (ibid).

Schmidt og Thorén (2001) har i sin studie «Bebyggelsestyper og bokvalitet i by: En studie av storgårdskvartalet», blant annet satt fokus på barnefamiliers opplevelse av å bo i den tette byen. De intervjuet beboere med barn i Oslo og Bergen, hvor det kom frem en rekke bokvaliteter som informantene opplevde som positive i deres bomiljø. Her kom det frem at beboerne var opptatt av trygghet, familievennlighet og godt naboskap der de bor. Det kom også frem at flere var opptatt av sikkerhet, og et klarer skille mellom offentlige og private rom. Beboerne foretrakk skjermede gårdsrom som er forbeholdt for beboerne, hvor utformingen viser tydelig at området tilhører boliganlegget. De lukkede gårdsrommene i storgårdskvartalene blir beskrevet som en trygg lekeplass for små barn, mens eldre barn har et behov for større arealer og heller tar i bruk byen eller andre områder som idrettsanlegg eller hjemmene til hverandre (Schmidt & Thorén, 2001, s. 128).

Gehl har ikke utarbeidet miljøkategorier for dette behovet, men ettersom at denne oppgaven har fokusert på barnefamilier i det empiriske arbeidet, har jeg utarbeidet en egen kategorisering for dette behovet ut ifra teorien og empirien ovenfor, som vises i figur 11 nedenfor.

Figur 11: Oversikt over beskrivelselementer ved det fysiske miljøet som bidrar til å stimulere behovet for lek, basert på den gjennomgåtte teorien ovenfor.

Nr. 6: BEHOVET FOR STRUKTURERING

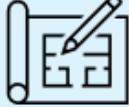
Behovet for strukturering forklares som behovet for «å kunne orientere seg, og å kunne plassere ting i omverdenen i forhold til seg selv» (Gehl, 1971, s. 69). Gehl mener at vi har et behov for strukturerte miljøer fordi det gir brukerne av miljøet en trygghetsfølelse (ibid). Det å finne frem, finne veien tilbake, og å vite hvor man er, gir oss en emosjonell sikkerhet (ibid). Gehl refererer til Kevin Lynch, som forklarer at mennesket tar i bruk virkemidler som farge, form, bevegelser, lukt og lyd for å strukturere og identifisere omgivelsene sine (Lynch, 1969; Gehl, 1971, s. 69).

Gehl hevder at nyere boligmiljøer (som per dags dato utgjør boligene fra 60- og 70-tallet) består av få egenskaper som gjør det enkelt for mennesker å strukturere miljøet. Hun konstaterer at det er få variasjoner i romutformingen, og liten variasjon i materialvalg, farger, beplantning og inventar (Gehl, 1971, s. 69). Gehl konstaterer at struktureringen av miljøene våre ikke kun beror på synet, men også sanser som lukt og berøring (ibid). Det lukter f.eks. i liten grad av ulike ting som blomster, grønnsaker og tøyvask, enn det gjorde før i tiden da det ofte var flere små forretninger rett ved boligene, som skomakere, slaktere og sykkelverksteder (Gehl, 1971, s. 69-70). Hun mener at denne «kategoriske» adskillelsen mellom arbeid og bolig fører til liten variasjon og miljø med lite innhold og funksjoner (ibid). Dette kan sammenlignes med kritikken av nyere boligprosjekter, som har vokst frem de seneste årene gjennom «Arkitektopprøret» i Aftenposten, hvor Christian Pagh har omtalt nyere boligområder som blant annet «store, monotone boligområder, med lite variasjon i både inntrykk og innhold» med «mange baksider og lukkede fasader som ikke bidrar til liv, publikumstilbud eller variasjon» (Lundgaard, 2021a).

Orientering og strukturering av omgivelsene kan ifølge Gehl forbedres ved å plassere «markante landskapselementer» i et miljø (Gehl, 1971, s. 73). Guttu et al. (2004, s. 57) viser blant annet at signalbygg og kulturminner gir en «variasjon og tidsdybde» til ensformige miljøer. Gehl viser også til at møblering, beplantning og innredning av bomiljøet gir bedre struktur og identifisering av omgivelsene (Gehl, 1971, s. 73). Weisman (1981) mener også at mennesker ser etter særegne eller gjenkjennelige landskapselementer, og responderer på miljøer som er varierte. Han nevner også skilting og nummerering, som et viktig strukturings- og orienteringselement (Weisman, 1981, s. 191-192). I følge Gehl gir varierende romstørrelser bedre muligheter for å orientere seg, mens variert innredning som f.eks. beplantning, lekearealer, benker og bord, kan gi miljøet karakter og gjøre det lettere å oppfatte (Gehl, 1971, s. 73).

Schmidt og Thorén (2001, s. 54) mener at lukket kvartalsstruktur, som f.eks. et lukket storgårdskvartal, vanligvis skaper et klarere skille mellom gate og gårdsrom i motsetning til lamellbebyggelse eller punkthus, som gjør det tydeligere at gårdsrommet og utearealene er private. Undersøkelsen deres på bebyggelsestyper viser også at god oversikt over gårdsrommet er verdsatt, som i storgårdskvartaler, og at utearealene rundt tradisjonell blokkbebyggelse eller høyhus derimot oppleves som uklare og oppstykket (Schmidt & Thorén, 2001, s. 127-128).

Figur 12 nedenfor viser en oversikt over egenskaper som bidrar til å stimulere strukturingsbehovet i et bomiljø basert på teorien gjennomgått ovenfor.

MILJØDIMENSJON	MILJØINNREDNING	MILJØPLASSERING	MILJØETS SANSEMESSIGE PÅVIRKNINGER
<p>Variasjon i romstørrelse, akse- og siktlinjer</p> <p>Variasjon i utforming f.eks. veiforbindelser og inngangsparti</p> 	<p>Holdepunkter i form av møblering, lekeapparater, beplantning og ulike soner</p> 	<p>Markante by- og landskapselementer</p> <p>f.eks. statuer, fontener eller signalbygg</p> 	<p>Variert bruk av farger, materialer, lyder og lukter</p>

Figur 12: Oversikt over beskrivelselementer ved det fysiske miljøet som bidrar til å stimulere behovet for strukturering, basert på den gjennomgåtte teorien ovenfor.

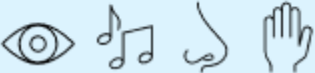
Nr. 7: BEHOVET FOR IDENTIFIKASJON

Gehl omtaler behovet for identifikasjon som «å bli ett med omverdenen, å legge seg selv ut i den, å forene seg med deler av den» (Gehl, 1971, s. 75). Gehl argumenterer for at det er et behov for identifikasjon med både det fysiske miljøet og det sosiale miljøet. Identifikasjon med det fysiske miljøet oppstår ved å bearbeide og å sette personlig preg på boligen, balkongen, hagen eller boligområdet (Gehl, 1971, s. 75). Identifikasjon med det sosiale miljøet skjer gjennom innflytelse på hva som skjer i boligområdet når det kommer til beslutninger og tiltak, som f.eks. ved å delta i beboerstyret eller ulike lag (ibid). En studie viser at beboernes forhold til andre mennesker i nabolaget, samt det overordnede sosiale ryktet til området, har stor betydning for hvordan man identifiserer seg med nabolaget (Fleury-Bahi, Felonneau & Marchand, 2008, s. 676).

Et viktig poeng hos Gehl er at boligeiere har større frihet og færre begrensninger når det kommer til inngrep i eget bomiljø, som gjør det enklere for dem å oppfylle dette behovet enn for leietakere (Gehl, 1971, s. 77). Lykke og velvære er knyttet til kontroll og innflytelse på miljøet, der studier blant annet har vist at høy grad av demokrati på lokalt nivå, gjør folk mer tilfredse (Frey & Stutzer, 2002, s. 1-17; Peters, 2017, s. 377). I tillegg har en følelse av kontroll over umiddelbare omgivelser også vist seg å ha positive forbindelser til helse og velvære (Ulrich, 1991, s. 97-109; Peters, 2017, s. 377).

Man kan også ha en personlig følelsesmessig tilknytning til et sted, som fører til identifisering (Dorseltis & Vignoles, 2010, s. 24). Eksempler på personlig følelsesmessig tilknytning, kan være minner og assosiasjoner til tidligere mennesker, perioder eller situasjoners i livene våre (Krogh, 1995, s. 24). Gehl omtaler dette som fysiske «uttrykksspor» i bomiljøet, som f.eks. historiske bygninger, eller karakteristiske elementer, som kan bygge opp en identifikasjon med et sted (Gehl, 1971, s. 77).

Ettersom Gehl ikke har utarbeidet miljøkomponenter til dette behovet, er det utarbeidet beskrivelselementer ut ifra egen drøftelse i figur 13 nedenfor.

MILJØDIMENSJON	MILJØINNREDNING	MILJØPLASSERING	MILJØETS SANSEMESSIGE PÅVIRKNINGER
Arkitektonisk særpreg - f.eks. spesielle farger, spesielle former eller detaljer	Personlig preg i bomiljøet F.eks. møblering, navneskilt, pletter og leker	Historiske bygninger eller arkitektur Signalbygg Særpreg	Minner, erfaringer, assosiasjoner og tilhørighet/personlig forhold
			

Figur 13: Oversikt over beskrivelselementer ved det fysiske miljøet som bidrar til å stimulere behovet for identifikasjon, basert den gjennomgåtte teorien ovenfor.

Nr. 8: BEHOVET FOR ESTETIKK

Gehls siste bobehov, behovet for estetikk, beskrives som «ønske om å motta påvirkninger som mottakeren opplever som fint» (Gehl, 1971, s. 81). Gehl argumenterer for at estetikk er tatt med som et bobehov fordi det ville ha manglet noe fundamentalt i beskrivelsen av kravene våre til å bo, dersom dette ikke ble nevnt (Gehl, 1971, s. 81). Hun drøfter likevel at det er vanskelig å finne en allmenngyldig definisjon av begrepet estetikk, fordi opplevelsen av estetikk er individuelt varierende og sterkt verdiladet (Gehl, 1971, s. 81- 83).

Hva som er estetisk vakkert er et subjektivt tema, og er derfor vanskelig å gi en universell fasit på. Men det finnes likevel noen universelle «regler» for estetikk, ved å se på ordets opprinnelse og utvikling, ifølge professor i kunnskap, teknologi og samfunn, Marianne Ryghaug (Ryghaug, 2002, s.2). Estetikk kommer av det greske ordet *aithesis* som betyr «den kunnskap som kommer gjennom sansene» (Tjønneland, 2021). Tradisjonelt sett er estetikk et område av filosofien som undersøker grunnlaget og lovene for «det skjønne» i kunsten og naturen (ibid). Begrepet brukes også når man bedømmer sanseintrykk fra kunst, natur, ting, omgivelser, atmosfære, og så videre i forhold til skjønnhet (ibid). Innenfor dagens forståelse av estetikk, har det skjedd en vending hvor begrepet forstås som en «refleksjon over vår sanselige måte å være i verden på» (ibid).

I boken «Psychology and the Aesthetics of the Built Environment» skriver forskeren og arkitekten Arthur E. Stamps at skjønnhet i det bygde miljø kan måles enkelt i form av intensiteten i visuell nytelse, og at det finnes gyldige prinsipper som gjelder for mer enn en enkelt situasjon (Strumse et al., 2021; Stamps, 2010). Han viser til at en metaanalyse av 277 preferansestudier med deltakere fra over 20 land i Europa, Nord-Amerika, Asia og Australia, bare viser små gruppeforskjeller i miljøpreferanser (Strumse et al., 2021).

Noe estetisk er fint, skjønt, behagelig, og det bringer frem en glede eller tilfredsstillelse i oss (Kolstad, 2012, s. 61). Noe estetisk kan f.eks. være duften av blomster, fuglesang, en fin solnedgang eller vakker arkitektur. Gehl er opptatt av at estetikkbehovet omfatter synsmessige påvirkninger, så vel som berørings- og luktmessige sansepåvirkninger (Gehl, 1971, s. 81).

I forbindelse med det fysiske miljøet, mener Gehl at dette behovet dekkes ved å kombinere «orden», «avveksling» og «harmoni» (Gehl, 1971, s. 83). Hun mener at mennesker reagerer positivt på *orden*, som vil si at omgivelsene er strukturerte, entydige og oversiktlige. For det andre er *avveksling* viktig i ordenen, for at omgivelsene ikke skal bli ensformige og kjedelige. For det tredje mener hun at det er viktig at ulike elementer i et miljø er i *harmoni* med hverandre og den «menneskelige skalaen», der menneskets proporsjoner og referansepunkter skal være utgangspunktet for utformingen (Gehl, 1971, s. 83).

Ifølge rapporten «Gode boliger for alle» av Norsk Eiendom (2022, s. 15), påvirker materialbruk, kvalitet og formgivning det estetiske uttrykket for boligen og området. Rapporten tar variasjonene av folks opplevelse og syn på omgivelsene sine i betraktning, men argumenterer likevel for at det finnes noen grunnleggende krav som kan tillegges vekt (Norsk Eiendom, 2022, s.17). Det første kravet Norsk Eiendom har formulert, er at omgivelsene rundt boligen skal være taltalende og godt vedlikeholdt, i likhet med Gehls beskrivelse av *orden*. Det andre kravet stiller krav til en «vakker utforming», med et balansert forhold mellom «orden» og «variasjon», og mellom «ro» og «rike opplevelser», som er i tråd med Gehls prinsipper om avveksling og harmoni. Det tredje kravet beror på at området skal oppleves som «oversiktig» og «harmonisk», i likhet med Gehls prinsipper om orden og harmoni. Det fjerde og siste kravet som gis i rapporten til Norsk Eiendom, er at de estetiske kvalitetene i både boligen og nærområdet skal opprettholdes når boligen blir eldre (Norsk Eiendom, 2022, s. 17).

En oversikt over egenskaper ved det fysiske miljøet som bidrar til å stimulere estetikkbehovet er illustrert i figur 14 nedenfor.

MILJØDIMENSJON	MILJØINNREDNING	MILJØPLASSERING	MILJØETS SANSEMESSIGE PÅVIRKNINGER
«Menneskelig skala»	Bygninger, apparater, møblering, statuer, vegetasjon og belysning	Byggenes orientering og plassering Orientering av balkonger Vegetasjon og forbindelser	Orden – oversiktig og entydig strukturert miljø Avveksling – variasjon for å unngå monotoni Harmoni – fysiske elementer i balanse til hverandre i en menneskelig skala
			

Figur 14: Oversikt over beskrivelselementer ved det fysiske miljøet som bidrar til å stimulere behovet for estetikk, basert på den gjennomgåtte teorien ovenfor.

DEL 4 CASE: TORSHOV

Denne delen av rapporten presenterer oppgavens avgrensning og undersøkelsesområde. Først gis en oversikt over caseområdets beliggenhet og faktaopplysninger, etterfulgt av en presentasjon av områdets historie og utvikling. Deretter presenteres de utvalgte caseområdene, «Italiagården» og «Frankrikegården». Til slutt gjennomgås en registrering av det fysiske miljøet til caseområdene, basert på Gehls fire miljøkomponenter (se figur 3 i del 3). Registreringen tar utgangspunkt i egne observasjoner som fremstilles gjennom foto, notater og inntrykk fra befaringen av områdene.

4.1 OVERSIKT OG AVGRENSNING

Torshov er et strøk beliggende i Bydel Sagene i Oslo, som er lokalisert nord for Grünerløkka og øst for Akerselva. Boligstrøket Torshov regnes vanligvis som området mellom Akerselva i vest og Torshovdalen i øst (Thorsnæs, 2021). Torshov ble utbygd samtidig som industrien ble bygget langs Akerselva på slutten av 1800-tallet (Thorsnæs, 2021). I 1916 ble store arealer kjøpt av kommunen for å oppføre storgårdskvartaler til «Torshovbyen» i årene 1917-1925 (ibid). Det er også leiegårdsbebyggelse fra slutten av 1800-tallet i vest. Boligblokker og høyhus har blitt oppført de seneste årene på tomtene etter småhusbebyggelsen fra 1800-tallet i sør og øst. Figur 15 nedenfor viser områdeavgrensningen og beliggenheten til undersøkelsesområdet.

Figur 15: Selvlaget kart som viser prosjektets områdeavgrensning. Bakgrunnskart hentet fra Google Maps.

I dag er det 10 838 innbyggere på Torshov (Bydelsfakta Oslo kommune, 2023). Området består av beboere med relativt høy sosioøkonomisk status. 65,8 % av befolkningen i bydel Sagene hadde høyere utdanningsnivå, som var høyere enn snittet i Oslo på 54,1 % (SSB, 2021). I 2020 var gjennomsnittsinntekten til innbyggerne på Torshov er på 512 000 kr i året, som er litt under snittet i Oslo på 563 000 kr i året (Statistikkbanken Oslo kommune, 2020).

Kvadratmeterprisen på Torshov ligger på ca. 103 472 kr per m², som er godt over gjennomsnittet i Oslo på 91 449 kr per m² (Krogsveen, 2023). I dag er Torshov et svært ettertraktet boligområde med høye boligpriser, folk trives og vil bo der, selv om boligprisene er høye og boligene er forholdsvis små (Lundgaard, 2021b). Kvalitet i bygningsmassen, i tillegg til en sentral beliggenhet, luftige gårdsrom, store parker og vakker arkitektur er faktorer som er med på å gjøre området attraktivt.

4.2 HISTORIE OG UTVIKLING

Torshov er oppkalt etter en «hovbygning», som var et ofringssted til den norrøne guden Tor, som videre ga navn til gården «Thorsaug» som lå på området før det ble utbygd (Thorsnæs, 2021). Med intensjoner om å bygge arbeiderboliger, kjøpte Kristiania kommune store deler av Thorshaug og Lilleborg jorder i 1917 (ibid). Bakteppet for utbyggingen var de mange titusener innflytterne som kom til byen for å arbeide i den nye industrien i Kristiania på slutten av 1800-tallet (Gjerland, 2020). Her ble «Thorshaug» eller «Torshovbyen» bygget ut mellom 1917 og 1925 (Thorsnæs, 2021). Torshovbyen var det første store kommunale boligprosjektet som fulgte en helhetlig plan, og vises til som et av de mest vellykkede kommunale boligprosjektene i Oslo (Lexau, 2022). Torshovbyen ga plass til 1762 leiligheter med husrom for rundt 7000 mennesker (Thorsnæs, 2021).

Det var boligdirektør Harald Hals som sto i spissen for planleggingen. Han var en forkjemper for retten til gode leve- og boforhold for den voksende arbeiderklassen (Lexau, 2022) Han kjempet for en mindre spekulativ boligbygging, og la stor vekt på estetiske kvaliteter i boligprosjektene sine (ibid). Etter en tid med bolignød, trangboddhet og mørke gårdsrom, ble det kommunale boligrådet opprettet i 1914 for å løfte arbeiderklassen ut av trangboddhet og mørke kår (se del 1: historisk bakgrunn). Hals lot seg inspirere av hagebybevegelsen til å bygge større og avgrensede boligstrøk, der kvalitet i bygningsmasse og uterom ble vektlagt (Lexau, 2022). Harald Hals uttalte følgende om bosituasjonen i Oslo før, som illustrerer tankegangen hans om nabolagsutvikling og bokvalitet:

«En leieboer kjenner ikke den mannen han bor i vegg med. Arbeidsstedet i sentrum eller noe annet fjerntliggende sted tar hans arbeidstid, avstanden mellom arbeidssted og bosted tar hans fritid, og bostedet tar hans sovetid. Hjemmet blir til syvende og sist bare et sovested» (Hals, 1946)

Prinsippet bak Torshovbyen var «lys, luft og grønne lunger», der reguleringsplanen var inspirert av den engelske hagebyidéen, og arkitekturen inspirert av nasjonalromantiske og ny-barokke strømninger. Lave kvartaler (3 etasjer) ble bygget omkring store beplantede gårdsrom. Mellom kvartalene ble det plassert brede alléer og åpne plasser, som illustrert i modellen i figur 16 nedenfor. I tilknytning til

boligstrøket ble det også utviklet et større parkdrag, i dag kjent som «Torshovparken», på høyden av Torshov, med paviljong, beplantning og utsikt mot fjorden (Brantenberg, 1997).

Figur 16: *Fotografi av Harald Hals presentasjonsmodell av «Torshovbyen». Bilde hentet fra Nasjonalmuseet.*

Torshovbyen ble bygget etter idealet om «det åpne kvartalet», hvor bebyggelsen skulle sentreres rundt et gårdsrom, som skulle bli et åpent grøntområde for opphold og lek (Bruun, 1970). Andre boligstrøk som ble bygget etter dette idealet er Jessenløkken, Rosenhoff og Lindern Hageby (Kjeldstadli, 1990). Selv om det er tegnet ved samme kontor, ble det gjort bestrebelser for å gjøre uttrykket variert innen et felles tema, samtidig som man søkte å tilpasse seg de forskjellige situasjonene rundt kvartalene (Plan- og bygningsetaten, 2000, s. 12). Bebyggelsen ble utformet som store helhetlige bygg, uavhengig av leilighetsoppdelingen (Plan- og bygningsetaten, 2000, s. 13). Bebyggelsen ble derfor omtalt som «slott med tusenvis av kjøkken» i samtiden (ibid). Ved siden av boliger, var det også planlagt en rekke tilhørende funksjoner som egen kirke, folkebibliotek, barnehage, aldershjem, folkerestaurant og et eget kulturbygg kalt «Soria Moria» (se figur 18) (Hagen, 1948). Det ble også reist en stor fontene kalt «Oksefontenen» på Hegermansplass midt i Torshovbyen, som er et av Oslos mest særpregede byrom (se figur 17) (Sørensen, u.å). Tanken var å legge til rette for at folk kunne bo på Torshov fra vugge til grav, og å skape en egen by innenfor byen (Lauritsen, 2019).

Figur 17: Hegermanns plass med oksefontenen. Foto: Ledang/Oslo Byes Vel (u.å.).

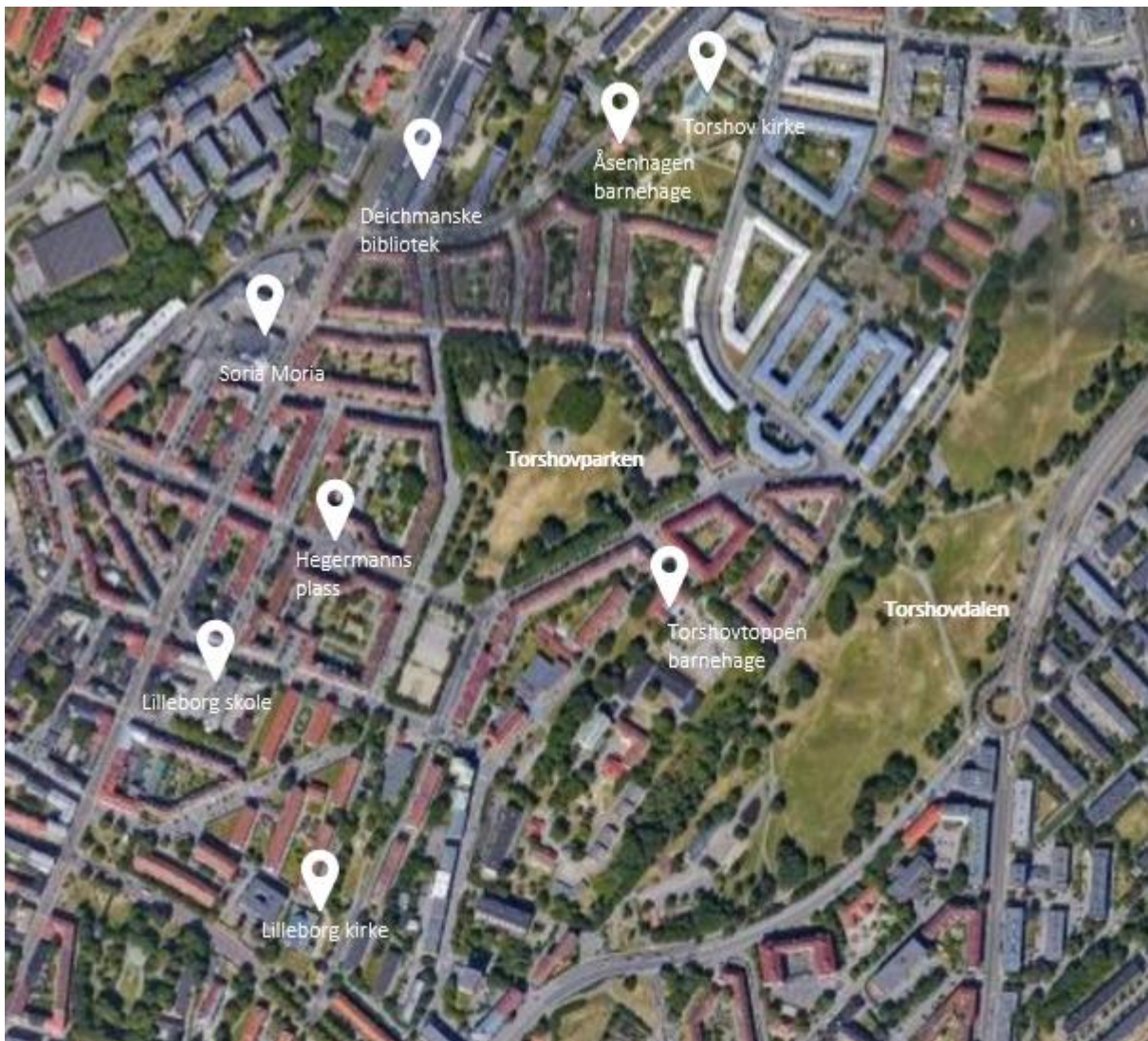

Figur 18: Kulturslottet Soria Moria. Foto: Cosmopolite (u.å.).

Prosjektet ble rost i skyene for sin høye standard av både de som bodde der, og andre. Men Torshovbyen løste ikke Oslos boligproblemer, ettersom at ventelistene for å få leie boligene var lange og tildelingskravene var strenge. Til tross for at boligproblemet fortsatt var stort, gjorde prosjektet livet

langt enklere og mer komfortabelt for tusenvis av Osloborgere (Torshov kvartal VII, u.å). Da Torshovbebyggelsen var ferdig utbygd, hadde det kommunale boligrådet bygget en helt ny bydel som var like stor som Kongsberg i innbyggertall, og større enn Sandefjord, Kragerø og Lillehammer (Oslo kommunale boligråd, 1931).

I dag er Torshovbyen i stor grad bevart slik den opprinnelig ble bygget for 100 år siden. Figur 19 nedenfor viser dagens situasjon over Torshov, hvor de tilhørende funksjonene til boligkompleksene, som «Soria Moria», bibliotek, kirker, skoler, barnehager og friområdene «Torshovparken» og «Torshovdalen» er markert.

Figur 19: Oversiktskart over Torshov. Bakgrunnskart hentet fra Google Maps.

4.3 CASEOMRÅDENE

De utvalgte caseområdene for dette forskningsprosjektet er Kvartal VII og Kvartal VIII på Torshov, som beskrevet i metod delen (del 2). Disse kompleksene er den del av det man kan kalle «de egentlige» Torshovkvartalene, som er plassert omkring Torshovparken (Plan- og bygningsetaten, 2000, s. 18). Begge boligkompleksene har store dominerende mansardtak, store vinduer, tre etasjer og store og åpne gårdsrom.

Figur 20: Selvlaget kart som viser avgrensningen av de valgte caseområdene, Kvartal VII og Kvartal VIII. Bakgrunnskart hentet fra Google Maps (u.å.).

KVARTAL VII «ITALIAGÅRDEN»

Kvartal VII, også kalt «Italiagården», ligger sentralt på Torshov, avgrenset av Hegermannsgate, Torshovgata, Per Kvibergs gate og Omsens gate. Hovedinngangen til boligkomplekset er fra «Oksefontenen» på Hegermanns plass. Borettslaget består av 156 boliger, og ble bygget i 1917 (OBOS, u.å.).

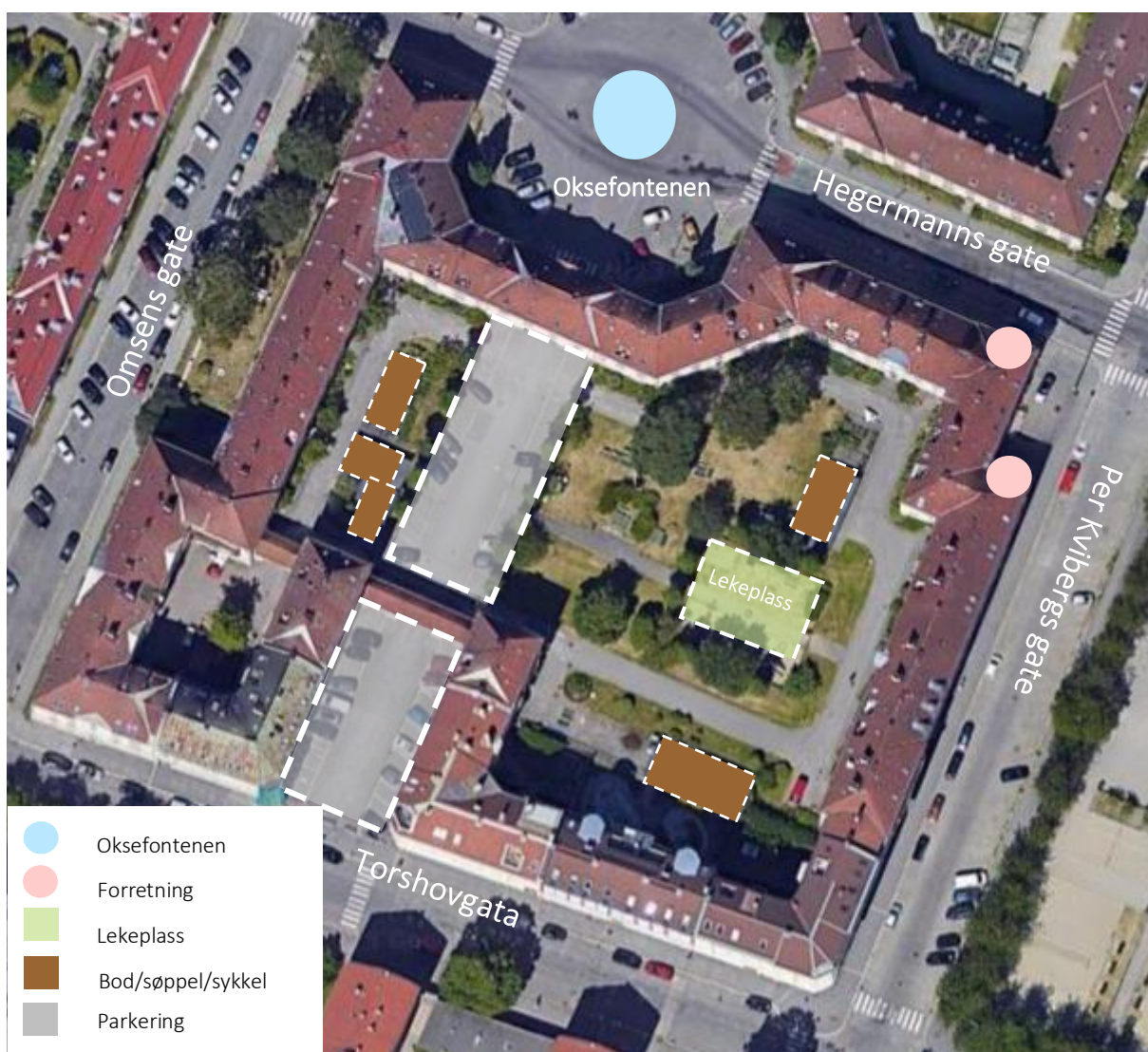

Figur 21: Eget foto av Torshov Kvartal VII (2023).

Figur 22: Foto av Torshov Kvartal VII. Hentet fra borettslaget Torshov Kvartal VII (u.å.).

Kvartalet er preget av nyklassisistisk arkitektur som resten av de opprinnelige Torshovkompleksene. Mot gaten er fasaden i pusset tegl malt i en lys gul farge, med mørkegrønne detaljer på vinduer og dører. Italiagården er bygget inntil noen av bygårdene som ble bygget på 1800-tallet, og har derfor et innslag av andre farger og fasader, som er særskilt for dette komplekset (se figur 22 ovenfor). Kvartal VII har også av forretningslokaler mot Hegermannsgate og Per Kvibergs gate, som per dags dato består av en jernvarehandel og en frisørsalong (se figur 23 nedenfor). De felles grøntarealene i gårdsrommet er et karakteristisk uttrykk for 1920-årenes sosiale boligbygging, der fellesskaps- og likhetsidealet sto sentralt (Torshov kvartal VII, u.å.). Gårdsrommet har en parkmessig karakter, og er offentlig tilgjengelige gjennom portaler og portrom. Deler av gårdsrommet er asfaltert og satt av til parkeringsplasser for beboerne (se figur 23). Gårdsrommet i kvartal VII inneholder en egen inngjerdet lekeplass, en utendørs bod til oppbevaring, i tillegg til inngjerdede områder for sykkelparkering, søppelhåndtering og tørking av klesvask som er illustrert oversiktskartet i figur 23.

Figur 23: Selvlaget oversiktskart over eksisterende situasjon i kvartal VII. Bakgrunnskart hentet fra Google Maps (u.å.).

KVARTAL VIII «FRANKRIKEGÅRDEN»

Kvartal VIII, som også er kjent som «Frankrikegården», ligger rett ovenfor «Italiagården», med Oksefontenen imellom. Komplekset er avgrenset av Hegermannsgate, Per Kvibergs gate, Krebs gate og Omsens gate. Hovedinngangen til bygget er her også plassert ved oksefontenen på Hegermannsplass. Borettslaget består av 178 boliger, og ble bygget i 1922 (OBOS, u.å.).

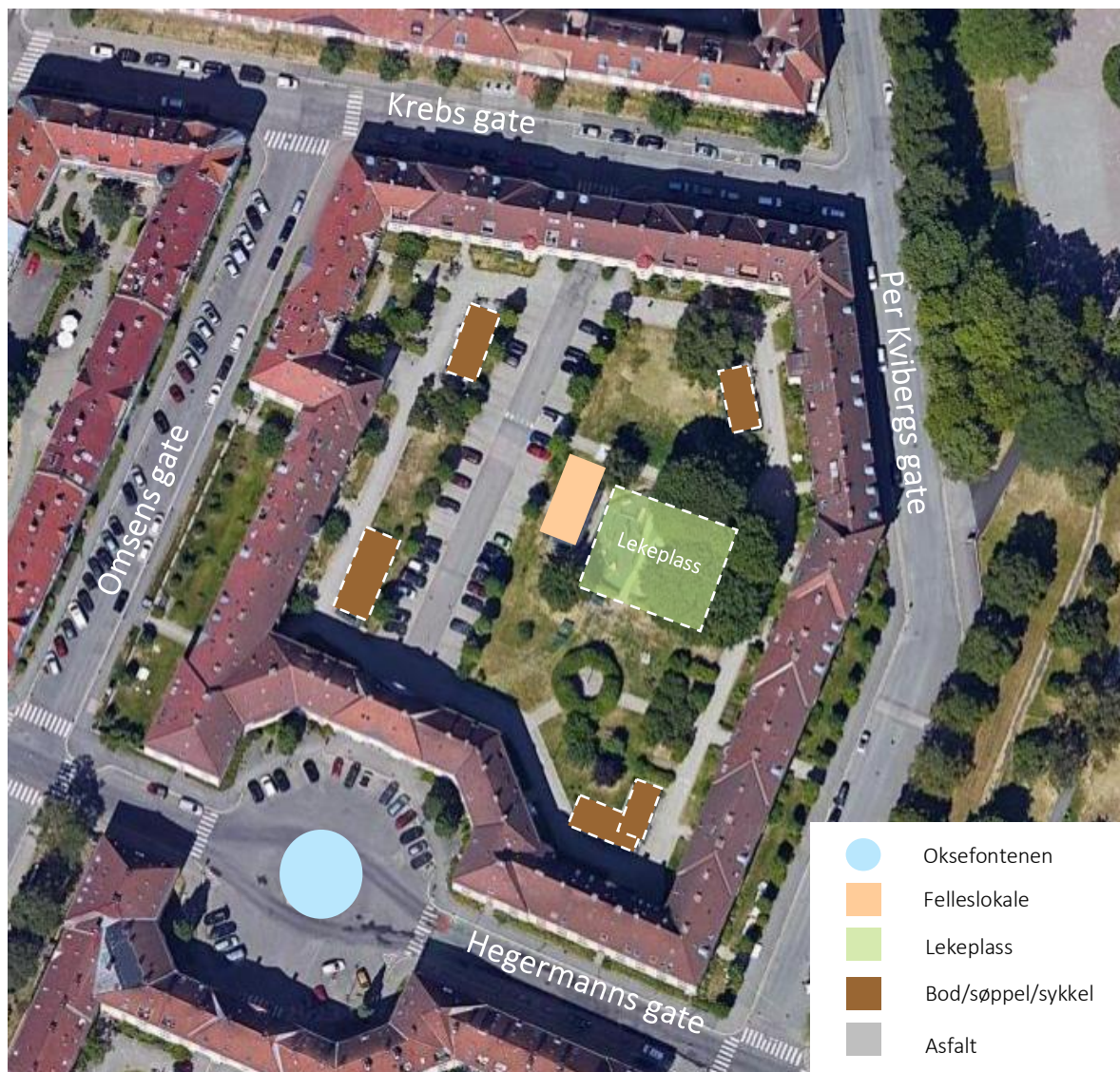
Figur 24: Selvtatt foto av Kvartal VIII (2023).

Figur 25: Kvartal VIII med Oksefontenen i forgrunnen. Foto: Tor Richardsen/NTB.

Hentet fra: Avisa Oslo (2022,21. august).

Frankrikegården er av samme arkitekturstil som Italiagården, med en fasade i lysegul pusset tegl og grønne vinduer. Dørene på Frankrikegården er derimot rødmalte. Det felles gårdsrommet i Kvartal VIII er også preget av en parkmessig karakter, og er også er tilgjengelig for offentligheten gjennom ulike inngangsportaler og portrom. Gårdsrommet i Frankrikegården er dog mye større enn Italiagården. En del av arealet innenfor gårdsrommet er her også asfaltert og avsatt til beboerparkering, som vist i figur 26 nedenfor. Videre rommer fellesarealene i bakgården et felleslokale, kalt for «Trafoen», ettersom at bygget opprinnelig var en stor transformatoriosk. Trafoen ble bygget i 2016 og har siden den gang blitt flittig brukt av beboerne til ulike arrangementer (Kvartal VIII, u.å.). Gårdsrommet har også en egen inngjerdet lekeplass, inngjerdede plasser til sykkelparkering, tørking av klesvask og avfallshåndtering, som illustrert i oversiktskartet i figur 26 nedenfor.

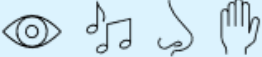
Figur 26: Selvlaget oversiktskart over eksisterende situasjon i kvartal VII. Bakgrunnskart hentet fra Google Maps (u.å.).

4.4 REGISTRERING AV DET FYSISKE MILJØET

1. MILJØDIMENSJONEN

«Miljøets lengde, høyde, bredde og form» - Gehl (1971, s. 21).

Denne dimensjonen beskriver det fysiske miljøets proporsjoner og fasong. Miljøets dimensjon relaterer til de psykologiske behovene gjennom for eksempel overgangen fra private til offentlige rom, akser, siktlinjer, avstander, forbindelser, bygningstypologi og vegetasjon.

MILJØDIMENSJON	MILJØINNREDNING	MILJØPLASSERING	MILJØETS SANSEMESSIGE PÅVIRKNINGER
Miljøets lengde, høyde, bredde og form F.eks.: en åpen plass, et buet inngangsparti eller en gressplen.	Gjenstander som befinner seg i miljøet F.eks.: Møbler, trær, beplantning, lekeapparater eller avskjerminger.	Miljøets plassering i forhold til destinasjoner F.eks.: Uteoppholdarelets plassering i forhold til boligen eller plassering av inngangspartier.	Stimuli til sansemessige opplevelser i miljøet F.eks.: Opplevelser fra farger eller duft fra blomster.
			

Figur 27: Figur som forklarer Ingrid Gehls fire miljøkomponenter, basert på Gehl (1971, s. 31-37).

Begge kompleksene er som nevnt tidligere, utformet som kvartaler på tre etasjer sentrert rundt et felles gårdsrom. Begge gårdsrommene er utformet som parker, med offentlig tilgjengelige inngangsportaler på alle kanter av bebyggelsen. Inngangsportalene er konstruert i buede former i begge kvartalene. De store og åpne portalene inn til kvartalenes gårdsrom skaper fine siktlinjer ut til oksefontenen og inn til gårdsrommet, som illustrert i figur 28 nedenfor. I tillegg skaper flere inngangspartier gode forbindelser fra alle kanter av bygningen, med muligheter for gjennomferdsel. De to storgårdskvartalenes plassering ovenfor hverandre, med oksefontenen i midten, skaper også gode siktlinjer og akser (se figur 29).

Figur 28: Siktlinjer ut til oksefontenen fra Italiagården

Figur 29: Siktlinjer fra Hegermannsplass

Takene på kvartalene består av fremtredende, store og tunge flater som fremhever de enkle og rene fasadene (se figur 30). De store mansardtakene er karakteristiske for alle de originale Torshovkvartalene. På vestsiden av begge kompleksene er det også laget forhager mellom inngangspartiene og fortauet, avgrenset med gjerder med porter, og vegetasjon i form av trær, busker og bed, som illustrert i figur 31 og 32. Dette skaper en fin overgang fra det private rom til det offentlige, og gir en egen hagedel til beboerne på vestsiden av kvartalet.

Figur 30: Selvtatt foto som viser de fremtredende mansardtakene og de rene fasadene på Italiagården (2023)

Figur 31: Selvtatt foto som viser litt av forhagene på Frankrikegården (2023).

Figur 32: Selvtatt foto som viser litt av forhagene på Italiagården (2023).

I Frankrikegården er det seks innbygde balkonger i buede former mot Hegermannsplass (se figur 33), i tillegg til et få antall balkonger som vender ut mot bakgården (se figur 34). Italiagården har kun balkonger ut mot bakgården, både i form av brannbalkonger og enkeltstående balkonger, som vist i figur 35 som også bare utgjør et fåtall.

Figur 33: Selvtatt foto av innbygde balkonger i Frankrikegården (2023).

Figur 34: Selvtatt foto som viser noen av balkongene som er vendt mot gårdsrommet i Frankrikegården (2023).

Figur 35: Selvtatt foto som viser brannbalkonger og enkeltstående Italiagården (2023).

2. MILJØINNREDNING

«Gjenstander i det gjeldende miljøet» - Gehl (1971, s. 21).

Kan forstås som ulike fysiske elementer i miljøet, slik som møblering og elementer som inviterer til samvær og aktivitet. Her foretas det en beskrivelse av innredningselementer som beplantning, møbler, belysning, lekeapparater, sykkelstativer og trapper.

Italiagården består hovedsakelig av en stor park med plenarealer og asfalterte gjennomferdselsårer. Arealene er innredet med frodig og variert beplantning, som består av både store trær, mindre trær, busker og blomsterbed. Gårdsrommet er også innredet med en flaggstang (se figur 36). En stor inngjerdet lekeplass er plassert øst i gårdsrommet, som vist i oversiktskartet (figur 26). Lekeplassen er en «tradisjonell» lekeplass bestående av huskestativ, klatrestativ med sklie og sandkasser, innredet i sterke farger (se figur 37).

Figur 36: Selvtatt foto som viser litt av gårdsrommet i Italiagården, med variert beplantning og flaggstang (2023).

Figur 37: Selvtatt foto av lekeplassen i Italiagården (2023).

Videre består gårdsrommet av et areal satt av til beboerparkering, som vist i figur 38. Bakgården er også innredet med boder til oppbevaring av sykler, barnevogner, søppelhåndtering og tørking av klær (se figur 39). Elementer som benker, bord, lyktestolper og dyrkekasser er også plassert rundt om i gårdsrommet, som vist i figur 40.

Figur 38: Selvtatt foto av beboerparkeringen i Italiagården (2023).

Figur 39: Selvtatt foto av en av bodene i Italiagården (2023).

Figur 40: Selvtatt foto av møbler, beplantning og dyrkekasser i Italiagården (2023).

Frankrikegården består hovedsakelig av gressplen med gjennomferdsårer i brostein. Gårdsrommet er innredet med variert vegetasjon i form av veggplanter, store og små trær, busker og blomsterbed. Dette kvartalet er også innredet med en stor innrammet lekeplass, bestående av varierende terrenghøyder og lekeapparater laget av trematerialer (se figur 41). Felleslokalet «Trafoen» er plassert like ved lekeplassen (se figur 42). Frankrikegården er også innredet med egen flaggstang og lysstolper, som vises i figur 41 nedenfor.

Figur 41: Selvtatt foto av lekeplassen i Frankrikegården (2023).

Figur 42: Selvtatt foto av «Trafoen» i Frankrikegården (2023).

Videre består bakgården av parkeringsplasser bak Trafoen, som illustrert i figur 43. Gårdsrommet er også innredet med ulike høyder i terrenget med en trapp i buet form (se figur 44). Bakgården er her også innredet med boder til oppbevaring av sykler, barnevogner, søppelhåndtering og oppheng av klesvask (se figur 45). Ulike møbler som parkbenker, hagemøbler, dyrkekasser og blomsterpotter er også plassert rundt om i gårdsrommet, som vist i figur 46.

Figur 43: Selvtatt foto av beboerparkeringen i Frankrikegården (2023).

Figur 44: Selvtatt foto av buet trapp i Frankrikegården (2023).

Figur 45: Selvtatt foto av inngjerdede boder i Frankrikegården (2023).

Figur 46: Selvtatt foto av møblering i Frankrikegården (2023).

3. MILJØPLASSERING

«Miljøets plassering i forhold til andre emner» - Gehl (1971, s.21)

Kan forstås som det fysiske miljøets lokalisering i forhold til andre funksjoner, tilbud og offentlige rom i nærheten. Dette påvirker de psykologiske behovene gjennom blant annet plassering og orientering av bygg, plassering av fellesarealer og plassering av vinduer.

Ettersom at Kvartal VII og Kvartal VIII er lokalisert like ovenfor hverandre, har de naturligvis samme nabolag og nærområder. Kvartalenes plassering i forhold til andre funksjoner, tilbud og offentlige rom er svært sentral. Oversiktskartet (figur 47) nedenfor kartlegger plasseringen til kvartalene i forhold til diverse funksjoner i nabolaget.

Figur 47: Oversiktskart som viser caseområdenes plassering i forhold til ulike funksjoner i nærområdet.

Som nevnt tidligere, er det kun et fåtall balkonger i begge storgårdskvartalene. Seks av balkongene i Frankrikegården er vendt ut mot gaten, men er bygd inn med skjermingsvegger, og har store trær ved siden av seg som vegetasjon (se figur 33). Resten av balkongene i Frankrikegården, i tillegg til balkongene i Italiagården, er vendt inn mot gårdsrommet for å få en grønn utsikt og mer private omgivelser. Slik unngår beboerne også støy og innsyn fra gaten. Det at den ene halvsiden av bygget er vendt inn mot bakgården, gjør også at beboerne har rom som retter seg mot bakgården, og ikke kun ut mot gaten. Dette gir også en grønn utsikt og mindre støy for mange av leilighetene. Videre er det også plassert forhager og busker foran flere av første etasjene i byggene, som fungerer som skjerming og lydisolasjon fra gaten, som illustrert i figur 48 og 49 nedenfor. I tillegg er flere av vinduene i førsteetasjene plassert høyt opp, slik at de som går forbi ikke har direkte innsyn.

Figur 48: Selvtatt foto av forhagene i Frankrikegården (2023).

Figur 49: Selvtatt foto av busker foran førsteetasjene i Frankrikegården mot

4. MILJØETS SANSEMESSIGE PÅVIRKNINGER

«Stimulier i et miljø som gir opphav til en rekke sansemessige opplevelser gjennom synsorganer, hørselsorganer, berøringsorganer og luktorganer» - Gehl (1971, s. 21).

Kan forstås som elementer og faktorer i det fysiske miljøet som vekker sansene. Det fysiske miljøet kan påvirke sansene våre gjennom for eksempel varierte farger, materialer og former på bygninger, eller duft fra blomster og fuglekvitte. Her gis derfor en beskrivelse av elementer i det fysiske miljøet som påvirker det visuelle, lydmesseige, det taktile og luktesansen.

Italiagården (Kvartal VII) har et variert uttrykk som stimulerer sansene både i bygningsmassen og i gårdsrommet. Bygningsmassen er konstruert med en blanding av buede, trekantede og firkantede former, som illustrert i figur 50 nedenfor. Fasaden på bygningsmassen består av pusset tegl malt i gult, som står i kontrast til de grønne vinduslistene og beplantningen, som vist i figur 51.

Figur 50: Selvtatt foto av Italiagården, som illustrerer de ulike formene i bygningsmassen

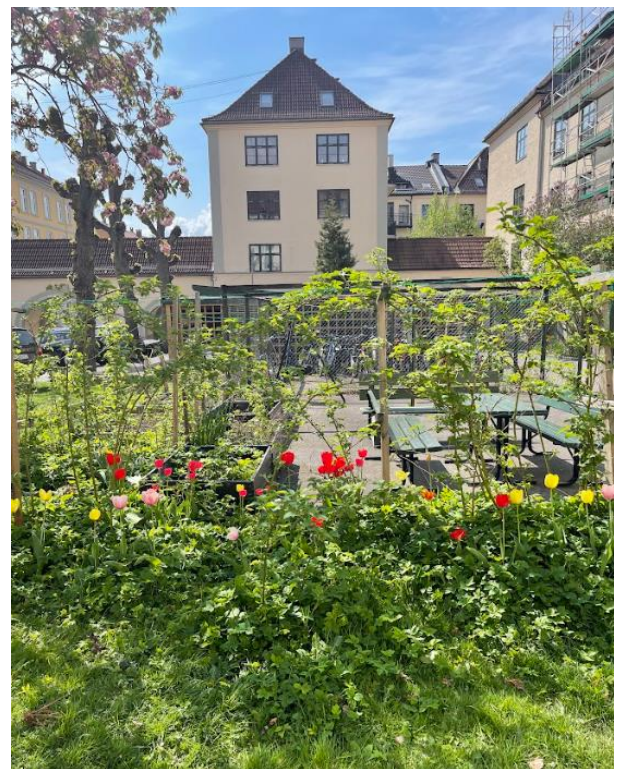

Figur 51: Selvtatt foto av Italiagården, som viser kontrasten mellom fasaden, vinduene og beplantningen (2023).

De fargede bygårdene fra 1800-tallet stimulerer også sansene med sine ulike uttrykk og farger (se figur 52). Elementer som møbler, leker og lyktestolper gir også et varierende og personlig uttrykk, som vist i figur 53 nedenfor. Det frodige gårdsrommet stimulerer også sansene med sine varierte planter, trær og blomster, som gir ulike former og farger, men også dufter.

Figur 52: Selvtatt foto av de fargene bygårdene i Italiagården, med lyktestolpe, lekebil og møbler (2023).

Figur 53: Selvtatt foto av Italiagården, som viser den varierte beplantningen i gårdsrommet (2023).

Kvartalet er også preget av ulike skilter, som både er historiske (se figur 54) og nyere (se figur 55 og 56). Gårdsrommet er også preget av elementer som dyrkekasser, klessnorer til tørking av klesvask og grillområder, som vist i figur 57 nedenfor. Dette er elementer av personlig bearbeidelse av miljøet, som også skaper dufter av blomster, grillmat og nyvasket tøy.

Figur 54: Selvtatt foto av historiske skilt i Italiaården (2023).

Figur 55: Selvtatt foto av nyere skilt i Italiagården (2023).

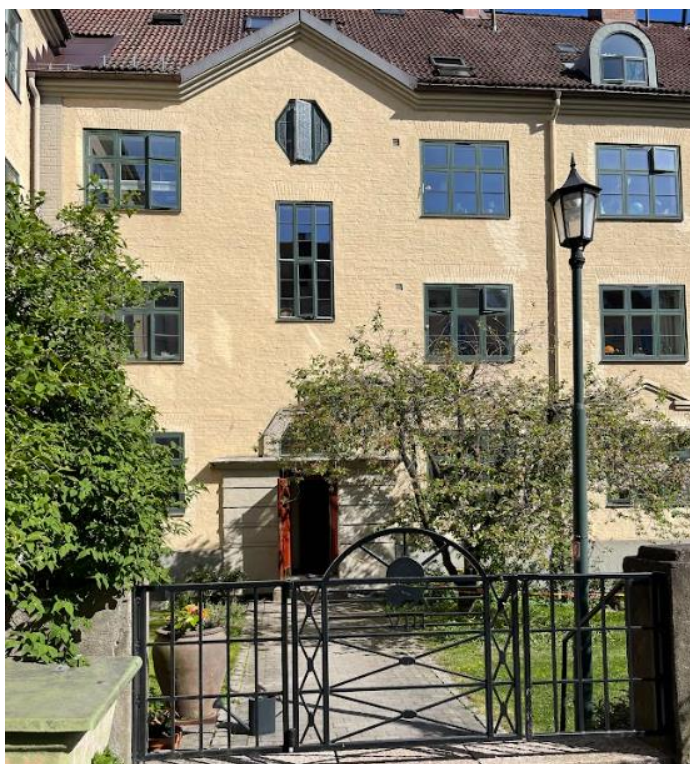

Figur 56: Selvtatt foto av nyere skilt i Italiagården (2023).

Figur 57: Selvtatt foto av dyrkekasser, møbler og tørkesnorer i Italiagården (2023).

Frankriekgården (Kvartal VIII) er også preget av variasjon i både bygningsmasse og gårdsrom som er sansestimulerende. Bygningsmassen består av her også av buede, trekantede og firkantede former, som illustrert i figur 58 nedenfor. Den pussede gule teglfasaden utgjør her også en kontrast til de grønne vinduslistene, de røde dørene og det beplantningen. Den varierte beplantningen i gårdsrommet, stimulerer også sansene med ulike farger og dufter.

Figur 58: Selvtatt foto som viser variasjonen i formbruken på bygningsmassen til Frankriekgården (2023).

Figur 59: Selvtatt foto av et magnoliatre i Frankriekgården (2023).

Et element som er gjennomgående i Frankriekgården, er et oksesymbol, som symboliserer oksefontenen på Hegermannsplass. Oksen viser seg på et kart over kvartalet, som er hengt på vegger rundt om i gården (se figur 60), på stolper som hindrer ut- og innkjøring ved noen av portalene (se figur 61) og på noen av portene inn til gårdsrommet (se figur 62). Oksen kan være et identitetsskapende element, som kan skape følelser og minner.

Figur 60: Selvtatt foto av kart over Frankrikegården (2023).

Figur 61: Selvtatt foto av stolper som hindrer inn- og utkjøring i Frankrikegården (2023).

Figur 62: Selvtatt foto av port inn til Frankrikegården (2023).

Videre er gårdsrommet preget av utsmykninger med små statuer i farger, på hver sin side av det ene inngangspartiet, som vist i figur 63 og 64.

Figur 63: Selvtatt foto av utsmykning i Frankrikegården (2023).

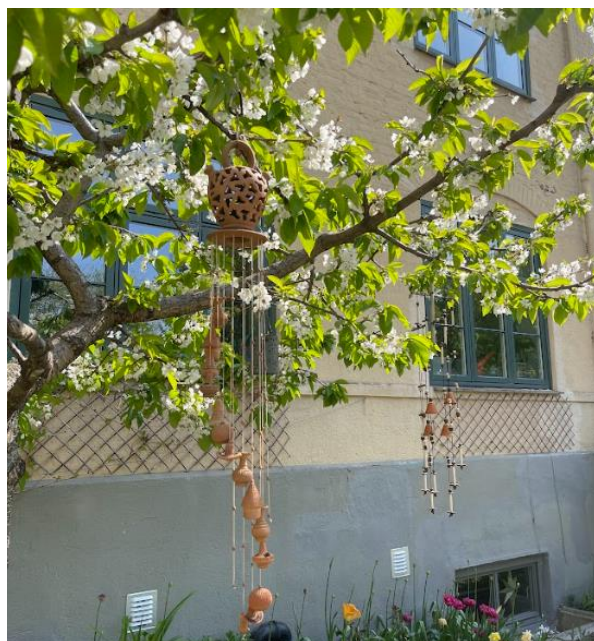

Figur 64: Selvtatt foto av utsmykning i Frankrikegården (2023).

Bakgården er også preget av menneskelig bruk og personlig bearbeiding av miljøet med blant annet dyrkekasser, møbler, tegning av kritt, leker (se figur 65) og diverse pynt i trærne som illustrert i figur 66.

Figur 65: Selvtatt foto av møbler, leker og kritt i Frankrikegården (2023).

Figur 66: Selvtatt foto av pynt i trærne i Frankrikegården (2023).

DEL 5 EMPIRISK ANALYSE

Denne delen presenterer resultatene av den empiriske analysen gjennomført i denne studien, som er utført gjennom fysiske registreringer, en elektronisk spørreundersøkelse, litteraturanalyse og kvalitative spørreskjemaer. Tyngden legges på spørreundersøkelsen og de kvalitative spørreskjemaene, som knyttes til og drøftes opp mot Ingrid Gehls psykologiske bobehov og gjennomgått teori i del 3 av oppgaven.

HVORDAN DEFINERER TORSHOVBEBOERNE BEGREPET BOKKVALITET?

Innledningsvis i spørreundersøkelsen ble respondentene stilt det åpne spørsmålet «Hva er de viktigste bokkvalitetene for deg?», for å få muligheten til å selv definere hva begrepet «bokkvalitet» innebærer for dem. Ettersom dette er et åpent spørsmål, var svarene varierende. Som van Ham (2012, s. 51) diskuterer i artikkelen «Housing Behaviour» ligger det subjektive preferanser bak boligvalg, som personlig smak, livsstil og identitet. Det er dermed utfordrende å få til en objektiv måling på hva som anses som gode kvaliteter, ettersom at disse alltid vil variere (Van Ham, 2012, s. 51).

For å få til en måling på hva Torshovbeboerne definerer som bokkvalitet, ble svarene talt opp og sortert manuelt innenfor passende kategorier. Kategoriene utgjorde 1) Områdekvaliteter, 2) Beliggenhet, 3) Sosiale forhold, 4) Arkitektonisk kvalitet, 5) Boligkvalitet, 6) Trygghet og 7) Barnevennlighet, som vist i figur 67 nedenfor. De første fem kategoriene er basert på det teoretiske rammeverket om bokkvalitet (del 3.1), mens de to siste er lagt til fordi faktorene ble nevnt av mange beboere i undersøkelsen.

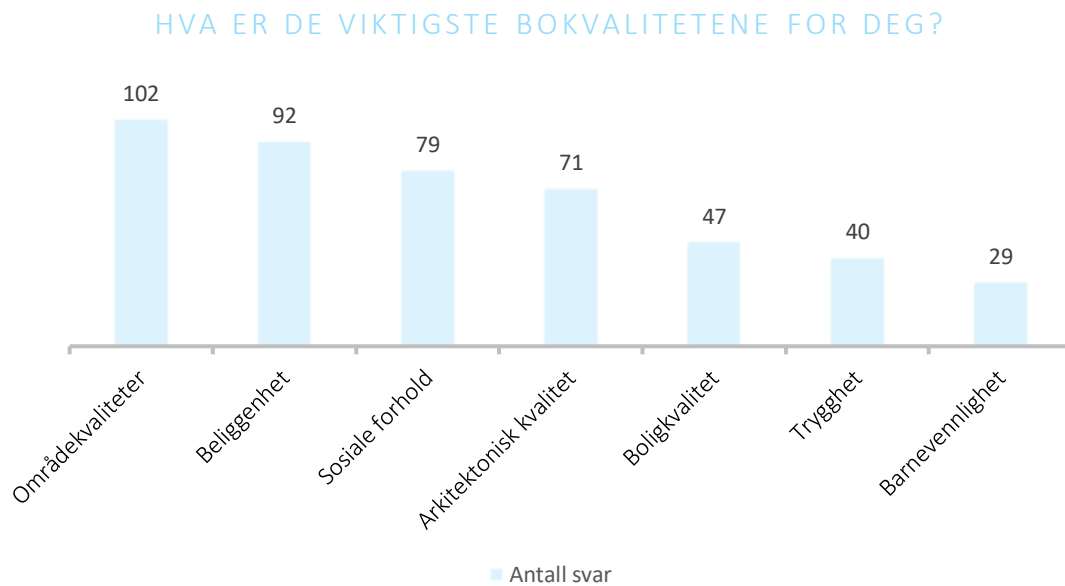
Svarene viser tydelig at bokkvalitet er et subjektivt begrep som innebærer ulike verdier for respondentene, som Jon Guttu (2003) sin definisjon av bokkvalitet: «egenskaper ved det å bo som tillegges verdi» tilsier. For noen beboere gjaldt bokkvalitet egenskaper knyttet til selve boligen, som for eksempel god takhøyde, store vinduer og god planløsning. For andre beboere, var kvalitetene utenfor boligen, som for eksempel nærhet til grøntarealer, sentral beliggenhet og vakker arkitektur i området, avgjørende for bokkvaliteten. Flere beboere nevnte også følelsesmessige relasjoner i forbindelse med bokkvalitet, der naboskapet og det sosiale var spesielt fremtredende blant svarene, i tillegg til at området skal være trygt, koselig og barnevennlig.

Dette sitatet fra en beboer i spørreundersøkelsen gir en god beskrivelse av den viktige rollen området utenfor boligen har i et nabolag:

«Man kan alltid øke komfort på interiør og funksjoner som kjøkken og bad, men man kan ikke endre lys, utsikt, området rundt, beliggenhet og arkitekturen – og derfor er dette de viktigste kvalitetene»

Figur 67 nedenfor illustrerer hvilke verdier som ble nevnt flest ganger av beboerne i spørreundersøkelsen. Ut ifra denne inndelingen, er tilgang på og områdekvalitet, beliggenhet, sosiale forhold, og arkitektonisk kvalitet de mest fremtredende bokkvalitetene. Etterfulgt av disse, ble boligkvalitet, trygghet og barnevennlighet nevnt som viktige kvaliteter for bomiljøet av respondentene. De fleste respondentene nevnte flere av disse kvalitetene i samme svar, hvorav

områdekvaliteter som tilgang på grøntarealer, gode fellesarealer og kultur-, handel og servicetilbud ble nevnt flest ganger.

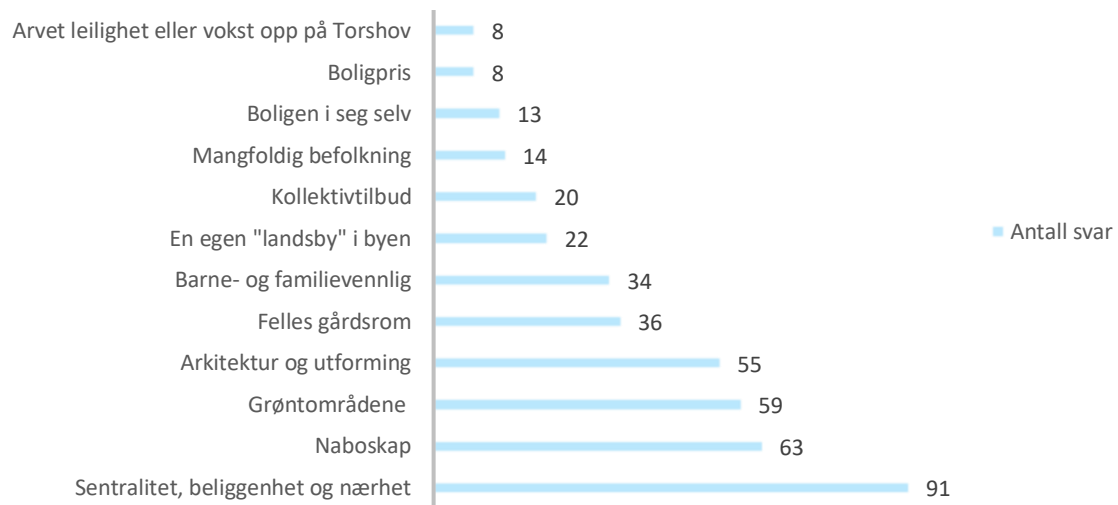
Figur 67: Diagram som viser hvilke bokkvaliteter som er viktigst for respondentene i spørreundersøkelsen og hvor mange som nevnte hvilke kvaliteter.

Videre i spørreundersøkelsen får respondentene enda et åpent spørsmål, der de blir spurt om hvorfor de har valgt å bosette seg på Torshov. På samme måte som ved foregående spørsmål, har jeg laget en inndeling med overordnede kategorier for respondentenes svar. Her endte det opp med 12 ulike kategorier, ettersom at respondentene nevnte flere ulike faktorer i svarene sine.

Resultatene forteller at beliggenheten, sentraliteten og nærheten Torshov har, er svaret som går igjen flest ganger, som vist i figur 68 nedenfor. Videre forteller svarene at naboskapet har vært avgjørende for å bosette seg eller å bli boende på Torshov for mange. Her beskrives naboskapet som godt, med gode naboer og godt bomiljø, der flere respondenter legger vekt på «fellesskapsfølelsen» i nabolaget. Grøntområdene, parkene og møteplassene blir også hyppig nevnt av respondentene, og blir beskrevet som fine, vakre, grønne lunger, som utgjør viktige møteplasser i nabolaget. Arkitekturen og utformingen av Torshov, tar også opp en stor plass i respondentenes valg av bosettingsområde. Respondentene beskriver blant annet Torshov som et område med vakker og helhetlig arkitektur, med «sjarm» og «sjel», samt «koselige» og «fine» omgivelser. Gårdsrommene i storgårdskvartalene blir også trukket frem av mange som en viktig kvalitet og sosial møteplass for beboerne, som blir satt stor pris på.

Figur 68 nedenfor presenterer de 12 ulike kategoriene svarene ble inndelt i, samt hvilke svar som gikk igjen mest.

HVORFOR HAR DU VALGT Å BOSETTE DEG PÅ TORSHOV?

Figur 68: Diagram som viser hvilke svar som gikk mest igjen når beboerne i undersøkelsen ble spurt om hvorfor de har valgt å bo på Torshov.

Det kommer også frem i spørreundersøkelsen at flere har bosatt seg på Torshov av «tilfeldige grunner» og fordi de fant en leilighet til en «billig pris». En respondent svarte for eksempel dette:

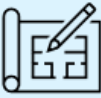
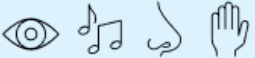
«Jeg flyttet til Torshov på grunn av boligprisene, det er rimeligere enn på vestkanten, men fortsatt like vakkert! Sentral beliggenhet, fine bygårder, lyse og praktiske leiligheter, fine turområder, fine omgivelser - alt man behøver i nærheten. Vi fikk fant et oppussingsobjekt her som vi hadde råd til for å skape drømmeleiligheten»

Dette samstemmer med van Hams (2012, s. 27) argumentasjon for at valgmulighetene for bosted er avhengig av muligheter og begrensninger i boligmarkedet, hvor man må gjøre et utvalg av en bolig som møter de behovene og preferansene man har satt seg, som også passer innenfor budsjettetrammen (Van Ham, 2012, s. 48).

1. BEHOVET FOR KONTAKT

«Å se på, lytte til, snakke med eller gjøre noe sammen med én eller flere personer

- (Gehl, 1971, s. 27).

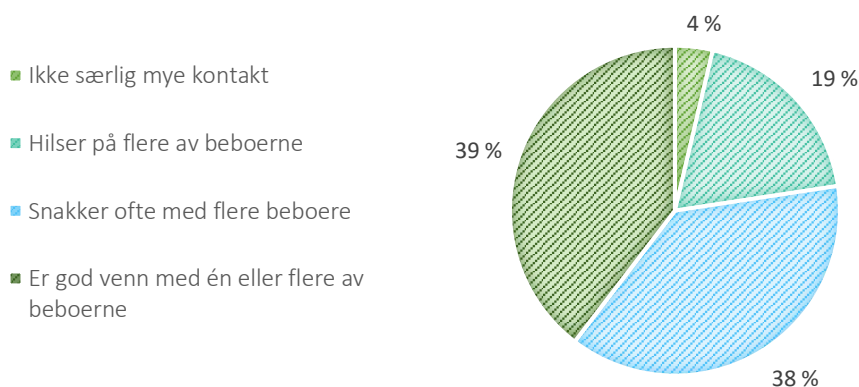
MILJØDIMENSJON	MILJØINNREDNING	MILJØPLASSERING	MILJØETS SANSEMESSIGE PÅVIRKNINGER
Menneskelig skala: bygninger under 5 etasjer, ikke for store avstander Størrelse/proporsjoner: hjørner, søyler, portåpninger og nisjer	Funksjoner Sosial infrastruktur Møblering Lekeapparater Lag, foreninger og klubber	Gjennomferdselsmuligheter Fellesrom Innsyn og synlighet Byggets orientering	Menneskelig aktivitet Visuell kontakt Lyder og språklig kontakt Bruk av materialer og farger Spør av andre mennesker (f.eks. kunst, møbler, planter og gjenstander)
			

Figur 7: Oversikt over beskrivelselementer ved det fysiske miljøet som bidrar til å stimulere kontaktbehovet, basert på gjennomgått teori i del 3.5.

Resultater

Som det kommer frem av figur 67, er naboskap og kontakt med naboer rangert som den tredje viktigste bokkvaliteten etter spørreundersøkelsens svar. Mange av respondentene nevnte kontaktbehovet i form av at de ønsker et «godt naboskap», sosialt miljø, fellesskap og en mangfoldig befolknings sammensetning der de skal bosette seg. Figur 68 viser også at naboskapet er en viktig bokkvalitet for respondentene. Over halvparten av respondentene sier at de har valgt å bosette seg eller å bli boende på Torshov på grunn av naboskapet, det sosiale miljøet og menneskene som bor der. Diagrammet i figur 69 nedenfor, viser også at majoriteten av beboerne ofte prater med naboene sine (38 %), og er god venn med én eller flere av de andre beboerne (39 %).

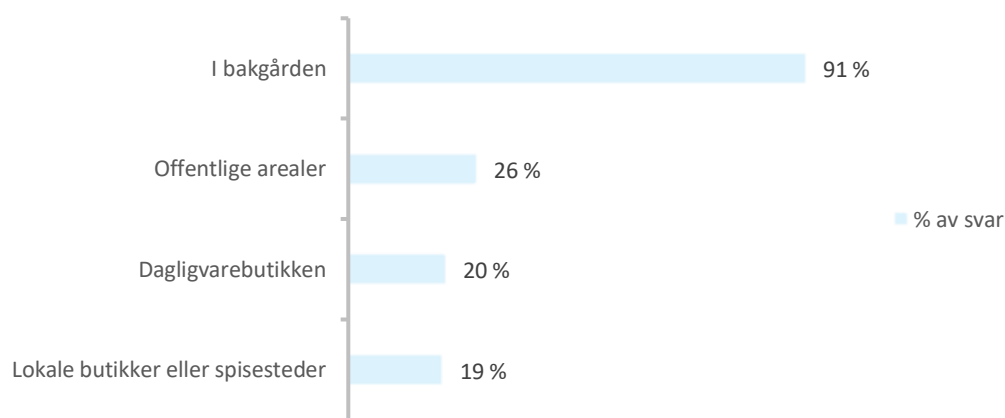
HVOR GODT KJENT ER DU MED BEBOERNE I BYGÅRDEN DIN?

Figur 69: Diagram som presenterer prosent av svar om hvor godt kjent respondentene er med beboerne i bygården de bor i.

I spørreskjemaene fortalte beboerne at kontakten med andre naboer ofte oppstår i bakgården. Det kom frem at kontakt ofte oppstår gjennom barna, årlige fester for borettslaget som juletreffest og sommerfest, eller ulike «lag» arrangert gjennom borettslaget, der blant annet et hagelag og ølbryggingslag ble nevnt. Respondentene i spørreundersøkelsen fikk også spørsmål om hvor kontakten med andre mennesker i nabolaget som oftest oppstår. Tabellen i figur 70 nedenfor forteller at over 90 % av kontakten oppstår i bakgården eller det private gårdsrommet som er tilknyttet boligene. Og som vist i figur 68, er gårdenes felles gårdsrom nevnt av flere respondenter som en viktig grunn til at de har valgt å bosette seg på Torshov.

HVOR OPPSTÅR DET SOM OFTEST KONTAKT MED ANDRE MENNESKER I NABOLAGET DITT?

Figur 70: Diagram som viser prosenten av svar på hvor det oftest oppstår kontakt fra spørreundersøkelsen.

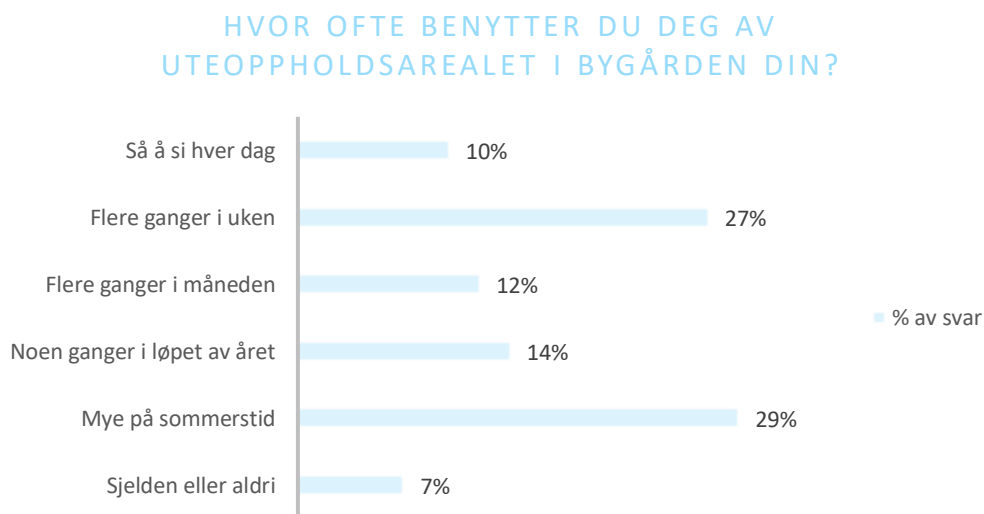
Det kom også tydelig frem i spørreskjemaene at naboskapet og bakgården er en viktig kvalitet for sosial kontakt og samvær på Torshov, hvor blant annet disse sitatene gir en fin skildring av bakgårdens funksjon og verdi for bomiljøet:

«Dens størrelse, beplantning, lekeapparater, benker og sitteplasser, sommerfesten, juletreffesten, det at vi kan se himmelen i så stort som er mulig, sykkelparkeringen, og greit med bittelitt vanlig parkering på siden av. Bakgården skaper vårt småsamfunn, og småsamfunnet forsterker vårt bomiljø. Det er KJEMPEBRA at bilene i størst mulig grad parkeres på gata, slik at gårdene kan brukes til en sosial hverdag. Jeg jobber hjemmefra og er mye alene, men jeg er ikke ensom. Jeg møter på folk hele tiden, og det blir da plutselig en prat her og der og en kaffe».

«Bygården er stor, det er fantastiske naboer her, vi kan bo her gjennom flere faser av livet, vi har en suveren del av bakgården utenfor døra vår, det er trygt her, de aller fleste bidrar til et godt fellesskap, og det er solide menneskelige ressurser i gården vår som ivaretar omgivelsene og tryggheten»

«Vi ønsket oss noe mer "folkelig" enn der vi bodde på Majorstuen. Fra vi ble kjent med den koselige bakgården og naboene, har vi elsket å bo her»

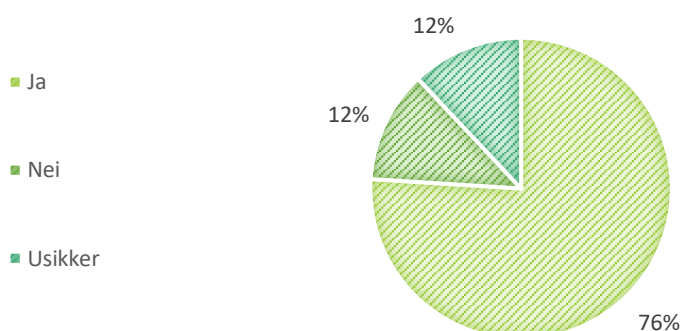
Respondentene ble også spurt om hvor ofte de benytter seg av bakgården sin, og her kom det frem at kun 7% sjelden eller aldri benytter seg av uteoppholdsarealet, mens forholdsvis 29 % bruker bakgården mye på sommerstid og 27% bruker den flere ganger i uken (se figur 71 nedenfor).

Figur 71: Diagram som viser hvor mye beboerne i undersøkelsen bruker gårdsrommet i bygården de bor i.

Videre ble respondentene spurt om de følte en tilknytning til beboerne i kvartalet sitt, og det kom frem at hele 76% av beboerne føler en viss tilknytning til naboene sine, som vist i figur 72 nedenfor.

FØLER DU EN TILKNYTNING TIL BEBOERNE I BYGÅRDEN DIN?

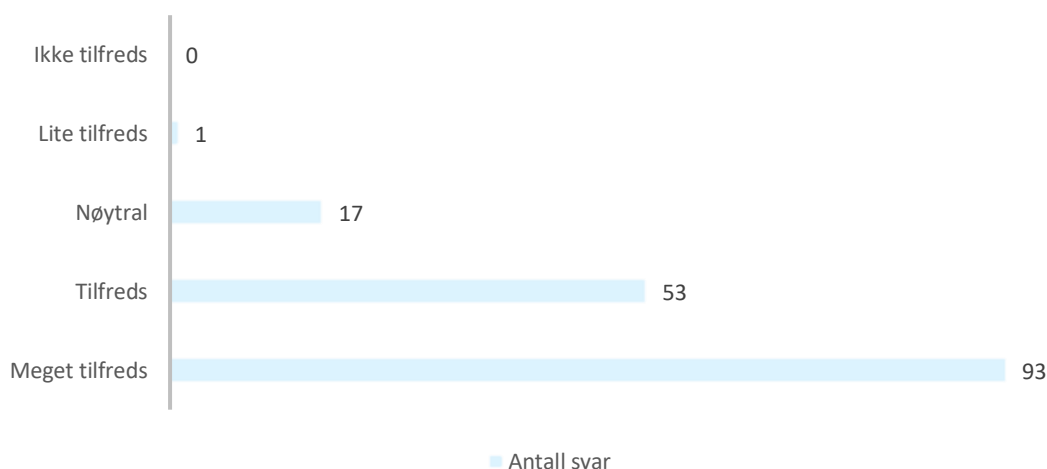

Figur 72: Diagram over respondentenes følelse av tilknytning til beboerne i bygården de bor i.

Det kommer også tydelig frem i spørreskjemaene, at beboerne i Kvartal VII og VIII har mange venner og bekjente i nabolaget, og at det samme gjelder barna deres. Det at de fleste i utvalget til spørreskjemaet har bodd på Torshov over flere år, og forteller at dette har bidratt til at de har mange tette relasjoner i nabolaget, og kjennskap til ansatte i de lokale butikkene og serveringsstedene. Spørreskjemaobjektene opplyser også om at gårdsrommet blir hyppig brukt til å leke med barna, invitere venner, drive med hagearbeid, lese en bok eller spise måltider ute. Mange forteller også at de bruker andre bakgårder når de er på besøk hos venner eller når barna besøker andre barn.

Respondentene ble også spurt om hvor tilfreds de er med graden av kontakt med naboene sine. Resultatet i figur 73 nedenfor, viser at majoriteten av respondentene er meget tilfredse og tilfredse med nabokontakten sin.

HVOR TILFREDS ER DU MED GRADEN AV KONTAKT DU HAR MED NABOENE DINE?

Figur 73: Diagram som illustrerer antall svar på hvor tilfreds beboerne er med behovet for kontakt i sitt bomiljø.

Diskusjon

Resultatene viser at respondentene har hyppig kontakt med naboene sine, kjenner mange i nabolaget og har en viss tilknytning til dem. Den sosiale interaksjonen og det sosiale nettverket blant naboene, kan føre til en økt stedstilknytning (Forrest & Kearns, 2001; Dempsey et al., 2011). Det kom også frem av undersøkelsen og spørreskjemaene at gårdsrommene i storgårdskvartalene er en viktig arena for sosial kontakt, og at disse arealene blir hyppig brukt. Sosial kontakt med familie, venner og naboer, samt bruk av nabolagets fasiliteter, er assosiert med intensjoner for å bli boende i et nabolag (Clark et al., 2017; Permentier et al., 2009). Den sosiale kontakten blant beboerne kan derfor være en viktig faktor for at beboerne blir boende på Torshov.

Hvor lenge man bor i et nabolag er også med på å øke stedstilknytninger (Lewicka, 2005; Mouratidis, 2020), som muligens er knyttet til lokale sosiale relasjoner, minner og følelsen av kontinuitet på et sted (Lewicka, 2011). Majoriteten av spørreskjemaobjektene og respondentene i spørreundersøkelsen har bodd på Torshov over flere år, og har derfor mest sannsynlig sterk stedstilknytning til nabolaget. Stedstilknytning er knyttet til lokal sosial kapital, hvor de som er mer knyttet til bomiljøet sitt har større sannsynlighet for å ha sterke sosiale bånd lokalt (Lewicka, 2005). Flere respondenter i spørreundersøkelsen bruker begrepet «sosial kapital» når de beskriver hva bokvalitet innebærer for dem, som for eksempel at nabolaget på Torshov er «sosial kapital for barnet mitt». Resultatene tyder på at den sosiale kapitalen er stor blant beboerne i form av nettverk i nabolaget, kontakt som oppstår i bakgården og individuell deltakelse gjennom arrangementer og lag i borettslagene.

Gehl er opptatt av at utforming og innredning påvirker mulighetene for kontakt, der for eksempel visuell og lydmessig kontakt av barn som leker ute, kan drive andre barn ut for å leke (Abu-Ghazze, 1999; Gehl, 1971, s. 13). Beboere med barn i både undersøkelsen og spørreskjemaet formidlet at det at barna kan se andre barn leke fra vinduet, trekker de andre barna i borettslaget ut i gårdsrommet. Utformingen av kvartalene på tre etasjer, utgjør også en «menneskelig skala», der sansene våre fortsatt klarer å oppfatte menneskelig bevegelse og ansiktsuttrykk, og er dermed mindre fremmede for sosial kontakt, slik Gehl (2010, s. 40) hevder. Den fysiske registreringen viser også at kvartalenes utforming, som har fokus på et felles gårdsrom fremfor private balkonger, legger til rette for sosial kontakt gjennom boligens plassering, orientering og tilrettelegging av inngangspartier og fellesarealer, som Gehl (1996) argumenterer for. Det kommer også frem av undersøkelsen og spørreskjemaene at noen beboere ønsker seg privat balkong, men at de fleste ikke ville vært foruten og heller foretrekker det felles gårdsrommet på grunn av den sosiale kontakten det utleder, spesielt for barnas del. På samme måte som i Schmidt & Thoréns studie (2001, s. 128) er gårdsrommet derfor et viktig møtested for planlagte og uplanlagte møter mellom beboerne i Kvartal VII og VIII.

Registreringen av det fysiske miljøet og resultatene fra skjemaene tyder på at den «sosiale infrastrukturen» som Klinenberg (2018) diskuterer, som trappeoppganger, inngangspartier, fellesarealer og postkassestativ er utformet og plassert slik at folk oppholder seg der og muliggjør menneskelige møter og fellesskapsbygging. Beboerne møtes i bakgården, i dørporten og ved sandkassen, og slår av en prat og blir kjent med hverandre. Beboerne i Frankriegården nevner også «Trafoen» (felleslokalet i gårdsrommet) som et viktig møtested og samlepunkt, til blant annet bursdagsfeiringer, ølbrygging, møter og fester.

Storgårdskvartalets utforming og indre gårdsrom, ser ut til å skape sosial kontakt blant beboerne, som er en viktig faktor ved den sosiale bærekraftsdimensjonen. For å bedre få til sosiale arenaer i nyere

boligområder, kan en slik tilrettelegging og utforming av bebyggelsen, kanskje bidra til å skape bedre naboskap, mer aktivitet og sosial kapital for beboerne sine.

2. BEHOVET FOR ISOLASJON

«Å redusere eller utelukke påvirkninger fra omverdenen, å isolere seg fra både mennesker og ytre påvirkninger i det hele tatt»

- (Gehl, 1971, s. 41)

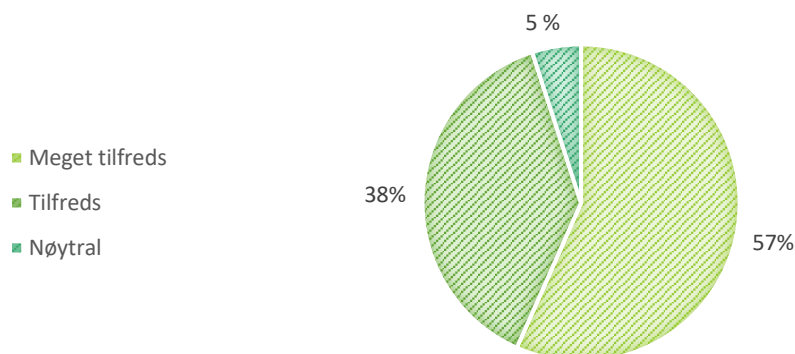
MILJØDIMENSJON	MILJØINNREDNING	MILJØPLASSERING	MILJØETS SANSEMESSIGE PÅVIRKNINGER
<p>Store rom → privatliv og følelsen av å være alene</p> <p>Små rom → trygghetsfølelse</p> <p>Mindre enheter for å kunne trekke seg tilbake</p> 	<p>Avskjerming</p> <p>Beplantning</p> <p>Oppbygging av terreng</p> <p>Mindre enheter</p> 	<p>Få gjennomferdselsmuligheter</p> <p>Få forstyrrende aktiviteter og funksjoner</p> <p>Lite innsyn fra andre</p> <p>Orientering av bygg, balkong og vinduer vekk fra aktivitet</p> 	<p>Minimering av sanseintrykk fra ytre påvirkninger gjennom lydisolering og avskjerming</p>

Figur 8: Oversikt over beskrivelselementer ved det fysiske miljøet som bidrar til å stimulere isolasjonsbehovet, basert på gjennomgått teori i del 3.5.

Resultater

Respondentene i undersøkelsen ble spurt om hvor tilfreds de er med mulighetene for privatliv i bomiljøet sitt. Figur 74 nedenfor viser at 57% er meget tilfredse, mens 38% er tilfredse, og de siste 0,1 prosentene er nøytrale.

HVOR TILFREDS ER DU MED MULIGHETENE DINE FOR PRIVATLIV?

Figur 74: Diagram som illustrerer prosentandel på hvor tilfreds beboerne er med muligheten for privatliv i sitt bomiljø.

Det kommer frem av spørreskjemaene at noen av informantene opplever leiligheten sin som for liten for å kunne trekke seg tilbake og være alene. Alle informantene til spørreskjemaet har samboer og minst ett barn, og bor derfor relativt trangt, selv om flere har bygd ut leilighetene sine i kjeller- og loftsetasjene. Likevel mener størsteparten av informantene at behovet for isolasjon er oppfylt i boligen sin. Det kom også frem at gårdsrommene er et sted for mange å være alene i, der man kan sette seg for seg selv og lese en bok eller være for seg selv.

En informant sa blant annet følgende om gårdsrommet i Italiagården:

«Det er bra balanse mellom nabokontakt og privatliv. Det er altså helt innenfor å sette seg ved eget bord i bakgården og spise middag, eller lese avisen og ta en kopp kaffe.»

Flere respondenter i spørreundersøkelsen nevnte også bakgården som et sted for privatliv, der blant annet disse sitatene gjør seg gjeldende:

«Folk trives og bruker bakgården samtidig som vi har privatliv»

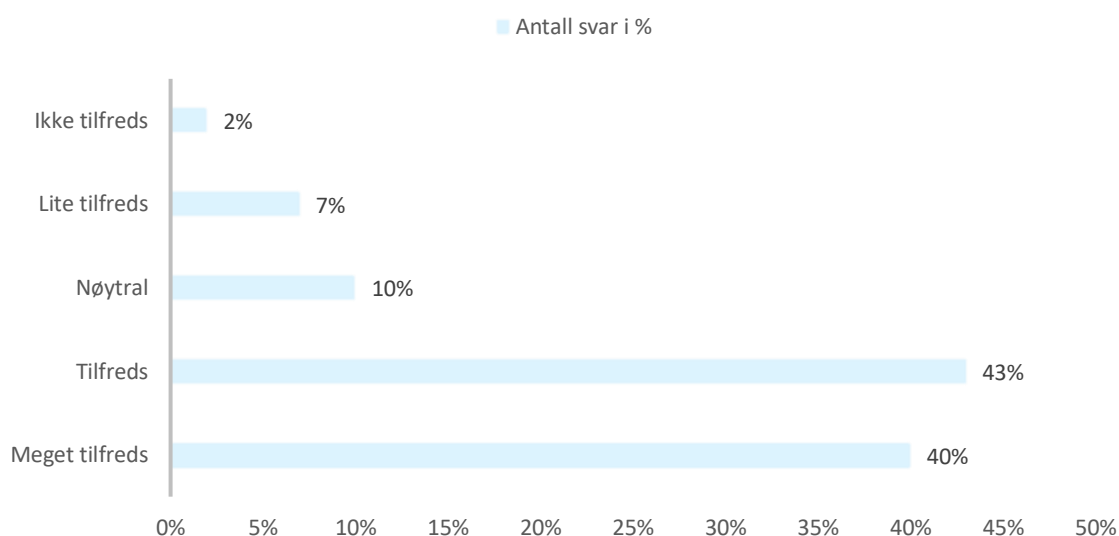
«Vi har en større bakgård hvor det er mulig å sette seg ut uten å måtte sosialisere. Det er også mulig å ha privat selskap utendørs uten for stort innsyn eller eksponering»

«At bakgården er så romslig at ein kan vera både aleine og sosial. Alt etter kva ein vil»

«Uteområde med mulighet for å være sosial, men også kunne finne en rolig krok. Og pusle med blomsterbedene»

Videre ble respondentene spurt om hvordan de opplever støynivået rundt boligen sin. Her kom det frem at majoriteten, var tilfredse (43%) og meget tilfredse (40%) med støynivået, som vist i figur 75 nedenfor. I spørreskjemaene fortalte informantene at det kunne være lytt mellom leilighetene ettersom at bygårdene er gamle, og at det kan være litt støy fra lek i utearealene. Flere sier også at det er lite støyende til å ha en så sentral beliggenhet.

HVOR TILFREDS ER DU MED STØYNIVÅET RUNDT BOLIGEN DIN?

Figur 75: Diagram som viser prosentandel på hvor tilfreds respondentene er med støynivået rundt boligen sin.

Diskusjon

Gehl (1971, s. 47) mener at mindre enheter, enten i form av adskilte rom innenfor boenheten, eller i form av avskjerminger, beplantning og variasjon i terrenget er elementer som bidrar til økt privatliv. Den fysiske registreringen viser at de to storgårdskvartalene er utformet med ulike "soner" i gårdsrommet, med stor og liten beplantning som romdelere og avskjerming. I Kvartal VIII (Frankrikegården) er det også en trapp som gir variasjon i terrenget utendørs. I kvartalene er det også tatt i bruk gjerder og busker som skjermingsalternativer for førsteetasjene, slik som Rapoport (1985) beskriver i Dey (2000, s. 266).

Gårdsrommene i kvartalene er store, og av parkmessig karakter. Likevel er gårdsrommene isolert fra omverdenen, ettersom at storgårdskvartalet omkranser det. Videre er det store arealet inndelt i mindre soner, som gir mer trygghets- og sikkerhetsfølelse ifølge Gehl (1971, s. 45). Det oppnås også en høyere grad av isolasjon i bakgården ved at forbindelsesårene for det meste går rundt plenene, og ikke tvers over. Som vist i del 4.4 (fysisk registrering av miljøet), er balkongene i begge kvartalene hovedsakelig rettet inn mot gårdsrommet for mer privatliv, og de som er rettet mot gaten er innbygd og skjermet av trær. På samme måte er gårdsrommet skjermet slik at det ikke overses av andre mennesker, som Gehl hevder at gir balkongene og hagene en større verdi for beboerne (Gehl, 1971, s. 47).

Det blir nevnt av flere beboere at det kan være lytt i de gamle boligkompleksene. Lydisolasjon er ifølge Gehls teori en viktig faktor for å dekke behovet for isolasjon (Gehl, 1971, s. 43). Ettersom at boligene er over 100 år gamle er ikke lydisolasjonen optimal, men det var ingen nevneverdige uttalelser i undersøkelsen eller spørreskjemaene som tydet på at dette er stort problem for beboerne.

Gehl nevner også at isolasjon utenfor boligen er viktig for å dekke dette behovet (Gehl, 1971, s. 43). Hun sier at dette behovet imøtekommes godt i eneboliger med egen hage uten innsyn fra andre, men

at det er vanskeligere å oppnå i leilighetsbygg (ibid). Respondentene og informantene beskriver bomiljøet sitt og gårdsrommet som et fristed, hvor man både kan være sosial og alene. Selv om gårdsrommet er offentlig, er det likevel skjermet, og selv om beboerne i komplekset har innsyn til bakgården fra vinduene, er det lite innsyn fra gaten.

I motsetning til Schmidt & Thoréns studie (2001, s. 128) hvor de voksne beboerne tok lite bruk av fellesarealene fordi barna overtok arealene, og det var få skjermede sitteplasser, viser resultatene at majoriteten av respondentene bruker gårdsrommet svært ofte. Det kommer likevel frem at det hovedsakelig er barnefamilieene som bruker gårdsrommet, men at det likevel er rom for å trekke seg tilbake. Det at de fleste informantene sa at de foretrakk et felles gårdsrom fremfor en privat balkong, tyder også på at behovet for isolasjon er godt nok oppfylt.

Dette behovet er spesielt interessant å utforske i forhold til dagens kompakte utvikling, hvor vi stadig skal bo tettere. I dag utformes de aller fleste leilighetsbygg med private balkonger. Hvis man skal ta funnene fra denne studien i betraktning, kan det være hensiktsmessig å bygge felles gårdsrom i stedet for å få til et bedre sosialt miljø, naboskap og «liv» rundt boligene. Selv om flere beboere nevner at de kunne ønsket seg en privat balkong, og større boliger, svarte majoriteten av respondentene at de er tilfredse med mulighetene sine for privatliv. Informantene til spørreskjemaet forteller at bakgården er stor nok til at man kan finne seg et sted for å være alene. Ettersom at bakgården er rammet inn av bebyggelsen, bidrar trolig dette også til større isolasjon og skjerming, og en opplevd følelse av privatliv. Slike innebygde gårdsrom kan muligens være en løsning for å bygge tettere, og samtidig sikre behovet for isolasjon bedre. På denne måten kan arealene deles i større grad, som også vil være bærekraftig.

3. BEHOVET FOR OPPLEVELSE

«Å se, høre, erfare, erkjenne og motta avvekslende påvirkninger»
- (Gehl, 1971, s.49)

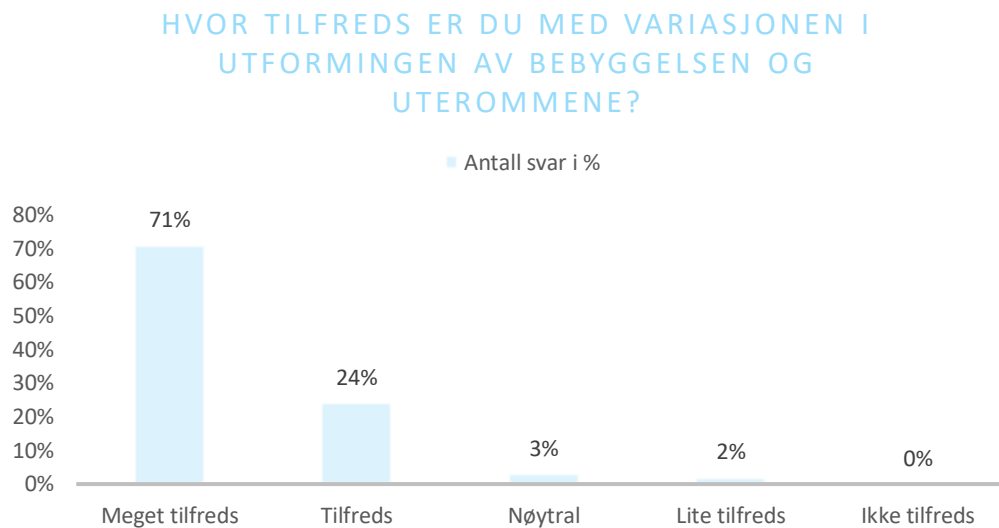
MILJØDIMENSJON	MILJØINNREDNING	MILJØPLASSERING	MILJØETS SANSEMESSIGE PÅVIRKNINGER
<p>Variasjon i romutforming: F.eks. åpne og lukkede rom, romstørrelse og ulike romforløp</p> <p>Rekkevidde: Forskjell på øverste og nederste etasje, høyhus og lavere bebyggelse</p> <p>Aktivitet: Faktisk aktivitet og opplevd aktivitet</p> 	<p>Arealets totale utforming: Variasjon i elementer som møblering og beplantning</p> <p>Tilpasset sansene: Tilpasset sansenes kapasitet, Synsfeltets begrensning</p> <p>Tilrettelegging for aktivitet: forskjellige aktiviteter i umiddelbar nærhet</p> 	<p>Menneskelig aktivitet og tilstedeværelse av andre mennesker</p> <p>Sosialt miljø: Klubber, lag, sport og servicetilbud</p> <p>Variasjoner i det fysiske miljøet</p> 	<p>Variierende sanseopplevelser: Farger, lyder, lukter, former, materialer, beplantning og former</p>

Figur 9: Oversikt over beskrivelselementer ved det fysiske miljøet som bidrar til å stimulere opplevelsesbehovet, basert på gjennomgått teori i del 3.5.

Resultater

Som fremstilt i behovet for kontakt, har gårdsrommet en betydelig verdi for informantene og respondentene, hvor de forteller at arealene brukes ofte og til mange ulike aktiviteter. Den fysiske

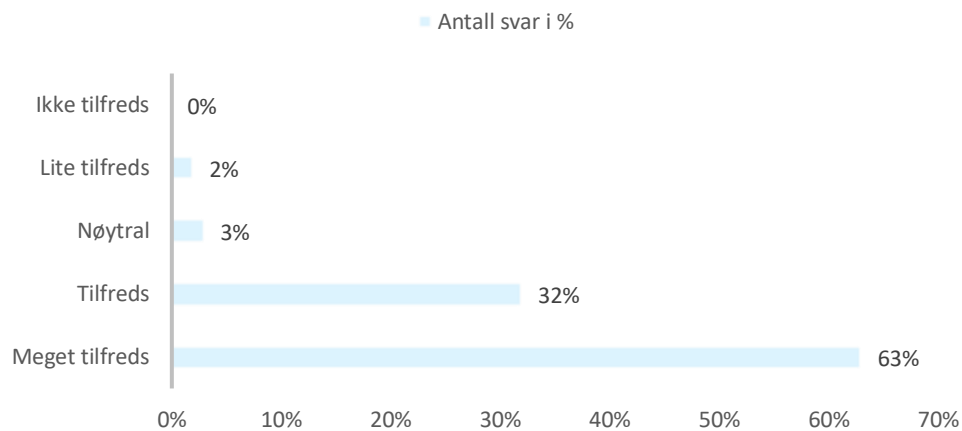
registreringen viser at gårdsrommene har plass, størrelse og rom for aktivitet. Det kommer tydelig frem resultatene i behovet for isolasjon at gårdsrommet både er et sted for å sosialisere seg, og for å få seg privatliv. Resultatene fra spørreundersøkelsen viser at majoriteten av respondentene (71%) er meget tilfredse med variasjonen av bebyggelsen og uterommene (se figur 76).

Figur 76: Diagram som viser prosentandel på hvor tilfreds respondentene er med variasjonen i utformingen av bebyggelsen og uterommene i sitt bomiljø.

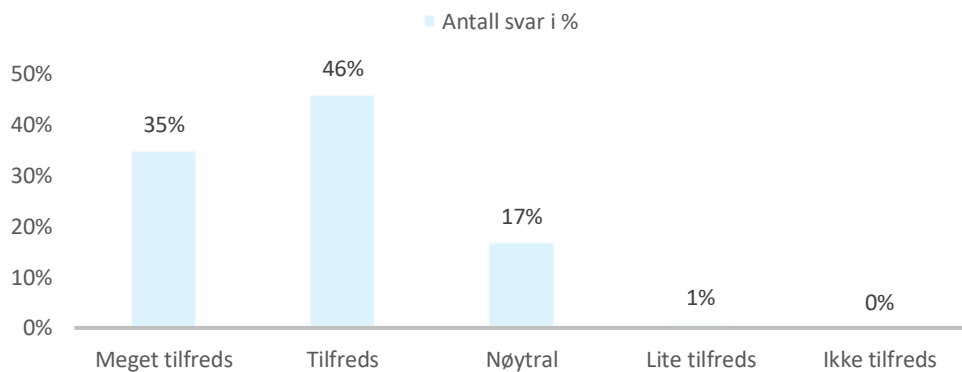
Det kommer også frem fra spørreundersøkelsen at flere av respondentene trives på Torshov, arkitekturen beskrives som vakker, grøntområdene som fine, tilbudene i nærheten beskrives som mange, og mange sier at Torshov oppleves som en «egen landsby» midt i byen. Respondentene beskriver også nabolaget som «hyggelig», «koselig», «vakkert» og som et sted meg «sjel» og «sjarm». Figur 77 viser at 63% av respondentene er meget tilfredse med servicetilbudene i nærområdet sitt, mens figur 78 viser at 35% er meget tilfredse, og 46% er tilfredse med aktivitetstilbudene i nærområdet. De ulike service- og aktivitetstilbudene i nabolaget vises i del 4.4.

HVOR TILFREDS ER DU MED SERVICETILBUDENE I NÆROMRÅDET?

Figur 77: Diagram som viser prosentandel på hvor tilfreds respondentene er med servicetilbudene i nærområdet.

HVOR TILFREDS ER DU MED AKTIVITETSTILBUDENE I NÆROMRÅDET?

Figur 78: Diagram som viser prosentandel på hvor tilfreds respondentene er med aktivitetstilbudene i nærområdet.

Som figur 67 «Hvordan definerer Torshovbeboerne bokvalitet?» viser (Hvorfor har du valgt å bosette deg på Torshov?), var det 22 respondenter som beskrev Torshov som en egen «landsby». Dette sitatet fra en respondent i spørreundersøkelsen gir en fin beskrivelse av «opplevelsen» av Torshov:

«Jeg elsker Torshov! Det er så hyggelig med alle kvartalene, selv om jeg selv bor i blokk. Elsker å gå rundt her i parkene, og arkitekturen er hovedsakelig veldig beroligende med og mange grønne trær. Det er sentralt, men fremdeles rolig»

Informantene fra spørreskjemaet ga også informative skildringer av hvordan storgårdskvartalene tas i bruk, hvilke aktiviteter som foregår, hvordan gårdene oppleves og hvilke sanseinntrykk de opplever. Et utvalg av disse skildringene er følgende:

«Vi har hatt en gjennomarbeidet planteplan for at vi skal være omgitt av blomster, farger, lukter, insekter og fugler gjennom hele sommersesongen. Dette er veldig fint. Vi kan høre trikken ramle noen gater bortenfor, men det er ikke veldig sjenerende»

«Vi har bærbusker som ungene vrirler i på sensommeren, vi har en fin flaggstang i gårdsrommet som jeg synes er vakker når vimpelen kommer opp. Dessuten er jeg veldig glad i tørkestativene, som har urte- og plantekasser inntil seg, slik at det dufter ekstra godt når man henger ut tøyet»

«Jeg er veldig glad i det yrende barnelivet, og når syklene hentes ut og vannsprederen kommer på, er latteren påfallende. Jeg elsker at det tegnes med fargerike kritt på asfalten, at det er et bryggeri i kjelleren som mannfolk henger i og som det dufter malt fra når de brygger, at smaksprøvene deles raust ut, at folk som går på butikken handler is i pakker og deler ut til alle. Og at kaffekannene deles på de mange benkene. Grillene tennes, og folk flokker seg rundt bordene i bakgården»

Diskusjon

Gehl (1971, s. 49) kritiserte utformingen av boligområdet på 1960-tallet for å være «ensformige» og «livløse», med få bygninger, store åpne plasser og få detaljer. Hun konstaterer også at boligområder planlegges med grunnlag i teknisk-økonomiske krav, og ikke for menneskers sansepåvirkninger (Gehl, 1971, s. 51). Denne kritikken er også relevant i dagens samfunnsbilde, som blant annet har blitt omdiskutert i «Arkitekturopprøret» av blant annet direktør for Oslo arkitekturtriennale, Christian Pagh (Lundgaard, 2021a). Gehl mener at det fysiske miljøet burde stimulere sansene våre gjennom en form for "opplevd aktivitet" (Gehl, 1971, s. 53). I tråd med Böhmes (2006) argumentasjon for at arkitekturen burde skape atmosfærer og stimulere sansene våre, kommer det frem av undersøkelsen at beboerne opplever området som "koselig", et sted med "sjarm" og som "vakkert". De gjengitte sitatene gir skildringer av sanseopplevelser, aktiviteter og atmosfærer som foregår i deres tilværelse på Torshov. Dette er skildringer som kan forstås som en «opplevd aktivitet» hvor sansene stimuleres, som Gehl snakker om. Både den fysiske registreringen og resultatene fra undersøkelsen og spørreskjemaet, forteller at Kvartal VII og VIII byr på variert beplantning, lyd av barn som leker, duft fra blomster og fuglekvitte, i tillegg frodige og fargerike bakgårder, som ifølge Gehl (1971, s.55) er faktorer som kan stimulere til varierende sanseopplevelser. Gehl hevder også at det i mindre grad lukter av ulike tinge som blomster, grønnsaker og tøyvask i moderne bomiljø (Gehl, 1971, s. 69-70). Flere informanter fra spørreskjemaet beskrev bomiljøet sitt som et sted for mange ulike sanseinntrykk, der blant annet lukten av nyvasket tøy i klessnorene, urter fra dyrkekassene, duften av ølbrygging, grilling og blomster ble nevnt.

Rapporten "Bo- og boligkvalitet" (AiN & NAL, 2017, s. 119-120) beskriver "opplevelsesmessige egenskaper" som kvaliteter som gode dagslysforhold, siktlinjer, varierte møbleringsmuligheter og plass. Beboerne i spørreskjemaet og undersøkelsen beskriver leilighetene som romslige, med stor takhøyde og store vinduer som tilfører rikelig med lysinnslipp. Den fysiske registreringen viser også eksempler på gode siktlinjer i utformingen av Kvartal VII og VIII. Gårdsrommenes ulike soner bidrar videre til variasjon i møbleringen og plass for beboerne. Resultatene fra undersøkelsen og spørreskjemaene forteller også at beboerne tar i bruk fellesarealene svært ofte, som viser til en

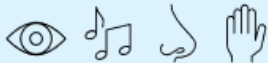
"faktisk aktivitet" i bomiljøet som Gehl snakker om (Gehl, 1971, s. 53). Den fysiske registreringen viser at utformingen av kvartalene legger opp til bruk, ved å ha en integrasjon av opphenging av klesvask, lekeplass for barna og spiseplasser ute i gårdsrommet, i tråd med Gehls teori (Gehl, 1971, s. 53). En offentliggjøring av aktivitetene er også til stede, i tråd med Gehls råd om åpenhet og synliggjøring av aktivitet (Gehl, 1971, s. 53), hvor aktiviteten i gårdsrommene er delvis synlig for forbipasserende gjennom portrommene.

Gehl (1971, s. 53) mener også at det må være en konsentrasjon av aktiviteter, som skoler og sportsaktiviteter i direkte tilknytning til bomiljøet. Den fysiske registreringen av caseområdene viser at flere kultur-, aktivitets-, handels- og serveringstilbud ligger i direkte tilknytning til bomiljøene, mens resultatene fra skjemaet og undersøkelsen forteller at områdekvalitetene er mange, og at de blir hyppig brukt av beboerne.

Resultatene viser for at opplevelsene på Torshov er høyt verdsatt hos beboerne i undersøkelsene, som kommer til uttrykk i utformingen av det fysiske miljøet. Disse funnene kan tale for at dersom kompakte bomiljø utformes med «opplevelsesmomenter» i større grad, som variasjon i bebyggelsen og utforming tilpasset sansene våre, kan man bygge høyere og tettere så lenge disse kvalitetene er til stede. Som uttalt av Christian Pagh, burde det bygde miljøet gi noe tilbake til fellesskapet, som bidrar til liv og som er utformet med omtanke for menneskers bruk (Lundgaard, 2022).

4. BEHOVET FOR UTFOLDELSE

*«Å være aktiv, å skape, å utrett noe, å prestere noe og å gjennomføre noe vanskelig»
- (Gehl, 1971, s. 57)*

MILJØDIMENSJON	MILJØINNREDNING	MILJØPLASSERING	MILJØETS SANSEMESSIGE PÅVIRKNINGER
<p>Plass, romlighet og rom for aktivitet</p> <p>Blanding av private og offentlige utearealer</p> 	<p>Fleksibel, flyttbar og flerbrukelig innredning</p> <p>Rom for flerbruk og forskjellige aktiviteter</p> 	<p>Tilgjengelige og nære arealer for aktivitet og utfoldelse</p> <p>Gjennompassering for andre, tilgjengelighet for andre</p> 	<p>Påvirkninger fra miljøet som inviterer utfoldelse: visuelle, lydmessige og taktile påvirkninger som farger, blomster eller musikk</p>

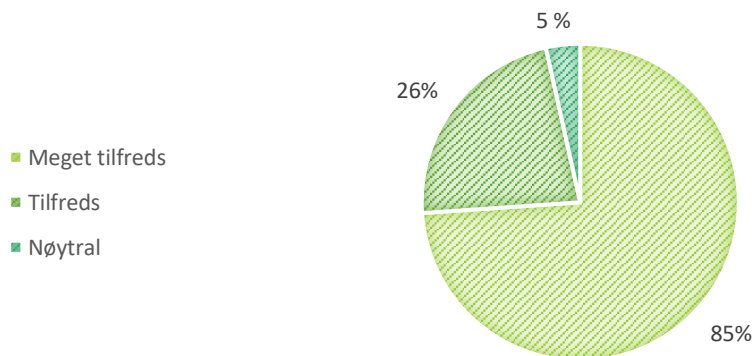
Figur 10: Oversikt over beskrivelselementer ved det fysiske miljøet som bidrar til å stimulere utfoldelsesbehovet, basert på gjennomgått teori i del 3.5.

Resultater

Som vist i figur 78 i behovet for opplevelse, er 46% tilfredse og 35% meget tilfredse med aktivitetstilbudet på Torshov. Figur 77 viser også at 63% er meget tilfredse med servicetilbudene i nærområdet. Videre viser resultatene fra spørreundersøkelsen at 85% av respondentene er meget tilfredse med nærheten og tilgangen til parker og grøntområder, som vist i figur 79. Beboerne fra

spørreskjemaet ble spurt om hvilke møteplasser som var viktigst for dem, hvorav størsteparten svarte bakgården og Torshovparken, og flere også nevnte steder som den lokale skolen og de lokale serveringsstedene.

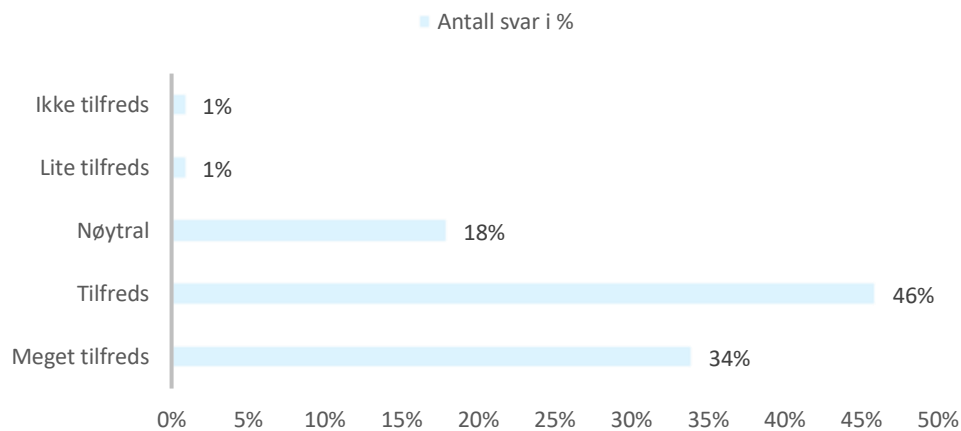
HVOR TILFREDS ER DU MED NÆRHETEN OG TILGANGEN TIL PARKER OG GRØNTOMRÅDER?

Figur 79: Diagram som viser prosentandel på hvor tilfreds respondentene er med nærheten og tilgangen på parker og grøntområder i nabolaget.

Videre viser resultatene fra spørreundersøkelsen at 46% er tilfredse og 34% er meget tilfredse med muligheten de har til å påvirke det som skjer i bygården sin, som for eksempel oppussing, arrangementer og bruk (se figur 80). Flere av spørreskjemaobjektene er og har vært medlemmer i styret for borettslaget, og forteller at de har flere møter hvor alle beboerne er med på å bestemme. Det kommer frem av både spørreundersøkelsen og spørreskjemaet at bakgården brukes til forskjellige aktiviteter og arrangementer, som sommerfest, juletefest, bursdagsselskap, ballspill og måltider ute. Det kommer også frem at flere borettslag har egne klubber og lag, som blant annet hagelag, ølbryggingslag og bokklubber.

HVOR TILFREDS ER DU MED MULIGHETEN DIN TIL Å PÅVIRKE BYGÅRDEN DIN?

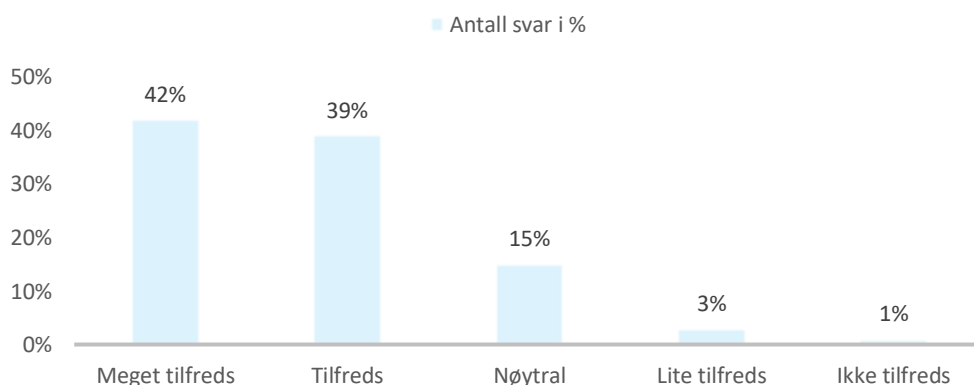

Figur 80: Diagram som viser prosentandel på hvor tilfreds respondentene er med muligheten til å påvirke bygården sin.

Spørreundersøkelsen viser også at 42% er meget tilfredse, og 39% tilfredse, med muligheten sin for å sette særpreg på det fysiske miljøet i bakgården sin, gjennom for eksempel pynt, møblering, dyrking og dekorering, som vist i figur 81. En respondent i spørreundersøkelsen skrev dette om sin mulighet for påvirkning og mulighet til å sette særpreg i sitt bomiljø:

«Jeg har en følelse av å kunne påvirke uteområdene i stor grad, innenfor gitte økonomiske rammer, selvfølgelig. Det er åpnet opp for at vi som beboere kan komme med forslag til tiltak for utforming og at vi kan bidra med egeninnsats utover pliktskyldige dugnadstimer. Dette skaper en unik form for tilhørighet og fellesskapsfølelse»

HVOR TILFREDS ER DU MED MULIGHETENE FOR Å SETTE SÆRPREG PÅ DET FYSISKE MILJØET I BAKGÅRDEN?

Figur 81: Diagram som viser prosentandel på hvor tilfreds respondentene er med muligheten for å sette særpreg på det fysiske miljøet (som f.eks. å pynte, møblere, plante, dekorere osv.) i bakgården sin.

Diskusjon

En rekke ulike aktiviteter blir beskrevet av respondentene og informantene, som oppfyller Gehls (1971, s. 57) behov for å være aktiv, skape og utrette noe. Det kommer frem at flere borettslag har egne klubber og lag, som blant annet hagelag, ølbryggingslag og bokklubber. Sosialt samvær foregår også gjennom fester arrangert av borettslagene, måltider ute, sportslige aktiviteter og lek med barna. Det kommer også frem av den fysiske registreringen at beboerne i Kvartal VII og VIII har plassert dyrkekasser i gårdsrommene for å dyrke egne urter, bær og grønnsaker. Dette er en del av beboernes mulighet til å påvirke og sette særpreg på det fysiske miljøet i bakgården som Gehl beskriver, som de fleste beboerne også er tilfredse med.

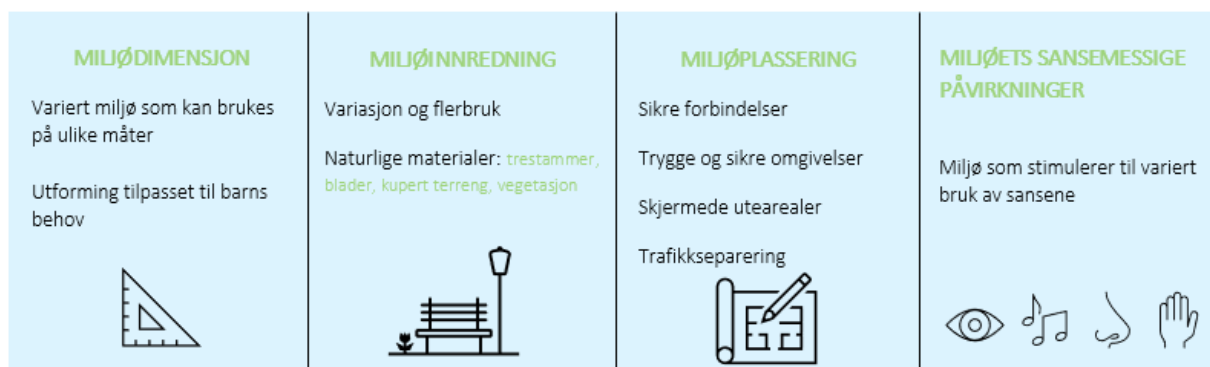
På samme måte som Danmark planla boligutviklingen sin rundt et mål om "felles aktivering", med boliger sentrert rundt et offentlig rom med aktiviteter for fellesskapet (Pløger, 2022), er storgårdskvartalene på Torshov utformet rundt et gårdsrom for fellesskapet og ulike aktiviteter. Gehl (1971, s. 59) mener at tiltak som felles aktivitetshus, klubber og verksteder påvirker mulighetene til utfoldelse. Det kommer frem i spørreundersøkelsen at de fleste borettslagene har dugnader, hvor alle samles og fikser opp bakgården og er sosiale sammen. Kvartal VIII har også et eget felles lokale til ulike arrangementer i bakgården sin, som beboerne forteller at er høyt verdsatt og hyppig brukt.

Som presentert i 4.4, består nabolaget også av en rekke aktiviteter og servicetilbud, som beboerne benytter seg av til sosialt samvær og aktivitet, som kino, serveringssteder og parker. Resultatene, spørreskjemaet og undersøkelsen forteller at majoriteten av beboerne er tilfredse med aktivitetstilbudene, servicetilbudene og tilgangen på grøntarealer i nabolaget, og at de benytter seg av disse ofte.

Selv om beboerne i kvartalene ikke har hver sin private hage, viser resultatene fra spørreundersøkelsen og spørreskjemaet at mange opplever bakgården som en egen privat hage. Den fysiske registreringen viser at beboerne møblerer med egne møbler, tar ut lekene sine og henger opp pynt i trærne, og dermed får behandlet hagen som sin egen, i tråd med Gehls vektlegging av viktigheten til å bestemme over egen bruk og innredning av omgivelsene sine i bomiljøet sitt (Gehl, 1971, s. 59).

Når det skal bygges nye bomiljøer, kan det derfor være hensiktsmessig å se til disse kvalitetene ved storgårdskvartalene, hvor fellesarealene brukes hyppig, og gir beboerne eierskapsfølelse og opplevelsen av å ha en privat hage, fremfor å risikere at krav til uteoppholdsarealer forblir «døde» arealer som ikke blir tatt i bruk.

5. BEHOVET FOR LEK

Figur 11: Oversikt over beskrivelselementer ved det fysiske miljøet som bidrar til å stimulere behovet for lek, basert på gjennomgått teori i del 3.5.

Resultater

Bakgården blir spesielt nevnt som en kvalitet i sammenheng med barn og familieliv, både i spørreundersøkelsen og i spørreskjemaet. Beboerne forteller at bakgårdene gir «muligheter for å være mye ute og treffe andre barn» og at de «oppfattes så trygge at barn kan være alene ute fra de er små». Respondentene med barn skildret oppvekstvilkårene som svært gode og sosiale, med mange andre barnefamilier i området, i tillegg til skoler, aktiviteter og barnehager i nærheten. Etter å ha befart Torshov og de lukkede gårdsrommene, ble det observert at de fleste gårdene har klatrestativ, husker og sandkasser for barna. Det ble også registrert at det er god trafikkseparering, med trygge og lettorienterte gang- og sykkelveier mellom caseområdene og ulike aktiviteter for barn som den lokale skolen og parkene.

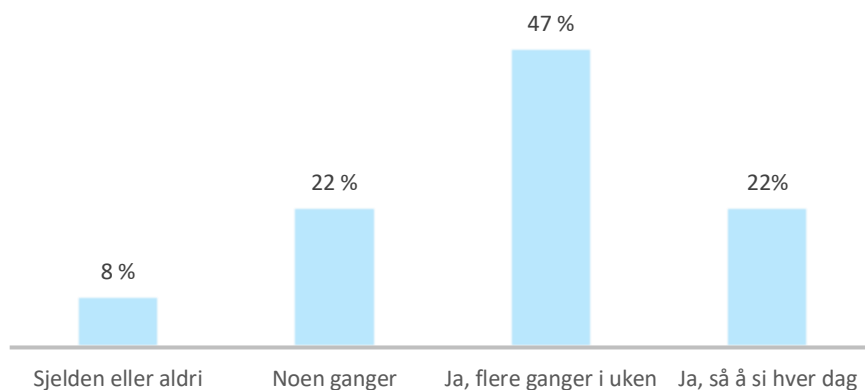
I spørreskjemaet skilte blant annet disse sitatene seg ut som gode beskrivelser av det sosiale livet for barn i nabolaget:

«Perfekt sted for barn å vokse opp. Store bakgårder som gir muligheter for å være mye ute og treffe andre barn.»

«Alle bor på samme sted uavhengig av om de har råd til en leilighet på 60 eller 120 kvadratmeter - barna ser ikke forskjell. Bursdager kan feires i fellesområdet. Bakgårder oppfattes så trygge at barn kan være ute alene fra de er 6 år som bidrar til selvstendighet hos barna våre. Det er mye barn som leker i gata hele tiden – og dette driver andre barn ut når de ser ut av vinduet.»

Det kommer frem av spørreundersøkelsen at 63% av respondentene har barn boende hos seg. Respondentene ble videre spurt i spørreundersøkelsen om hvor ofte (dersom de har barn) barna deres bruker bakgården. Figur 82 nedenfor viser at majoriteten av beboernes barn bruker uteoppholdsarealene flere ganger i uken.

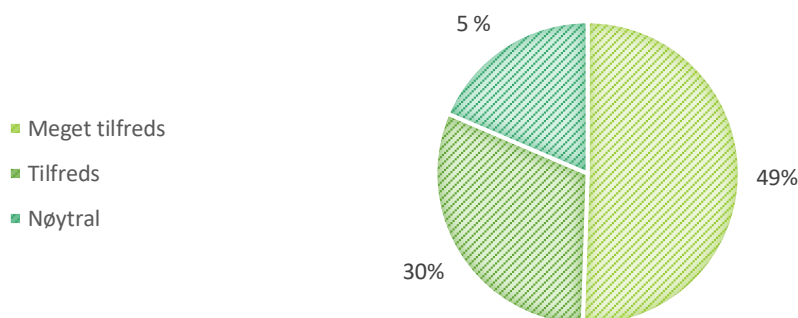
DERSOM DU HAR BARN, BRUKER DE UTEOPPHOLDSAREALENE I BAKGÅRDEN DIN OFTE?

Figur 82: Diagram over hvor ofte barna til beboerne i undersøkelsen bruker gårdsrommet i bygården de bor i.

Resultatene fra spørreundersøkelsen viser også at 49% er meget tilfredse og 30% tilfredse med hvordan Torshov er tilrettelagt for barns muligheter for lek, aktivitet og rekreasjon, som vist i figur 83 nedenfor.

HVOR TILFREDS ER DU MED BARN'S MULIGHETER FOR LEK, AKTIVITET OG REKREASJON I NÆROMRÅDET?

Figur 83: Diagram over hvor tilfredse respondentene er med barns muligheter for lek, aktivitet og rekreasjon i nærområdet.

Alle informantene som var utvalgt til spørreskjemaet har ett eller flere barn. De ble spurt om hvordan gårdsrommet var tilrettelagt for barn og lek, og svarene som gikk igjen var at barna bruker gårdsrommet så å si daglig, og at de trives veldig godt med å leke der sammen med nabobarna. De forteller at lekeklassene er fine og blir hyppig brukt, men at det også er masse plen å boltre seg på, i

tillegg til at man kan sykle rundt, klatre i trær og plukke bær. Det kommer også frem at det innrammede gårdsrommet gjør det trygt for barna å leke alene, og at man har god oversikt fra vinduene i leiligheten for å passe på dem.

Disse sitatene gir gode skildringer av hvordan det er for barn å vokse opp i Kvartal VII og VIII:

«Gårdsrommet funker perfekt for lek, det er et eldorado for små barn og ungdommer»

«Det er veldig trygt for barn å leke her, det er lekeplasser og utearealer i umiddelbar nærhet uten å måtte krysse "farlige" veier»

«Det er som et minisamfunn der barna finner sin plass. De leker fint og aktivt og passe skjermet, men når de blir litt større og kommer på mellomtrinnet søker de seg litt mer ut. For ungdommene er det lite å gjøre i bygården, men det ligger en ungdomsklubb rett over gata»

Diskusjon

Selv om begge kvartalene har klassiske lekeapparater som husker, klatrestativ og sklier, er fortsatt det store gårdsrommet også tilrettelagt for at barna kan leke alene ute i en park beskyttet gårdens vegger. Gårdsrommene tilrettelegger dermed for at leken kan oppstå andre steder enn på selve lekeplassen, slik Wilhjelm (2002) og Freeman og Tranter (2011) argumenterer for (Sveriges arkitekters akademi for landskapsarkitektur, 2018). Spesielt Kvartal VIII (Frankrikegården), har tilrettelagt for et variert miljø og plasser som kan brukes på ulike måter for barna, slik Sveriges arkitekters akademi for landskapsarkitektur (2018) mener er hensiktsmessig. Lekeplassen i Frankrikegården er utformet med naturlige materialer i tre, med naturlige farger i brunt og grønt og kupert terreng, som vist i 4.4. Slike naturlige materialer kan ifølge Lenninger og Olsson (2006) bidra til å stimulere barnas sanser, og åpne opp for variert lek (Arup, 2017). Gårdsrommene i caseområdene er som nevnt tidligere, fylt med variert beplantning og utforming, lyder og lukter. Dette kan bidra til at barna i kvartalene får utfoldet seg med en variert bruk av sansene sine, slik Lenninger og Olsson (2006) beskriver.

I motsetning til Schmidt og Guttus studie "Fortett ved vett" (2008), prioriterer utformingen av caseområdenes uterom barnas behov og lekeområder. Utearealene i caseområdene er også godt sikret i forhold til trafikken utenfor. Gårdsrommet er isolert og beskyttet med bebyggelse rundt seg, portrom og gjerder i forhagene. Enkelte gater er stengt av for innkjøring, slik skiltene i del 4.4 viser. Det er også trygge og lettorienterte gang- og sykkelnettverk mellom barnas ulike destinasjoner som skolen, parken og barnehagene, og god plass avsatt til sykkelparkering. Dette er tiltak og virkemidler som er anbefalt i Arups (2018) rapport om trygge byer for barn, for å skape trygghet for barn i bomiljø.

I likhet med Schmidt og Thoréns (2001) studie av storgårdskvartal, forteller informantene og respondentene at Torshov er et trygt og familievennlig nabolag, som er fint for barn å vokse opp i. De forteller også at de skjermede gårdsrommene gjør det enkelt og trygt for barna å leke alene, og vinduene med utsyn inn til bakgården gjør det enkelt å passe på dem.

For å få flere barnefamilier til å bli boende i byen, spesielt dersom det bygges høyere og tettere, vil en slik tilrettelegging og utforming av det fysiske miljøet tilpasset til barns behov, muligens være avgjørende for om de blir boende eller ikke. Dersom uterommene i fremtidige bomiljø er skjermet og

innredet med variasjon og flerbruk, i tillegg til et miljø som stimulerer til variert sansebruk, kan det kanskje føre til at flere barnefamilier ønsker å bo i leiligheter innenfor den tette byen, og føre til at de trives bedre der.

6. BEHOVET FOR STRUKTURERING

«Å kunne orientere seg, å kunne plassere ting i omverdenen i forhold til seg selv»
- (Gehl, 1971, s. 69)

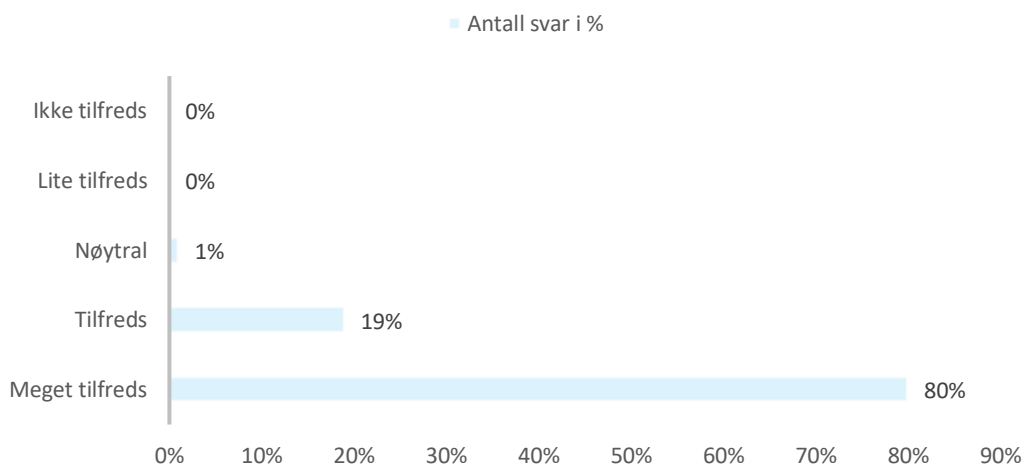

Figur 12: Oversikt over beskrivelselementer ved det fysiske miljøet som bidrar til å stimulere behovet for strukturering, basert på gjennomgått teori i del 3.5.

Resultater

Resultatene fra registreringen av de fysiske omgivelsene viser at caseområdene har varierte romstørrelser og akse- og siktlinjer. De viser i tillegg at det er variasjon i utformingen av bebyggelsen og gårdsrommene. Det har også kommet frem at gårdsrommene består av ulike soner, med ulike former for innredning. Resultatene fra spørreundersøkelsen ovenfor forteller videre at majoriteten av beboerne er tilfredse med den varierte utformingen av bebyggelsen og uterommene (se figur 76). Resultatene fra spørreundersøkelsen viser også at majoriteten av respondentene (80%) er meget tilfredse med hvor enkelt det er å orientere seg og finne frem på Torshov, som vist i figur 84 nedenfor.

HVOR TILFREDS ER DU MED HVOR ENKELT DET ER Å ORIENTERE SEG/FINNE FREM PÅ TORSHOV?

Figur 84: Diagram over hvor tilfredse respondentene er hvor enkelt det er å orientere seg/finne frem på Torshov.

Informantene til spørreskjemaet ble spurt nærmere om hvordan de synes det er å orientere seg i nabolaget sitt. Svarene forteller at alle synes det er enkelt å finne frem og å gjøre seg kjent med området. Flere nevnte at det er lett å gå og sykle dit man skal, og at den gjennomtenkte byplanen gjør området oversiktlig med de brede gatene og de karakteristiske Torshovkompleksene. En informant sa blant annet:

«Det er enkelt å orientere seg på Torshov. Det er jo et lite samfunn der de fleste tilbudene befinner seg langs to gateløp.»

En annen informant nevnte Oksefontenen og Soria Moria som viktige orienteringspunkt:

«Det er meget enkelt å orientere seg på Torshov, Oksefontenen er et meget kjent orienteringspunkt, sammen med Soria Moria. Finner man de to, finner man alt.»

Informantene ble også spurt om hva de synes om utformingen av bygården de bor i. Alle svarte at de var fornøyde med utformingen, som ble beskrevet som blant annet «vakker», «genial», «fantastisk» og «vellykket» av informantene. De ble også spurt om de synes det er nok variasjon i utformingen av nabolaget. Her svarte alle informantene at de synes det var variert nok.

Diskusjon

Ulike elementer i det fysiske miljøet til caseområdene kan fungere som virkemidler som beboerne tar i bruk for å identifisere omgivelsene, ifølge Kevin Lynch (1969, i Gehl, 1971, s. 69). Disse elementene kan være farge, form, lukt og lyd. Den fysiske registreringen viser at caseområdene har en karakteristisk arkitektur og form, og særegne farger, detaljelementer, skilter og særpreg. Disse

elementene kan gjøre det enklere å orientere seg og strukturere omgivelsene ifølge Lynch (1969) og Gehl (1971, s. 69).

I motsetning til Ingrid Gehls kritikk (1971, s. 69) av boligene bygd på 60- og 70-tallet, og Christian Paghs kritikk (se blant annet Lundgaard, 2021a) av nyere boligområder i Oslo, består caseområdene av egenskaper som, ifølge Gehl (1971, s. 69), gjør det enklere for mennesker å strukturere omgivelsene sine. Dette innebærer variasjon i romutforming, variasjon i materialvalg, farger, beplantning og inventar, som blir beskrevet i 4.4 Registrering av det fysiske miljøet.

Oksefontenen på Hegermannsplass, som vist i del 4.4, kan bidra som det Gehl omtaler som et "markant landskapselement" som kan forbedre orientering og strukturering av miljøet ifølge hennes teori (Gehl, 1971, s. 73). Dette bidrar også til å gi en "variasjon og tidsdybde" til miljøet, slik Guttu et al. (2004, s. 57) beskriver. Fontenen ble også nevnt av en informant som et kjent «orienteringspunkt» på Torshov, som understreker dette. Caseområdene er også preget av flere skilter, som vist i del 4.4. Skiltene fungerer også som et viktig strukturings- og orienteringselement ifølge Weisman (1981, s. 191-192).

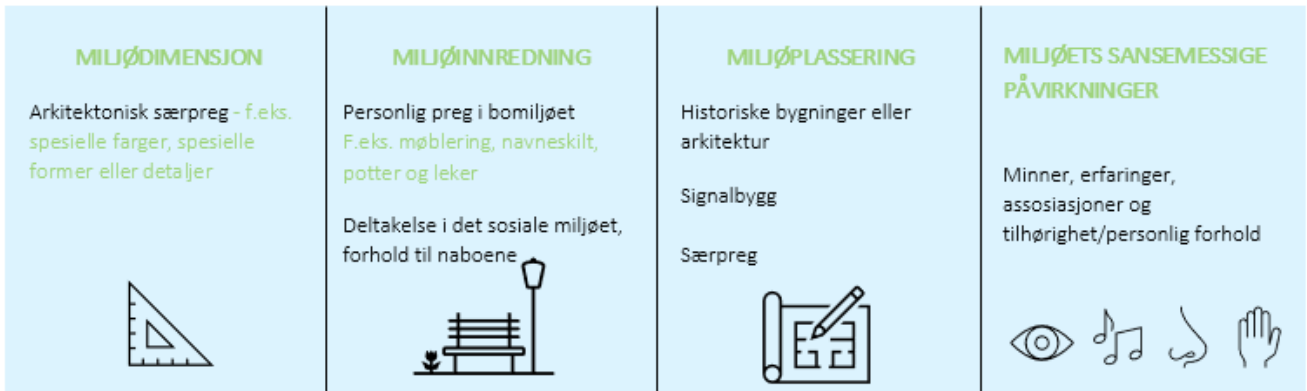
Fellesarealene i caseområdene har varierende soner og romstørrelser, som ulike inngangspartier, buede portaler, plenarealer og områder i asfalt og i grus. Denne variasjonen bidrar også til bedre orienteringsmuligheter ifølge Gehls teori (1971, s. 73). Gehl (1971, s. 73) mener også at variert innredning, som i caseområdenes tilfelle består av variert beplantning, møblering og lekeapparater, kan gi miljøet karakter og dermed gjør det enklere å oppfatte.

Caseområdene består av lukket kvartalsstruktur i form av lukkede storgårdskvartal, som ifølge Schmidt og Thorén (2001, s. 54), skaper et klarere skille mellom gate og gårdsrom. De mener at dette skaper et tydelig skille, som viser at utearealene og gårdsrommene hovedsakelig er forbeholdt beboerne, i motsetning til lamellbebyggelse og punkthus, hvor utearealene i større grad kan oppfattes som offentlige. I likhet med undersøkelsen de gjennomførte (Schmidt & Thorén, 2001, s. 127-128), viser resultatene fra denne studien at god oversikt over gårdsrommet fra vinduene verdsatt hos beboerne, som fortalt i behovet for strukturering ovenfor.

En fordel med den gode strukturering som er til stede i disse storgårdskvartalene, kan kanskje føre til at man unngår «bomaskiner» i «umenneskelige dimensjoner», slik blant annet Ammerud i Oslo har blitt et symbol på (Stugu, 2006, s. 462). Ved å ha omgivelser rundt seg som er oversiktlige, tilpasset menneskelig bruk og lette å oppfatte, er boligen en del av området rundt, og ikke en isolert enhet. På denne måten kan fremmedgjørelse og isolasjon kanskje unngås i større grad.

7. BEHOVET FOR IDENTIFIKASJON

«Å gjøre seg til ett med noe av sin omverden, å eksponere seg i den, og forene seg med deler av den»
- (Gehl, 1971, s. 75)

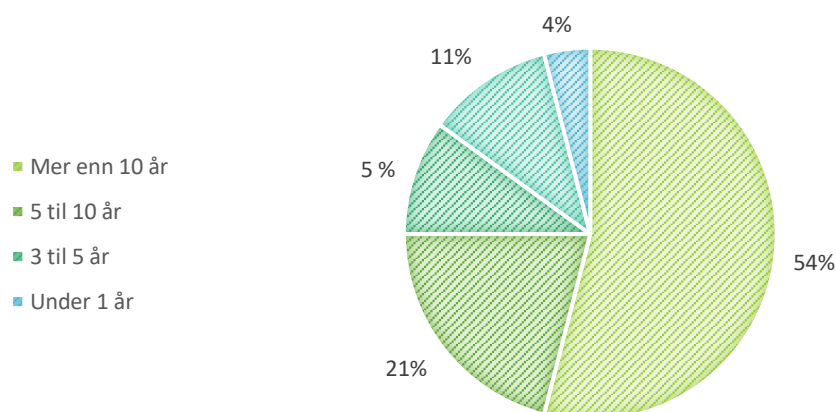

Figur 13: Oversikt over beskrivelselementer ved det fysiske miljøet som bidrar til å stimulere behovet for identifikasjon, basert på gjennomgått teori i del 3.5.

Resultater

Det kommer frem av spørreundersøkelsen at størsteparten (54%) av respondentene har bodd på Torshov i mer enn 10 år, som vist i figur 85. Informantene til spørreskjemaet har bodd på Torshov i minst 3 år og opp til 19 år, som vist i utvalget av informanter i tabell 1 i metodedelen (del 2).

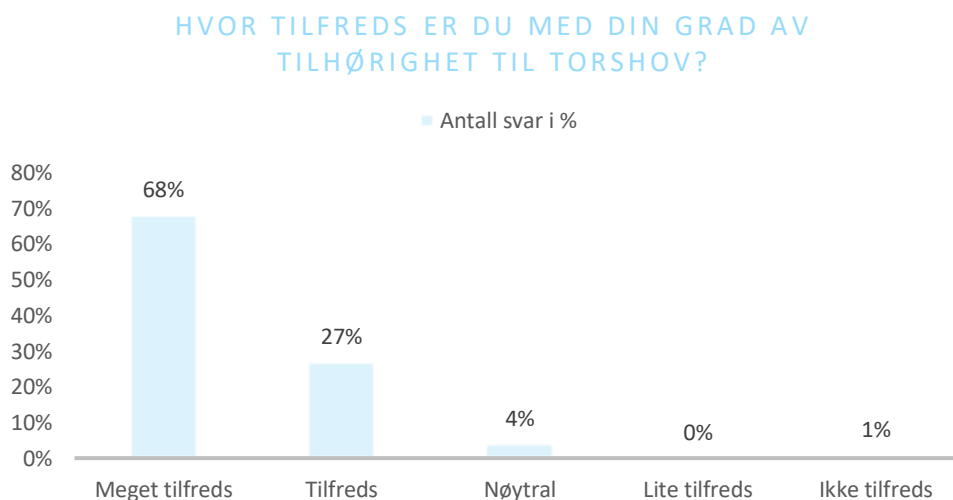
HVOR LENGE HAR DU BODD PÅ TORSHOV?

Figur 85: Diagram som viser hvor lenge respondentene i spørreundersøkelsen har bodd på Torshov.

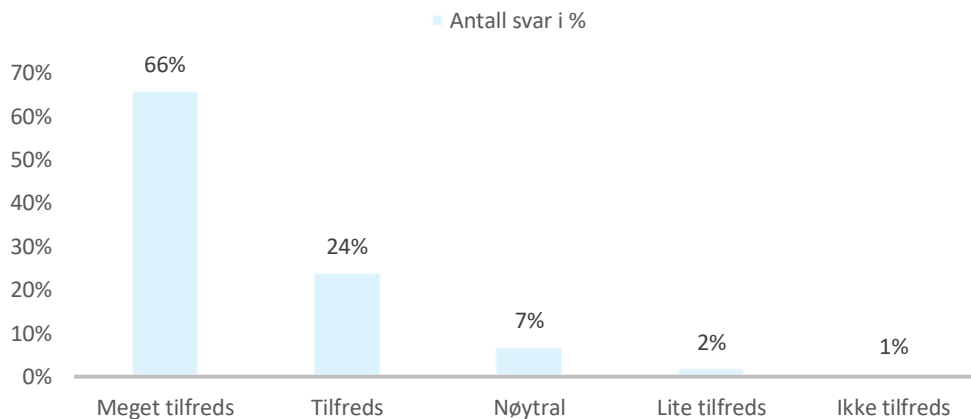
Beboerne i spørreundersøkelsen ble spurt om hvor tilfredse de er med muligheten de har til å sette særpreg på det fysiske miljøet i bygården sin, som blir presentert under behovet for utfoldelse. Figur 81 i 4. utfoldelse, viser at majoriteten er meget tilfreds (42%) og tilfreds (39%) med mulighetene de har til å sette sitt eget særpreg på bomiljøet sitt. Registreringen av det fysiske miljøet i del 4.4 viser også eksempler på dette særpregene i Kvartal VII og VIII, som møbler, blomsterpotter, tegning av kritt, leker og pynt i trærne. Den karakteristiske arkitekturen og utformingen av Torshovkvartalene blir også beskrevet og illustrert med bilder i del 4 av oppgaven. Caseområdene har en karakteristisk og historisk arkitektur, med mansardtak, buede portrom og særpregede detaljer, som oksefigurene og utsmykningene på Frankrikegården (se del 4.4), og de fargerike bakgårdene fra 1800-tallet som preger gårdsrommet i Italiagården (se del 4.4). Oksefontenen på Hegermannsplass mellom de to caseområdene, er også et særpregede element ved bomiljøet, som vist i registreringen i del 4.4.

Respondentene i spørreundersøkelsen ble også spurt om hvor tilfreds de er med sin grad av tilhørighet til Torshov, samt bygården de bor i. Figur 86 nedenfor viser at de fleste respondentene (68%) er meget tilfredse med sin grad av tilhørighet til Torshov, mens figur 87 viser at størsteparten av respondentene også er meget tilfredse med tilhørigheten sin til bomiljøet sitt.

Figur 86: Diagram som viser hvor tilfreds respondentene er med sin grad av tilhørighet til Torshov.

HVOR TILFREDS ER DU MED DIN GRAD AV TILHØRIGHET TIL BYGÅRDEN DIN?

Figur 87: Diagram som viser hvor tilfreds respondentene er med sin grad av tilhørighet til bygården de bor i.

Det kommer også frem av spørreundersøkelsen at flere av respondentene har vokst opp på Torshov, eller har venner som bodde der fra før, som har vært avgjørende for at de ønsket å bosette seg der. En respondent skrev følgende om bokvalitetene på Torshov, som forteller nettopp dette:

«Det er et lite hyggelig sentrum. Og det er mange beboere som er oppvokst i området, har tilhørighet til området og kjenner hverandre.»

I spørreskjemaet svarte alle informantene at de føler en tilhørighet eller tilknytning til Torshov. Alle informantene sa også at det var viktig for dem å føle en tilhørighet til stedet man bor på. Sitatene nedenfor fra noen av informantene, skildrer identifiseringen deres med nabolaget godt:

«Ja, jeg føler meg virkelig hjemme på Torshov. Føler stor stolthet til nabolag. Har til og med begynt å abonnere på Sagene avis!»

«Å ha bodd her i 16 år og ha barn som er vokst opp her er avgjørende for tilhørigheten og tilknytningen til nabolaget. Dette har ført til mange tette relasjoner. Kjenner barna og foreldrene deres, og ansatte i de lokale butikkene og spisestedene.»

«Alle gårdene har personlighet og det er tydelig at du er i en annen gård, og hvilken det er. Det tror jeg er viktig med tanke på tilhørighet.»

Diskusjon

Gehl (1971, s. 75) argumenterer for at mennesket har et behov for å identifisere seg med både det fysiske og det sosiale miljøet. Resultatene fra spørreskjemaet forteller at beboerne er med på å bearbeide gårdsrommet gjennom dugnadsarbeid, og får satt personlig preg på bomiljøet ved å

innrede, pynte og dyrke. Dette er i tråd med Gehls (1971, s. 75) måter for å oppnå identifikasjon med det fysiske miljøet. Den særpregede arkitekturen og detaljer, som oksefigurene og utsmykningene i Frankrikegården, den fargerike bakgården i Italiagården og Oksefontenen på Hegermannsplass, er elementer som kan virke identitetsskapende for beboerne. Dette bidrar også til å gi en "variasjon og tidsdybde" til miljøet, slik Guttu et al. (2004, s. 57) beskriver.

Beboerne i spørreskjemaet forteller også at de deltar og får innflytelse på det som skjer i bygården når det kommer til tiltak og beslutninger, gjennom deltakelse i borettslagets møter, deltakelse i borettslagstyret og ved å ta del i ulike lag. Disse formene for deltakelse er i tråd med Gehls (1971, s. 75) sosiale identifikasjonsbehov. Deltakelsen gjennom borettslagets styre og beboermøter, kan være knyttet til lykke og velvære, ettersom at studier har vist at høy grad av demokrati på lokalt nivå gjør folk mer tilfredse (Frey & Stutzer, 2002, s. 1-17; Peters, 2017, s. 337).

Ifølge studien til Fleury-Bahi et al. (2008, s. 676), har beboernes forhold til andre mennesker i nabolaget, og det overordnede omdømme til området, stor betydning for hvordan man identifiserer seg med nabolaget sitt. Det kommer frem av spørreundersøkelsen og spørreskjemaet at majoriteten av beboerne ofte har kontakt med de andre naboene, og at de fleste har bekjente og venner i nabolaget (se figur 69 i behovet for kontakt). Det kommer også frem av spørreundersøkelsen at 57% av respondentene er meget tilfreds med nabolagets omdømme.

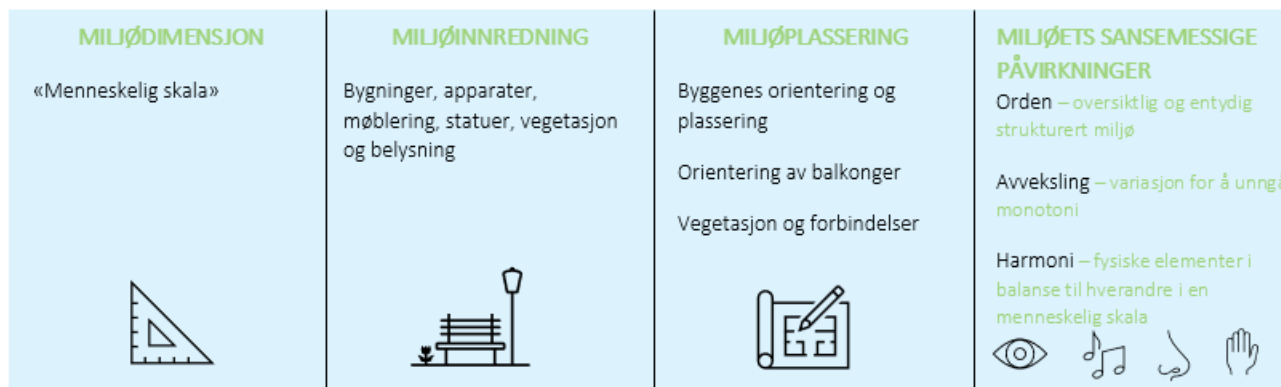
Et viktig poeng når det kommer til identifikasjonsbehovet, er at boligeiere har større frihet og færre begrensninger når det kommer til inngrep i eget bomiljø, som dermed gjør det enklere å oppfylle dette behovet enn for leietakere (Gehl, 1971, s. 77). Respondentene i spørreundersøkelsen ble ikke spurt om de eide eller leide boligen sin, men de fleste Torshovkvartalene er borettslag, som vil si at beboerne har et eierskap i eiendommen. Alle informantene til spørreskjemaet boligeiere. Dette kan dermed være en avgjørende faktor for beboernes identifisering med bomiljøet sitt.

Majoriteten av respondentene (68%) svarte at de er meget tilfreds med sin grad av tilknytning til Torshov, mens 66% svarte at de er meget tilfreds med tilknytningen til bygården de bor i (se figur 86 og 87). Ifølge Dorseltis & Vignoles (2010, s. 24) kan en personlig følelsesmessig tilknytning til et sted, føre til identifisering. Krogh (1995, s. 24) forteller at eksempler på personlig følelsesmessig tilknytning, kan være minner og assosiasjoner til tidligere mennesker, perioder eller situasjoner i livene våre. Det kommer frem av spørreundersøkelsen at flere av respondentene har vokst opp i området og har besøkt venner i området før de flyttet dit selv, som har vært avgjørende for at de har valgt å bosette seg der. Denne følelsesmessige tilknytningen kan derfor bidra til en sterkere identifisering ifølge Dorseltis & Vignoles (2010, s. 24) og Krogh (1995, s. 24).

Når det bygges og planlegges for nye bomiljøer, kan det derfor være hensiktsmessig å bevare historiske elementer for å gi variasjon og tidsdybde til det bygde miljøet, jamfør Guttu et al. (2004, s. 57). Arkitektonisk særpreg kan også bidra til å gi bygninger «personlighet», slik som den ene informanten nevner, som muligens kan gi beboere sterkere identifikasjons- og tilhørighetsfølelse i bomiljøene sine. En ulempe med fortetting er at det kan forstyrre eller ødelegge et steds særpreg, kulturhistorie og landskapstrekk (Hofstad & Millstein, 2017, s. 27). Det er derfor viktig at kvaliteter ved boligområder og boliger som skaper stedsidentitet ikke nedbygges, ettersom at dette er kvaliteter som kan være positive for helsen vår (MD 1999, www.husbanken.no; Hofstad & Millstein, 2017, s. 27).

8. BEHOVET FOR ESTETIKK

«Ønske om å motta påvirkninger, som mottakeren opplever som vakre»
- (Gehl, 1971, s. 81)

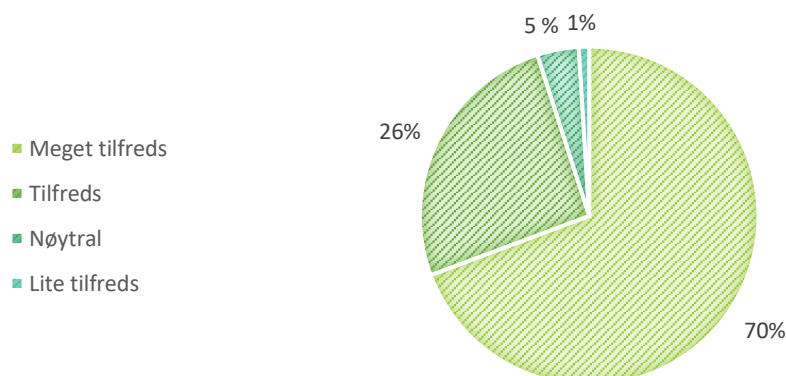

Figur 14: Oversikt over beskrivelselementer ved det fysiske miljøet som bidrar til å stimulere behovet for estetikk, basert på gjennomgått teori i del 3.5.

Resultater

Resultatene i «Hvordan definerer Torshovbeboerne bokkvalitet?» viser at arkitektonisk kvalitet er en viktig bokkvalitet for respondentene (se figur 67), og at arkitekturen og utformingen av Torshov er en viktig faktor for at mange av respondentene har valgt å bosette seg der (se figur 68). Torshov blir blant annet beskrevet av respondentene som «vakkert», «fantastisk» og «sjarmerende», med «fine omgivelser», «vakker arkitektur» og «fine parker». Dette kommer også tydelig frem i spørreundersøkelsen, der 70% av respondentene svarer at de er meget tilfredse med de visuelle omgivelsene i sitt bomiljø, som vist i figur 88 nedenfor.

HVOR TILFREDS ER DU MED DE VISUELLE OMGIVELSENE I DITT BOMILJØ?

Figur 88: Diagram som viser hvor tilfreds respondentene er med de visuelle omgivelsene i sitt bomiljø.

I spørreskjemaet kommer det også frem at beboerne i Kvartal VII og VIII verdsetter bomiljøet sitt rent visuelt, hvorav alle informantene svarer at de opplever bygården som vakker og fin. Svarene forteller blant annet at informantene synes arkitekturen er fin, og at de setter pris på gårdsrommene og den varierte beplantningen. Noen informanter fra Kvartal VII (Italiagården) nevner likevel at sykkel-, søppel- og oppevaringsskurene kunne vært utformet på en annen måte som kunne passet bedre inn i miljøet. De ulike formene og fargene blir også trukket frem som estetiske elementer, i tillegg til bygningens utsmykninger og unike inngangspartier, som er illustrert i del 4.4.

Disse sitatene fra spørreskjemaet er med på å illustrere den estetiske opplevelsen av caseområdene:

«Det er veldig pent og historisk her. Tyren utenfor er viktig, som er en markant del av bymiljøet.»

«Bygningene i seg selv er veldig fine, også de omkringliggende som ikke tilhører borettslaget. Jeg liker fargene og hvordan de alle er forskjellige, men likevel hører sammen fordi de er fra samme tidsepoke. Jeg liker også godt hagen og den beplantningen som er der med magnoliatrær, drueranker, rosebusker, flotte gamle stauder, blomstrende busker og trær. Noen av trærne er veldig gamle og har en fin form og et vakkert uttrykk.»

«Jeg liker at det er lavhusbebyggelse, hvor gården rammer inn livene våre, lysforholdene er gode, med varierte inngangspartier, ikke for ornamentert, men likevel noe klassisk i sitt uttrykk. Fargevalgene er fine, takets form er vakker og silhuetten til bygget er imponerende i skumringen. Vi har en parkmessig bakgård, noe som føles veldig eksklusivt. Jeg har jo tilgang til en av de største «hagene» i byen!»

«Italiagården er svært vakker! Stolt og takknemlig daglig omtrent, over hvor fin den er.»

«Jeg liker denne fargekombinasjonen. Den passer inn i bydelen, den er ikke grå og kjedelig. Vi har en lys bygning og grønne detaljer, det er innbydende og vennlig.»

Som vist i de andre delkapitlene ovenfor, informerer både respondentene fra spørreundersøkelsen og informantene fra spørreskjemaet om mange ulike sanseintrykk de opplever i bomiljøet sitt, som ulike lukter, vakre omgivelser og lyder.

Diskusjon

Tatt i betraktning at estetikk er et subjektivt tema uten en universell fasit, beskriver flere av respondentene i spørreundersøkelsen og informantene i spørreskjemaet Torshov som "vakkert". I likhet med Kolstads (2012, s. 16) beskrivelse av estetisk, beskriver beboerne Torshov som "behagelig", "fint" og at det er en «ro» eller «tilfredsstillelse» ved arkitekturen og utformingen.

Gehl (1971, s. 81) er også svært opptatt av at det estetiske også omfatter berørings- og luktmessige sansepåvirkning. Dette understrekes av begrepets opprinnelse, "den kunnskap som kommer gjennom sansene" (Tjønneland, 2021). I dag er begrepet i stor grad forstått som en "refleksjon over vår sanselige måte å være i verden på" (Tjønneland, 2021), som sitatene ovenfor gir gode skildringer av.

Informantene og respondentenes svar i de foregående delkapitlene, har vist at det er flere faktorer i bomiljøet som påvirker sansene deres. Eksempler som har blitt nevnt er duften av blomster, urter i dyrkekasser, grilling og tøyvask som henger ute til tørk i gårdsrommet. I tillegg har lyden av barn som leker, fuglekvitte og lyden av trikken som kjører forbi noen gater bortenfor, blitt nevnt som opplevelser av området rent sansemessig.

I forbindelse med det fysiske miljøet, mener Gehl (1971, s. 83) at behovet for estetikk dekkes ved å kombinere "orden", "avveksling" og "harmoni". Registreringen av det fysiske miljøet i del 4.4 viser at de fysiske omgivelsene i begge caseområdene i stor grad er strukturerte, oversiktlige, tiltalende og godt vedlikeholdt (til tross for tidens tann) som er i tråd med Gehls (1971, s. 83) og Norsk Eiendoms (2022, s. 15) krav til *orden*. Videre viser observasjonene at omgivelsene likevel er varierte, med ulike farger, former og detaljer, slik at omgivelsene ikke blir ensformige og kjedelige, i tråd med Gehls prinsipp om *avveksling*. Samtidig viser registreringen at det fysiske miljøet i Kvartal VII og VIII er utformet i en "menneskelig skala", som ifølge Gehl (1971, s. 83) har menneskets proporsjoner og referansepunkter som utgangspunkt.

Den "menneskelige skalaen" og de ulike elementene i det fysiske miljøet til kvartalene er i *harmoni* med hverandre, i et balansert forhold mellom "orden" og "variasjon", samt "ro" og "rike opplevelser", i tråd med Norsk Eiendoms (2022, s. 17) grunnleggende krav til "gode boliger for alle", og Gehls (1971, s. 83) prinsipper om orden, avveksling og harmoni. Det fjerde og siste kravet som også oppgis i rapporten til Norsk Eiendom (2022, s. 17), er at de estetiske kvalitetene i både boligen og bomiljøet skal opprettholdes ettersom boligen eldes, noe som kompleksene også oppfyller i stor grad ettersom at de beskrives som vakre selv 100 år etter at de ble reist.

For å kunne bygge estetiske bomiljø, kan prinsippene om orden, avveksling og harmoni være viktige grunnprinsipper for utformingen av det fysiske miljøet. Dersom det i høyere grad prioriteres å bygge fysiske miljø som stimulerer til behovet for estetikk, kan dette kanskje gjøre opp for høyder og tettheter, ettersom det tilpasses de menneskelige sansene bedre.

DEL 6 KONKLUDERENDE REFLEKSJON

I den siste delen av oppgaven drøftes resultatene fra undersøkelsen under ett, og hvilken verdi funnene kan ha for fremtidig planlegging. Hva kan vi ta lære av fra Torshovbeboernes fortellinger, og hvordan kan dette bidra til å gi et mer nyansert bilde av hva bokkvalitet innebærer? Først diskuteres troverdigheten rundt informasjonen som er samlet inn. Deretter drøftes funnenes betydning for planlegging og hvorfor disse kvalitetene kan være en utfordring i det kompakte byutviklingsparadigme. Til slutt gis det forslag til videre forskning, ettersom at denne studien har vært begrenset.

6.1 TROVERDIGHET OG SUBJEKTIVE OPPLEVELSER

Det første momentet som bør diskuteres når man belager seg på informasjon innhentet fra beboere selv, er hvorvidt man faktisk kan stole på denne informasjonen. Ettersom at majoriteten av respondentene i spørreundersøkelsen har bodd på Torshov over flere år, og det samme gjelder spørreskjema-informantene, kan det tenkes at de som eier en bolig i dette området vil være opptatt av prisstigningen på boligobjektet sitt. Det kan derfor være at beboerne vil snakke varmt om området, slik at det skal virke attraktivt, fordi boligen er et investeringsobjekt som vil tjene på attraktive egenskaper (Van Ham, 2012, s. 50).

Resultatene gir likevel ikke uttrykk for dette, ettersom at flere forteller at de har flyttet tilbake til Torshov etter å ha bodd andre steder, og at selv de som ikke har tilstrekkelig med plass i boligen sin, velger å bli boende på grunn av kvalitetene. Utvalget av informanter til spørreundersøkelsen består også kun av barnefamilier, ettersom det var ønskelig å undersøke de kvalitetene denne husholdningstypen verdsetter i den tette byen. Analysen har også kun innhentet informasjon fra et begrenset antall av beboerne på Torshov. På grunn av disse begrensningene og skjevhetene i undersøkelsen, kan ikke resultatene tale for hele lokalbefolkningen på Torshov, eller alle de som bor i storgårdskvartaler.

Bokkvalitet vil alltid være en subjektiv vurdering, ettersom oppfattelsen av kvalitet består av personlige preferanser, som boligtype, livsstil og personlig smak. Oppfattelsen kan også basere seg på sosioøkonomiske faktorer som yrke, sosial status, nabolagets omdømme og inntekt (Michelson, 1999; Van Ham, 2012, s. 51). Det er derfor naturlig at svarene som har blitt avgitt i undersøkelsene har vært varierende, og at beboerne legger vekt på ulike kvaliteter, ettersom at preferansene er ulike.

6.2 HVILKE KVALITETER KAN VI STÅ I FARE FOR Å GLEMME?

Målet med denne studien har vært å vise **hvordan storgårdskvartalene i Oslo kan bidra til en nyansering av begrepet bokkvalitet i dagens kompakte byutviklingsparadigme.**

Et underspørsmål i studien var å utforske hvordan begrepet «bokkvalitet» kan defineres og måles. Denne oppgaven har definert og målt bokkvalitet ved å anvende Ingrid Gehls psykologiske bobehov, supplert med annen relevant forskning innenfor denne tematikken. Begrepet bokkvalitet defineres ut

ifra de egenskapene beboerne selv legger verdi i (Guttu, 2003, Støa et al., 2016, s. 117, s. 9, Barlindhaug et al, 2012, s. 117). Etter anmodning av Peters (2016) til å videreutvikle Gehls arbeid, ble de psykologiske bobehovene anvendt som et måleverktøy av bokkvaliteten på Torshov.

Et annet underspørsmål har vært å hente inn kunnskap om hvordan beboere i storgårdskvartaler oppfatter egen bokkvalitet. Selv om det kommer frem av det teoretiske rammeverket at bokkvalitet er en subjektiv vurdering, viser resultatene i analysen at det er visse faktorer og kvaliteter som store deler av beboerne vektlegger. I spørreundersøkelsen kom det frem at områdekvaliteter, som nærhet til grøntarealer, servicetilbud og serveringssteder, i tillegg til en sentral beliggenhet, er viktige bokkvaliteter for respondentene. Sosiale forhold i nabolaget, arkitektonisk kvalitet og boligkvalitet var også høyt verdsatt av beboerne. Resultatene viste videre at sentraliteten, beliggenheten og nærheten Torshov har, er en viktig grunn til at respondentene har valgt å bosette seg der. Videre ble naboskapet, grønt områdene og arkitekturen og utformingen nevnt av respondentene i spørreundersøkelsen som avgjørende kvaliteter for å ha bosatt seg på Torshov.

I det kvalitative spørreskjemaet fikk jeg dypere innsikt i beboernes sansemessige opplevelser og oppfattelse av eget bomiljø. Begge caseområdene, i likhet med de fleste storgårdskvartalene på Torshov, har en tilnærmet lik utforming. Både Kvartal VII og VIII er utformet i «menneskelig skala» (se s. 35 i teoridelen) med store parkmessige gårdsrom (se figur 23 og 26 i del 4.4). Beboerne oppfatter dette som private oaser midt i byen, med rikelig med grønt, lys og luft. Det kommer frem at gårdsrommene blir hyppig brukt, og at de er spesielt verdsatt av barnefamilier, ettersom at det er sosialt for barna, trygt og man enkelt kan passe på dem gjennom vinduet. Resultatene og registreringene viser dessuten at kvartalene prioriterer barns behov i utformingen, som kan tyde på at den fysiske utformingen leder til bruk av rommene. Det kan også tyde på at den fysiske utformingen av kvartalene fører til sosialisering og godt naboskap. Resultatene forteller videre at naboskapet og fellesskapet i Torshovgårdene står sterkt, og at store deler av sosialiseringen foregår innenfor gårdsrommene. Her drar voksne og barn på besøk til hverandre, spiser middag sammen, leker sammen, gjør aktiviteter sammen og arrangerer fester.

Et interessant funn, er at selv om de fleste beboerne i kvartalene ikke har egen balkong, sier de fleste at behovet for isolasjon er dekket i bomiljøet deres. Flere av informantene og respondentene beskriver gårdsrommet som en «privat hage», hvor man både kan være sosial og alene. Beboerne ser ut til å ha en eierskapsfølelse til fellesarealet, hvor bildene i 4.4 viser at beboerne innreder og setter personlige preg på gårdsrommet. Mye av det som bygges i dag prioriterer private balkonger fremfor gode fellesarealer. Funnene i denne studien tyder på at skjermede gårdsrom dekker behovet for privatliv og isolasjon, mens det samtidig frembringer et sosialt miljø og aktivitet rundt boligene. En slik type storgårdskvartal-utforming kan derfor være en god modell for å gi beboere gode fellesarealer som blir tatt i bruk.

Størsteparten av informantene oppfatter omgivelsene i bomiljøet sitt som estetiske og varierte, og flere nevner at den historiske bebyggelsen gir nabolaget «sjel», «identitet» og «sjarm», som kan gi variasjon og tidsdybde til miljøet (Guttu et al., 2004, s. 57). I motsetning til de ensformige og livløse boligene som har vært en stor del av kritikken av det som har blitt bygd i Norge de seneste årene (se blant annet Brudvik, Hortemo & Petersson, 2022; Lundgaard, 2021a), er caseområdene utformet med opplevelsesmessige egenskaper som blant annet farger, detaljer, beplantning og siktlinjer. Dette tyder på at det er viktig å planlegge for estetikk og opplevelse i det fysiske miljøet, ettersom at arkitekturen og de visuelle omgivelsene er høyt verdsatt hos beboerne. Når det i dag bygges høyt og tett, kan muligens en vektlegging av det estetiske og opplevelsesmessige gjøre opp for at man bygger mer kompakt.

Resultatene i denne studien viser at utformingen av storgårdskvartalene på Torshov også utformer det sosiale miljøet, med infrastruktur som støtter sosialt og kulturelt liv, sosiale fasiliteter, systemer for sosialt engasjement og rom hvor mennesker og steder kan utvikle seg, som er i tråd med Woodcraft et al. (2012, s. 16) sin definisjon av «sosial bærekraft».

For å sette det på spissen, kan muligens en overvekt av idealet om kompakt utvikling og teknisk-økonomiske krav, føre til at viktige nabolags- og bokkvaliteter som disse, glemmes når det utvikles nye boligområder i fremtiden. Det er derfor svært viktig at disse kvalitetene blir identifisert og belyst, slik at man får en innsikt i hvor verdsett de er av beboere. Forskning på ulike byområder med analyser av hvilke kvaliteter som finnes der, samt undersøkelser av hvilke kvaliteter som gjør at innbyggerne opplever nabolaget som attraktivt, kan bidra til å adressere de viktige kvalitetene som må ivaretas og hvordan de kan oppnås.

Denne kunnskapen kan anvendes for å skape bedre hverdagssteder, som kanskje kan deles av flere og til og med brukes mer enn det mange fellesarealer brukes i dag. Dette kan muliggjøre å bygge tettere dersom vi deler mer med naboene, og samtidig redusere antall bygninger. På denne måten kan brukstiden på bygningene forlenges, som kan føre til mer bærekraftige nabolag. Funnene i studien tyder på at et slikt byggeri som Torshovkvartalene, har hatt fokus på bærekraft og bestandighet da det ble bygget. Kompleksene ble bygget for å vare, og er like attraktive hundre år etter at de ble bygget. Dette betyr ikke at vi må bygge Torshovkopier i fremtiden, men at vi må forstå hvorfor det fungerer så godt, og hvorfor folk blir boende.

Å skape gode nabolag er en kompleks prosess, hvor det bygde miljøet og menneskene må spille på lag for å skape liv. For å skape gode nabolag må det bygges for menneskene som skal bo og leve der, og deres behov. Denne studien har utforsket hvilke bokkvaliteter storgårdskvartaler kan frembringe, ved å vise til Torshov som et case som illustrerer bokkvaliteter tilpasset menneskets behov. Studien viser hvor sterkt disse kvalitetene står hos beboerne, som potensielt kan være grunner til at utvalget har blitt boende på Torshov over flere år og ulike livsfaser. En undersøkelse av Andersen og Mouratidis (2023) har vist til at lignende kvaliteter som er nevnt i denne studien, som opplevd nabolagssikkerhet og sosialt samvær med venner og naboer lokalt, er grunner til at folk blir boende i nabolag over lengre tid. Undersøkelsen viste også at eldre kompakte nabolag i Oslo, som Tøyen og Kampen, viser seg å ha hyppigere deltakelse i lokale aktiviteter, og ser ut til å ha sterkere sosiale bånd enn beboere i nylig fortettede nabolag (Andersen & Mouratidis, 2023). Dette kan være et argument for at eldre nabolag er utformet bedre, men kan også være et resultat av at nabolagene har bestått i flere år og dermed blitt mer veletablerte.

Et tredje underspørsmål var å drøfte hvilken overføringsverdi funnene og registreringene har til planlegging av fremtidige bomiljøer. Et innblikk i beboernes opplevelse av bomiljøet sitt, kan være uvurderlig kunnskap i planleggingsammenheng. Følelser er komplekse, uforutsigbare og ukontrollerbare (Askins & Pain, 2011, s. 809), og er derfor lett å unnvike, og har kanskje derfor også fått lite oppmerksomhet blant talsmenn og forskere innenfor urban fortetting. Dette gjelder også for byplanlegging, som ofte lener seg mot det økonomiske, tekniske og "rasjonelle", i stedet for det personlige og emosjonelle (Skrede & Andersen, 2022).

Selv om eksperter (som byplanleggere) kan tenkes å ha spesialkunnskap, opplæring og "ekspertøyne" som kan planlegge til fordel for det bygde miljøet og samfunnet, argumenterer Ireland et al. (2020) for at det er lokalbefolkningen som er de «ekte» ekspertene på å bo der de bor (Ireland, Brown & Schofield, 2020, s. 837). De kjenner sin plass bedre enn noen andre og kan derfor bidra med verdifull informasjon innenfor dette fagfeltet.

Det er behov for et informasjonsgrunnlag om ulike menneskers behov og preferanser, som kan veilede planleggere og utviklere til bedre løsninger. Det er viktig å poengtere at denne studien har et begrenset utvalg, hvor mange grupper ikke er representert. Likevel kan det faktum at studien har hatt et søkelys på barnefamilier som bor på Torshov, gi indikatorer på hvilke kvaliteter de verdsetter i den tette byen. Dette er verdifull informasjon ettersom at man ønsker en sammensatt befolkning, og at innbyggerne skal bli boende over tid i ulike livsfaser. Funnene kan muligens dra linjer til at storgårdskvartaler er en egnet bebyggelsestype for å få barnefamilier til å bli boende innenfor den tette byen, bestående av større leiligheter og et stort felles gårdsrom.

Det kan være en utfordring å bygge storgårdskvartaler i dag, ettersom at det bærende idealet er en kompakt byutvikling. Storgårdskvartalene tar opp store arealer til både bygningsmasse og gårdsromsarealer, og idealene til Harald Hals om «lys, luft og grønt», forutsetter at det er god plass mellom bebyggelsen. Likevel krever en bærekraftig utvikling at vi har fokus på kvalitet i prosesser og prosjekter (Schmidt 2014, Boverket 2015; Hofstad & Millstein, 2017, s. 26), og det er her de gamle idealene til Harald Hals kan komme inn i bildet igjen.

Som det har kommet frem i denne studien, er Torshovkvartalene i stor grad bygget for fellesskapet, for menneskers grunnleggende behov og for sansemessige opplevelser. Gårdene er også bygd med sentralitet og nærhet til service og tjenester, friområder og kulturtilbud. Storgårdskvartalene er også utformet for å ivareta beboernes helse og sikkerhet ved å skjerme gårdsrommet fra byen og trafikken, og ved å gi dem lys, luft og grønt i den frodige bakgården. Dette er definisjonen av noen av de sosiale dimensjonene som blir utfordret ved fortetting og kompakt utvikling, når det kommer til nabolagsutvikling og bokvalitet (Guttu, 2004; Hofstad & Millstein, 2017, s. 28).

Selv om nyere studier, som Mouratidis (2019) og Habibi & Zarbadast (2022), har vist at kompakt byutvikling innebærer god bokvalitet, vil jeg i likhet med (Andersen & Mouratidis, 2023, s. 1-2) hevde at innsikt i hvilke faktorer som påvirker innbyggernes intensjoner om å bli boende i nabolag i den tette byen, kan gi viktige innspill til hvordan man kan forme nye kompakte områder som bedre dekker beboernes behov. Torshovs «potensielle innflytelsesrike nabolagskarakteristikker» (Andersen & Mouratidis, 2023, s. 1-2) som er diskutert i denne studien kan derfor informere planleggingen av fremtidige bomiljøer.

Som svar til Peters (2016) etterspørsel på standarder som gjenspeiler menneskelige behov, kan en systematisk utføring av studier som denne, hvor det kartlegges kvaliteter i ulike nabolag, og man undersøker beboernes opplevelser og grad av livskvalitet, føre til en mer helhetlig tolkning av sosialt bærekraftig utforming. Dersom det utføres systematiske studier over tid, kan disse etter hvert danne menneskelige referansepunkt for hvordan boliger bør utformes, slik at de kan være for fremtidige generasjoner.

6.3 KONKLUSJON

Studien har undersøkt hvordan beboere på Torshov, og beboere i to utvalgte storgårdskvartal på Torshov opplever egen bokkvalitet ved å anvende Gehls psykologiske bobehov som et utgangspunkt. De kvalitetene som ble trukket frem som de mest verdsatte av Torshovbeboerne var beliggenheten, naboskapet, grøntområdene, arkitekturen og utformingen, samt de felles gårdsrommene. Ingrid Gehls åtte psykologiske bobehov virker i stor grad til å være dekket for informantene og respondentene.

Ettersom at bokkvalitetsdebatten har behov for en nyansering som fanger opp flere aspekter ved trivsel og velvære, og det har vært mangel på planlegging for menneskelig behov både i planteori og praksis (Good et al., 2017, s. 291), kan teori som Gehls psykologiske bobehov anvendes for å utforske hvordan mennesker opplever de fysiske omgivelsene sine (Peters, 2016). I denne studien har Gehls teori blitt anvendt for å illustrere de kvalitetene som er høyt verdsatt og som bidrar til at folk blir boende i storgårdskvartalene på Torshov. Nabolags- og bokkvalitetene som storgårdskvartalene på Torshov illustrerer kan muligens glemmes når det skal bygges i fremtiden, dersom en overvekt at idealet om kompakt utvikling og teknisk-økonomiske krav overvektlegges. Derfor er det viktig å trekke disse kvalitetene frem og vise hvorfor de fungerer selv hundre år etter at de ble bygget. Dersom slike studier blir utført flere steder over tid, kan det danne retningsgivende rammer for subjektivt velvære og menneskeorientert design innenfor planlegging.

Litteraturliste

Alderman, A. K. & Salem, B. (2010). Survey Research. *Plastic and Reconstructive Surgery*, 126(4), 1381-1389. Doi: <https://doi.org/10.1097/PRS.0b013e3181ea44f9>

Andersen, S. S. (2013). *Casestudier: forskningsstrategi, generalisering og forklaring*. 2 utgave. Bergen: Fagbokforlaget.

Andersen, B., Dalseide, A.M., Hanssen, G.S, Skrede, J., Dyrendahl, H.S & Mamelund, S. (2020). *Erfaringer med å sikre arkitektonisk kvalitet gjennom planlegging*. FoU-resulatat, 2020:04. Oslo: Arbeidsforskningsinstituttet ved OsloMet – storbyuniversitetet.

Andersen, B. & Mouratidis, K. (2023). What makes people stay longer in the densifying city? Exploring the neighbourhood environment and social ties. *Exploring the neighbourhood environment and social ties, Housing Studies*, DOI: [10.1080/02673037.2023.2185593](https://doi.org/10.1080/02673037.2023.2185593)

Arnberger, A. (2012). Urban densification and recreational quality of public urban green spaces - a Viennese case study. *Sustainability*, 4(4), 703-730. doi: <https://doi.org/10.3390/su4040703>

Arup. (2017). *Cities Alive: Designing for urban childhood*. London: Arup.

Askins, K. & Pain, R. (2011), Contact Zones: Participation, Materiality, and the Messiness of Interaction. *Environment and Planning D: Society and Space*, 29 (5): 803-821. doi:<https://doi.org/10.1068/d11109>.

Barlindhaug, R., Børud, E., Langset, B. og Nordahl, B. (2012). *Nye boliger i storbyene. Hvem kjøper og hva slags bokvaliteter tilbys?* NIBR-rapport 2012:31. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning.

Barlindhaug, R., Langset, B., Nygaard, M. & Ruud, M.E. (2018). *Bo- og flyttemotiver blant barnefamilier i Oslo*. NIBR-rapport 2018:14. Oslo: By- og regionforskningsinstituttet NIBR.

Barnas Boligbyggere. (2018). *Hvordan skape bra bomiljøer i Hovinbyen?* Tilgjengelig fra: Hvordan skape bra bomiljøer i Hovinbyen? Tilgjengelig fra: <https://www.barnasboligbyggere.no/single-post/2018/04/13/Hvordan-skape-bra-bomiljoer-i-Hovinbyen> (lest 21.04.23).

Bing, M. & Johnsen, E. (1998). Innledning - Nye Hjem i Mellomkrigstiden. I Bing, M. & Johnsen, E. (red). *Nye Hjem i Bomiljøer i Mellomkrigstiden* (s. 9-30). Oslo: Norsk Folkemuseum. Tilgjengelig digital via Nationalbiblioteket: https://www.nb.no/items/URN:NBN:no-nb_digibok_2010122006058

Boalt, C. (1965) Boendestudier i frem bustadsområden i Stockholm. Rapport från Byggforskningen 13/68. Se envidere: Höjd Bostadsstandard. SOU 1965:32, side 440. Stockholm.

Böhme, Gernot: *Architektur und Atmosphäre*, Wilhelm Fink Verlag, München, 2006.

Braithwaite, D, Emery, J, de Lusigan, S og S Sutton (2003) Using the Internet to conduct surveys of health professionals: a valid alternative? *Family Practice*, 20: 545-551.

Brantenberg, T. (1997) *Byboligen. På vei mot en ny boform*. Oslo: Norsk arkitekturforlag.

Brudvik, S. J., Hortemo, M. H. & Petersson, H.D. (2022), Flere boliger er ikke nok for Oslo. *Aftenposten*. Tilgjengelig fra: <https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/XqQjlo/flere-boliger-er-ikke-nok-for-oslo> (lest 06.03.2023).

Bruun, M. (1970) *Boligområder: Forelesninger ved Magne Bruun*. Ås: Insitutt ved Norges Landbrukshøgskole.

- Bukve, O. (2016). *Forstå, forklare, forandre. Om design av samfunnsvitenskaplege forskningsprosjekt*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Buttimer, A. (1972/1980). Social space and the planning of residential areas. I Buttmer, A., & Seamon, D. (Red.) (1980) *The Human Experience of Space and Place* (s. 21-55). New York: Routledge. Først publisert i *Environment and Behavior*, 4, 279-318. Hentet fra: <https://www.researchgate.net/publication/44352063> *The human experience of space and place edited by Anne Buttmer and David Seamon*
- Børud, E. (2009). Bymorfologi som kunnskapsgrunnlag for planlegging og planforskning. *Kart og Plan*, 69(1), 19-26. Hentet fra: <http://www.kartogplan.no/Artikler/KP1-2009/Bymorfologi%20som%20kunnskapsgrunnlag%20.pdf>
- Børud, E. & Røsnes, A. E. (2016). *Prosjektbasert byutvikling: mot en kvalitativ, prosjektrettet byplanlegging*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Clark, W. & Lisowski, W. (2017) Decisions to move and decisions to stay: life course events and mobility outcomes, *Housing Studies*, 32, pp. 547–565. Clark, W. A. & Lisowski, W. (2018) Wellbeing across individual
- Coomber, R (1997) «Using the Internet for Survey Research». *Sociological Research Online*, 2.2. <http://www.socresonline.org.uk/2/2/2.html>
- Creswell, J. W. (2014). *Research design: qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (4. utg.). Los Angeles, Calif: SAGE
- Davidson, M. (2009). Social sustainability: A potential for politics? *Local environment*, 14(7):607-619. doi: [10.1080/13549830903089291](https://doi.org/10.1080/13549830903089291)
- Dempsey, N. (2010). «Revisiting the compact city?» I *Built Environment*, Vol 36, No 1: 5-8.
- Dempsey, N., Bramsley, G., Power, S. & Brown, C. (2011). The Social Dimensions of Sustainable Development: Defining Urban Social Sustainability. *Sustainable Development*, 19(5): 289-300. Doi: <https://doi.org/10.1002/sd.417>.
- Dey, L. (2000). Choosing a house: the relationship between dwelling type, perception of privacy, and residential satisfaction. *Journal of Planning Education and Research*, 19(3), 265-275. doi: <https://doi.org/10.1177/0739456X0001900305>
- Direktoratet for Byggkvalitet (DiBK) (u. å). Begrepshåndbok. Hentet fra: <https://dibk.no/verktøy-og-veivisere/universell-utforming/Verktøy/Begrepshandbok/>
- Fiskaa, H. (2014). *Fysisk detaljplanlegging*. Trondheim: Noregs teknisk-naturvitenskaplege universitet. Fakultet for arkitektur og biletkunst. Institutt for byforming og planlegging. Skrift nr. 2012:7
- Flyvbjerg, B. (2006). Five misunderstandings about case-study research. *Qualitative Inquiry*, 12(2), 219- 245. doi: <https://doi.org/10.1177/1077800405284363>
- Freeman, C. & Tranter, P. (2011). *Children and Their Urban Environment: Changing Worlds*. London: Routledge. Tilgjengelig fra: <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9781849775359/children-urban-environment-paul-tranter-claire-freeman>
- Gehl, J. (1971/1996) *Livet mellom husene: udeaktiviteter og udemiljøer*. Arkitektens Forlag, København
- Gehl, I. (1971). *Bo-miljø (SBI-rapport 71)*. København: Teknisk Forlag.
- Gehl, J. (1980). *Livet mellom husene: Udeaktiviteter og udemiljøer*. 2. utg. København: Arkitektens Forlag.
- Gehl, J. (2010). *Cities for People*. Washington: Island Press. BOK

- Gerring, J. (2017). *Case Study Research: principles and practice* (2. utg.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Gjerland, L. (2020), Oslo før: 100 år i vakker symmetri. *Aftenposten*. Tilgjengelig fra: <https://www.aftenposten.no/oslo/i/GGzKeJ/oslo-foer-100-aar-i-vakker-symmetri>. (lest 18.01.23).
- Guttu, J., L. Schmidt, M. Anker, O. E. Arnesen & M. Boro, (2004), Bokkvalitet på områdenivå. NIBR Notat 2004: 119. Oslo: NIBR.
- Gifford, R. (2007). The Consequences of Living in High-Rise Buildings. *Architectural Science Review*, 50:1, 2-17. doi: 10.3763/asre.2007.5002
- Good, R. M., Rivero, J. J. & Zitcer, A. (2017). Confronting the challenge of humanist planning/Towards a humanist planning/A humanist perspective on knowledge for planning: implications for theory, research, and practice/To learn to plan, write stories/Three practices of humanism and critical pragmatism/Humanism or beyond? *Planning Theory and Practice*, 18(2), 291-319. doi: <https://doi.org/10.1080/14649357.2017.1297554>
- Haaland, C. & van den Bosch, C. K. (2015). Challenges and strategies for urban green-space planning in cities undergoing densification: a review. *Urban Forestry & Urban Greening*, 14(4), 760-771. doi: <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2015.07.009>
- Habibi, S. & Zebardast, E. (2022) Does compact development in midsize cities contribute to quality of life?, *Journal of Urbanism: International Research on Placemaking and Urban Sustainability*, 15, pp. 241–257.
- Hagen, K. (1948) *Byen vår: glimt av Oslo gjennom 900 år*. Oslo: Herman Ruud's forlag.
- Hansen, T. (2005). Mål og normer i boligpolitikken. Oversikt og utviklingstrekk (Prosjektnotat 2005). Bygg forsk, Norges byggforskningsinstitutt. Hentet fra: <http://biblioteket.husbanken.no/arkiv/dok/1463/rapport.pdf>
- Harrison, R. L., Reilly, T. M. & Creswell, J. W. (2020). Methodological Rigor in Mixed Methods: An Application in Management Studies. *Journal of mixed methods research*, 2. doi: 10.1177/1558689819900585.
- Helsedirektoratet. (2015). *Well-being på norsk*. IS-2344. Oslo: Helsedirektoratet.
- Hoffstad, H. & Millstein, M. (2017). *Fortetting og folkehelse – hvilke folkehelsekonsekvenser har den kompakte byen?* NIBR-rapport 2/2017. Tilgjengelig fra: https://www.researchgate.net/publication/315046774_Fortetting_og_folkehelse_-_hvilke_folkehelsekonsekvenser_har_den_kompakte_byen (lest 09.03.2023).
- Keller, K. D. (2001). Miljøpsykologiens fordomme og den kropslige fornuft. *Psyke & Logos*, 22(2), 537- 555. Henter fra: <https://tidsskrift.dk/psyke/article/view/8545>
- Klinenberg, E. (2018). *Palaces for the people: How social infrastructure can help fight inequality, polarization, and the decline of civic life*. Crown.
- KMD [Kommunal- og moderniseringsdepartementet]. (1998). Fortetting med kvalitet: bebyggelse og grønstruktur. (Veileder). Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/t-1267-fortetting-med-kvalitet/id87454/> (Lest 20.03.23)
- Kolstad, A. (2012). Arkitekturens psykologiske og sosiale påvirkning. I Fyhri, A. Hauge, Å. L & Nordh, H. (Red.) *Norsk miljøpsykologi: mennesker og omgivelser* (s. 57-80). Oslo: SINTEF akademisk forlag.
- Kommunal- og moderniserings departementet (KMD). (2021). Arkitekturloftet – for bedre bokkvalitet og nabolag. Innspillforum for arkitektur, bokkvalitet og nabolag, desember 2021.
- Krogh, E. (1995). Landskap, identitet og tid. I *Landskapets Fenomenologi* (Doktorgradsavhandling) (s. 1-23). Norges miljø- og biovitenskapelige universitet, Ås.

Krogsveen. (2023). Prisetutvikling for Oslo: Sagene. Tilgjengelig fra: <https://www.krogsveen.no/prisstatistikk/oslo-sagene-quarterly>. (lest 10.05.2023).

Lauritsen, J. (2019, 15. januar). Her skulle du kunne bo fra vugge til grav. *Sagene avis*. Tilgjengelig fra: <https://www.sageneavis.no/her-skulle-du-kunne-bo-fra-vugge-til-grav/s/5-144-46736> (lest 24.05.23).

Lenninger, A. og Olsson T. (2006). Barn äger rum. Planering för barn och ungdomar. Stockholm: Formas.

Leung, L. (2015). Validity, reliability and generalisability in qualitative research. *Journal of Family Medicine and Primary Care*, 4(3), 324-327. Doi: <https://doi.org/10.4103/2249-4863.161306>

Lexau, S. S. (2022). Harald Hals. I: *Store norske leksikon*. Tilgjengelig fra: https://nbl.snl.no/Harald_Hals_-_1876%E2%80%931959 (lest 25.05.2023).

Lewicka, M. (2005) Ways to make people active: the role of place attachment, cultural capital, and neighborhood ties. *Journal of Environmental Psychology*, 25, pp. 381–395.

Lewicka, M. (2011) Place attachment: How far have we come in the last 40 years? *Journal of Environmental Psychology*, 31, pp. 207–230.

Littig, B. & Griessler, E. (2005). Social Sustainability: A Catchword between Political Pragmatism and Social Theory. *International Journal of Sustainable Development*, 8 (1-2), 65–79. doi:[10.1504/IJSD.2005.007375](https://doi.org/10.1504/IJSD.2005.007375).

Lundgaard, H. (2021a, 7. mars). - Det som bygges, er nesten oppsiktsvekkende brutalt og lite sjenerøst. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/oslo/i/gWpdP5/det-som-bygges-er-nesten-oppsiktsvekkende-brutalt-og-lite-sjeneroest> (lest 23.01.23).

Lundgaard, H. (2021b, 20. desember). Før elsket arkitektstudentene det hypermoderne. Nå er noe forandret. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/oslo/i/G3n3m6/foer-elsket-arkitektstudentene-det-hypermoderne-naa-er-noe-forandret> (lest 20.01.23).

Lundgaard, H. (2022, 20. september). – Alle elsker de gamle byområdene. Hvorfor får vi det ikke til i dag? *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/kultur/i/3E9Qb0/alle-elsker-de-gamle-byomraadene-hvorfor-faar-vi-det-ikke-til-i-dagv> (lest 23.01.23).

Malterud, K. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder for medisin og helsefag*. Oslo, Universitetsforlaget.

Martens, J. og Moe, K. (2018). Hva er en god bolig? Boligens utvikling i Norge fra 1650 til 2017, Oslo: Universitetsforlaget.

Mouratidis, K. (2018). Rethinking how built environments influence subjective well-being: a new conceptual framework, *Journal of Urbanism: International Research on Placemaking and Urban Sustainability*, 11, pp. 24–40.

Mouratidis, K. (2019) Compact city, urban sprawl, and subjective well-being, *Cities*, 92, pp. 261–272.

Mouratidis, K. (2020a). Commute satisfaction, neighborhood satisfaction, and housing satisfaction as predictors of subjective well-being and indicators of urban livability. *Travel Behaviour & Society*: (21): 265-278. doi: [10.1016/j.tbs.2020.07.006](https://doi.org/10.1016/j.tbs.2020.07.006)

Mouratidis, K. (2020b) Neighborhood characteristics, neighborhood satisfaction, and well-being: the links with neighborhood deprivation. *Land Use Policy*, 99, pp. 104886.

Myhre, J. E. (2006). Del III - Den eksplosive utviklingen 1830-1920, i Helle, K., Eliassen, F. E., Myhre, J. E. og Stugu, O. S. (Red.) *Norsk Byhistorie: Urbanisering Gjennom 1300 år*. (s. 249-381). Oslo: Pax Forlag AS.

NAL [Norske arkitekters landsforbund] & AiN [Arkitektbedriftene i Norge]. (2017). Bo- og boligkvalitet: En rapport fra Norske arkitekters landsforbund og Arkitektbedriftene i Norge. Oslo, 5. april 2017. Hentet fra: <https://www.arkitektur.no/ny-rapport-om-boligkvalitet-fra-arkitektene>

Norsk Eiendom. (2021). Gode boliger for alle.

Nylenna, M. (2018). Stedsplanlegging er samfunnsmedisin i praksis. *Michael*, 2(15), 87-91. Hentet fra: <http://www.dnms.no/asset/pdf/2018/2-87-91.pdf>

OBOS. (u.å.). *Torshov Kvartal VII Borettslag*. Tilgjengelig fra <https://vibbo.no/torshov-kvartal-vii/om> (lest 25.05.2023).

OBOS. (u.å.). *Torshov Kv VIII Borettslag*. Tilgjengelig fra: <https://vibbo.no/torshov-kv-viii/om> (lest 25.05.2023).

Oslo Arkitekturtriennale. (2021). Vi må snakke om nabolag. Tilgjengelig fra: <https://www.oslotriennale.no/no/nyheter/we-need-to-talk-about-neighbourhoods> (lest 25.02.23).

Oslo kommunale boligråd (1931). *Boligarbeidet gjennom tyve år: en beretning om Oslo kommunale boligråds virksomhet og kommunens arbeide med boligsaken 1911-1931; med en oversikt over beboelsesog befolkningsforhold 1814-1914*. Oslo: Aschehoug.

Oslo Kommune. (2020). Gjennomsnittsinntekt etter delbydel, alder og kjønn: Delbydel Torshov. Statistikkbanken. Tilgjengelig fra: <https://statistikkbanken.oslo.kommune.no/webview/>. (lest 10.05.23).

Oslo Kommune. (2023). *Befolkningsvekst i bydel Sagene*. Bydelsfakta. Tilgjengelig fra: <https://bydelsfakta.oslo.kommune.no/bydel/sagene/befolkningsutvikling>. (lest 10.05.23)

Permentier, M., van Ham, M. & Bolt, G. (2009) Neighbourhood reputation and the intention to leave the neighbourhood, *Environment and Planning A: Economy and Space*, 41, pp. 2162–2180.

Pinson, D. (2004). Urban planning: an “undisciplined” discipline? *Futures*, 36(4), 503-513. doi: <https://doi.org/10.1016/j.futures.2003.10.008>

Pløger, J. (2002). Den fragmentariske by og det ‘gode byliv’: Udfordringer for fremtidens by- og boligplanlægning. Et essay. Hørsholm: SBI forlag. Hentet fra: <https://bibliotek.dk/da/work/870970-basis:24263185>.

Raman, S. (2010). Designing a liveable compact city. Physical forms of city and social life in urban neighbourhoods. *Built environment*, Vol 36 (1): 63-79.

Ringdal, K. (2018). *Enhet og mangfold : samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode*. Bergen, Fagbokforlaget.

Ruud, M.E. (2001). *Hindringer for deltakelse i multietniske boligområder*. Prosjektrapport 299. Oslo: Norges byggforskningsinstitutt.

Rygshaug, M. (2002). Arkitekturens vitenskapelige grunnlag: estetikk og teori i praksis. STS-arbeidsnotat 2/02. Senter for teknologi og samfunn: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.

Schiefloe, P.M. (1985). *Nærmiljø I bysamfunn*. Byforskningsprogrammet. Oslo: Universitetsforlaget.

Schmidt, L. & Thorén, A. K. H. (2001). Bebyggelsestyper og bokvalitet i by: En studie av storgårdskvartalet (Rapport (Norsk institutt for by- og regionforskning: trykt utg.) 2001:9). Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning.

Schmidt, L. (2009). Fortett med vett. *Kart og Plan*, 69(1), 8-28. Hentet fra: <http://www.kartogplan.no/Artikler/KP1-2009/Fortett%20med%20vett.pdf>

Skrede, J. & Andersen, B. (2022). The emotional element of urban densification. *Local Environment*, 27(2): 251-263. Doi: [10.1080/13549839.2022.2034769](https://doi.org/10.1080/13549839.2022.2034769)

Skorupka, A. (2012). Kapittel 1: Oversikt over faget miljøpsykologi. I Fyhri, A., Hauge, Å. L & Nordh, H. (Red.) *Norsk miljøpsykologi: mennesker og omgivelser* (s. 15-30). Oslo: SINTEF akademisk forlag.

- Smith, M.A. & B. Leigh (1997) Virtual subjects: Using the Internet as an alternative source of subjects and research environment. *Behavior Research Methods, Instruments & Computers*, 29. 4: 496-505.
- Stanton, J.M. (1998) An empirical assessment of data collection using the internet. *Personell Psychology Inc*, 51: 709-725.
- Statistisk sentralbyrå (SSB). (2021). Befolkningens utdanningsnivå: bydeler i Oslo og utdanningsnivå. Tilgjengelig fra: <https://www.ssb.no/utdanning/utdanningsniva/statistikk/befolkningens-utdanningsniva>. (lest 10.05.2023).
- Stefansdottir, H. & Xue, J. (2018). The Quality of Small Dwellings in a Neighborhood Context. I: Nelson, A. & Schneider, F. (Red.) *Housing for Degrowth: Principles, Models, Challenges and Opportunities*. (s. 171-182). London: Routledge.
- Stugu, O. S. (2006). Kapittel 21: fra ting til tegn. I Helle, K., Eliassen, F. E., Myhre, J. E. & Stugu, O. S. (Red.) *Norsk Byhistorie: Urbanisering Gjennom 1300 år*. s. 473-507. Oslo: Pax Forlag AS.
- Sum, S., Mathews, M.R., Pourghasem, M. & I. Hughes (2008) Internet Technology and Social Capital: How the Internet Affects Seniors' Social capital and Wellbeing. *J. of ComputerMediated Communication Association*, 14: 200-220.
- Sveriges Arkitekters akademi for landskapsarkitektur. (2018. 5. juni). Levende städer for barn och unga. Tilgjengelig fra: <https://www.facebook.com/sverigesarkitekter/videos/2017968044934446/>(lest 13.03.2023)
- Sørensen, G. (u.å.). *Asbjørg Borgfelt (1900 – 1976) Oksefontenen*. Tilgjengelig fra: <http://okk.kunstsamlingen.no/objects/1665/oksefontene;sessionid=A89F2619D789AB18BC3039E2098E12D6> (lest 21.05.23).
- Taylor, N. (1998). *Urban Planning Theory Since 1945*. London: Sage Publications Ltd.
- Thorbergsen E. (2012). Barnehagens uterom. *Pedagogisk forum*.
- Thorsnæs, G. (2021). Torshov. I: *Store Norske Leksikon*. Tilgjengelig fra: <https://snl.no/Torshov>. (lest 14.05.23).
- Tjora, A., Henriksen, I.M., Fjærli, T. & Grønning, I. (2012). *Sammen i byen. En sosiologisk analyse av urbane naboskap, nærmiljø og boligens betydning*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Tjønneland, E. (2021). Estetikk. I: *Store norske leksikon*. Tilgjengelig fra <https://snl.no/estetikk> (lest 14.05.23).
- Torshov Kvartal VIII. (u.å.). Trafoen. Tilgjengelig fra: <https://torshovkvartal8.no/trafoen> (lest 13.05.23).
- UN Habitat (2016): New Urban Agenda adopted at Habitat III. <http://unhabitat.org/new-urban-agenda-adopted-at-habitat-iii/>
- Van Ham, M. (2012). Housing Behaviour. I: Clapham, D.F., Clark, W.A.V. og Gibb, K. (red.) *The SAGE Handbook of Housing Studies*. London: SAGE Publications Ltd. 47-65. Weiss, R. S. (1994). *Learning From Strangers: The Art and Method of Qualitative Interview Studies*. New York: The Free Press.
- Weiss, R. S. (1994). *Learning From Strangers: The Art and Method of Qualitative Interview Studies*. New York: The Free Press.
- Weisman, J. (1981). Evaluating architectural legibility: way-finding in the built environment. *Environment and Behaviour*, 13(2), 189-204. doi: <https://doi.org/10.1177/0013916581132004>
- Whitfield, A. (1984). Individual differences in evaluation of architectural colour: categorisation effects. *Perceptual and Motor Skills*, 59(1), 183-186. doi: <https://doi.org/10.2466/pms.1984.59.1.183> Zavei, S. J. A. P. & Jusan, M. M. (2012). Exploring housing attributes based on Maslow's hierarchy of needs. *Procedia: Social and Behavioural Sciences*, 42, 311-319. doi: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.04.195>
- Wilhjelm, H. (2002). *Barn og omgivelser : virkelighet med flere fortolkninger*. Oslo: Arkitektthøgskolen i Oslo.

Woodcraft, S., Bacon, N, Hackett, T. & Caistor-Arendar, L. (2012). *Design for Social Sustainability: A framework for creating thriving new communities*. Tilgjengelig fra: www.futurecommunities.net.

Wyatt, J.C. (2000) When to use web-based surveys. *Journal of American Med Inform Assoc.* 7. 4: 426-9 (PMC free article) (PubMed).

Yin, R.K. (2018). *Case Study Research and Applications: Design and Methods* (6th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

VEDLEGG 1: Informasjonsskriv til spørreundersøken

Dette spørreskjemaet er en del av en masteroppgave ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet. Formålet med prosjektet er å registrere hvilke nabolagskvaliteter som er til stede på Torshov, for så å undersøke hvordan disse kvalitetene kan bidra til å nyansere begrepet "bokkvalitet", og veilede utviklingen av fremtidige nabolag.

Hva innebærer det for deg å delta?

- Det vil ta deg ca. 10 minutter
- Undersøkelsen inneholder spørsmål om hvilke bokkvaliteter du forbinder med Torshov, hvilke kvaliteter som er viktige for deg og evt. hvilke bokkvaliteter du savner
- Svarene dine vil bli registrert elektronisk

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i dette prosjektet, og hvis du velger å delta kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi grunn. Alle dine opplysninger vil da bli slettet.

Ditt personvern - hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt deg om ovenfor. Alle opplysninger vil bli behandlet konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- All informasjon oppbevares uten kontaktopplysninger og kun etter kjønn, alder, bosted og familiesituasjon
- Informasjonen deles ikke med andre
- Opplysningene vil brukes for å danne et bilde av hvordan det er å bo på Torshov og hvilke nabolagskvaliteter som eksisterer der
- Alle opplysninger slettes etter prosjektslutt 15. mai 2023

Som deltaker vil du dermed kunne gjenkjennes i publikasjonen etter hvilken type opplysninger du selv ønsker å oppgi i undersøkelsen.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres med datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger som handler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Masterstudent Juni Lidi Vestavik på epost juni.lidi.vestavik@nmbu.no eller på tlf.: 45 22 02 33
- Veileder Sebastian Peters på epost sebastian.peters@nmbu.no
- Vårt personvernombud Hanne Pernille Gulbrandsen på epost personvernombud@nmbu.no eller tlf.: 40 28 15 58

Hvis du har spørsmål knyttet til vurderingen som er gjort av personverntjenestene fra Sikt, kan du ta kontakt via:

- Epost: personverntjenester@sikt.no
- Telefon: 73 98 40 40

Vennlig hilsen

Juni Lidi Vestavik (masterstudent) og Sebastian Peters (veileder)

VEDLEGG 2: Spørreskjema

Hvilket kvartal/bomiljø bor du i?

Kvartal I
Kvartal II
Kvartal III
Kvartal IV
Kvartal V
Kvartal VI
Kvartal VII
Kvartal VIII
Kvartal IX
Kvartal X
Kvartal XI
Kvartal XII
Kvartal XIII
Kvartal XIV
Kvartal XV
Kvartal XVI
Kvartal XVII
Kvartal XVIII
Annet

Hvor lenge har du bodd på Torshov?

Under 1 år
1 - 3 år
3 - 5 år
5 - 10 år
Mer enn 10 år

Hvor har du vokst opp?

I leilighet på tettsted
I hus på et tettsted
I hus på landet
I hus i boligområde i storby
I leilighet i storby

Hva er de viktigste bokkvalitetene er for deg?

Åpent spørsmål

Hvorfor har du bosatt deg på Torshov?

Åpent spørsmål

Hvor tilfreds er du med følgende behov der du bor? (Rangert fra «ikke tilfreds» til «meget tilfreds»)

Graden av kontakt jeg har med naboene
Mulighetene jeg har for privatliv
Variasjonen i utformingen av bebyggelsen og uterommene
Servicetilbudene i nærområdet
Servicetilbud på Torshov
Aktivitetstilbud i nabolaget
Hvordan Torshov er tilrettelagt for aktiviteter og rekreasjon

Barns muligheter for lek, aktivitet og rekreasjon
Påvirkningen jeg har til det som skjer i bygården
Min grad av tilhørighet til Torshov
Min grad av tilhørighet til bygården min
Muligheter for å sette særpreg på det fysiske miljøet (f.eks. å pynte, møblere, plante, dekorere osv.)
Nærhet og tilgang til parker og grøntområder i nabolaget
Utsikt fra leiligheten min
De visuelle omgivelsene mine
Støynivået rundt boligen min
Nabolagets omdømme
Størrelsen på leiligheten min

Hvis du har noen andre faktorer som er viktige for deg i bomiljøet, gjerne skriv dem her:
Åpent spørsmål

Føler du en tilknytning til Torshov?

Usikker
Ja
Nei

Er det viktig for deg å føle en tilhørighet eller tilknytning til der du bor?

Usikker
Ja
Nei

Hvor godt kjent er du med beboerne i bygården din?

Har ikke særlig kontakt med noen av beboerne
Hilser på flere av beboerne
Snakker ofte med flere av beboerne
Er god venn med én eller flere av beboerne

Føler du en tilknytning til beboerne i bygården din?

Usikker
Ja
Nei

Hvor ofte benytter du deg av uteoppholdsarealet i bygården din?

Sjelden eller aldri
Mye på sommerstid
Noen ganger i løpet av året
Flere ganger i måneden
Flere ganger i uken
Så å si hver dag

Dersom du har barn, bruker de uteoppholdsarealene i bakgården din ofte?

Sjelden eller aldri
Noen ganger
Ja, flere ganger i uken
Ja, så å si hver dag

Hvor oppstår det som oftest kontakt med andre mennesker i nabolaget ditt?

Lokale butikker/spisesteder
Dagligvarebutikken
Offentlige arealer
I bakgården

Hva er det beste ved å bo i den bygården du du bor i?

Åpent spørsmål

Er det noe negativt ved å bo i bygården din?

Åpent spørsmål

Kjønn:

Kvinne

Mann

Annet

Alder:

20 – 30 år

30 – 40 år

40 – 50 år

50 – 60 år

60 +

Har du barn boende hos deg?

Ja

Nei

Hva er ditt høyeste utdanningsnivå?

Grunnskole

Videregående

Høyere utdanning 1 år

Høyere utdanning 1 – 3 år

Høyere utdanning 3 – 5 år

Høyere utdanning over 5 år

Dersom du har videre kommentarer til nabolaget ditt, bygården din og kvalitetene du vektlegger, gjerne legg til noen kommentarer nedenfor:

Åpent spørsmål

Dersom du ønsker å bli med i et påfølgende dybdeintervju, vennligst oppgi e-postadressen din nedenfor:

Åpent spørsmål

VEDLEGG 3: INFORMASJONSSKRIV TIL KVALITATIV SPØRRESKJEMA

Vil du delta i forskningsprosjektet «Nabolagskvaliteter på Torshov»?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å belyse nabolagskvaliteter som kan gå tapt i dagens utvikling, og å bidra til utviklingen av gode nabolag i fremtiden. Jeg mener at Torshov er et område som illustrerer gode nabolags- og bokvaliteter, som kanskje kan stå i fare for å gå tapt dersom dagens fortettingstrend blir for sterk. Jeg ønsker derfor å bidra med et mer nyansert bilde av hvilke kvaliteter som svekkes til fagfeltet, slik at vi kan bygge bedre boliger i fremtiden.

I dette skrivet gis det informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Dette prosjektet er en masteroppgave i by- og regionplanlegging ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet.

Formålet med prosjektet er å registrere hvilke nabolagskvaliteter som er til stede på Torshov, for så å undersøke hvordan disse kvalitetene kan bidra til å nyansere begrepet «bokvalitet», og veilede utviklingen av fremtidige bomiljøer.

Prosjektet søker svar på hvordan begrepet bokvalitet defineres, hvordan beboerne på Torshov opplever bokvaliteten i bomiljøet sitt i tillegg til hvordan beboernes fysiske omgivelser påvirker beboernes opplevelse av bomiljøet.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU) er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

I forbindelse med dette prosjektet ønsker jeg å studere storgårdskvartalene på Torshov, med hovedfokus på kvartal 7 og 8. Du har derfor fått spørsmål om å delta fordi du passer inn i prosjektets definisjon som Torshovbeoer.

Hva innebærer det for deg å delta?

Deltagelse i prosjektet vil innebære at du svarer på et kvalitativt spørreskjema med spørsmål knyttet til dette temaet. Du vil få tilsendt et spørreskjema med spørsmål du fyller ut selv, og deretter sender tilbake til meg. Informasjonen vil bli oppbevart trygt og konfidensielt, og vil også være anonymisert. Alle persondata blir slettet ved prosjektslutt.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- All informasjon oppbevares uten kontaktopplysninger og kun etter kjønn, alder og familiesituasjon
- Opplysninger vil kun bli brukt i forbindelse med masteroppgaven
- Opplysningene vil brukes for å danne et bilde av hvordan det er å bo på Torshov og hvilke nabolagskvaliteter som eksisterer der

Hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Prosjektet vil etter planen avsluttes 15. mai 2023. Etter prosjektslutt vil datamaterialet med dine personopplysninger slettes for godt.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Institutt for by- og regionplanlegging ved NMBU har Sikt – Kunnskapssektorens tjenesteleverandør vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Masterstudent Juni Lidi Vestavik på epost juni.lidi.vestavik@nmbu.no eller på tlf.: 45 22 02 33
- Veileder/prosjektansvarlig Sebastian Peters på epost sebastian.peters@nmbu.no
- Vårt personvernombud: Hanne Pernille Guldbrandsen på epost personvernombud@nmbu.no eller tlf.: 40 28 15 58

Hvis du har spørsmål knyttet til vurderingen som er gjort av personverntjenestene fra Sikt, kan du ta kontakt via:

- Epost: personverntjenester@sikt.no eller telefon: 73 98 40 40.

Med vennlig hilsen

Sebastian Peters
(Veileder)

Juni Lidi Vestavik
(masterstudent)

Samtykkeerklæring

Denne samtykkeerklæringen gjelder innhentning av data til en masteroppgave om nabolagskvaliteter på Torshov. Jeg ønsker å få innsikt i dine oppfatninger og meninger, i tillegg til din vurdering av nabolagskvalitetene og bokkvaliteten på Torshov.

Jeg har mottatt og forstått informasjonen om prosjektet, og har fått anledning til å stille spørsmål knyttet til spørreskjemaets innhold og formål. Jeg samtykker til:

[] Å delta i et kvalitativt spørreskjema hvor informasjonen som samles inn vil bli oppbevart midlertidig

-] At det hentes inn indirekte personidentifiserbar informasjon om meg
-] At informasjon om meg kan publiseres slik at jeg kan gjenkjennes gjennom opplysninger som bosted, kjønn, hvor lenge jeg har bodd på adressen og hvorvidt jeg har barn eller ikke

Dersom du samtykker til at opplysningene du oppgir kan tas i bruks av meg frem til prosjektets sluttdato 15. mai 2023, vennligst signer med dato og underskrift nedenfor:

Signert av prosjektdeltaker, dato

VEDLEGG 4: KVALITATIVT SPØRRESKJEMA

KVALITATIVT SPØRRESJEMA: «NABOLAGSKVALITETER PÅ TORSHOV»

BAKGRUNNSINFORMASJON

Alder:

Bosted (hvilken bygård):

Eier eller leietaker:

Familiesituasjon (gift, antall barn, samboer):

Jobb (hva og hvor):

Hvor har du vokst opp?

Hvor bodde du/dere før dere flyttet til Torshov? Hvorfor flyttet du/dere?

Hva er dine tanker rundt nabolagskvaliteter og bokkvalitet – og hva innebærer/betyr det for deg i valg av bolig?

BOLIG OG OMRÅDE

1. Hvor lenge har du/dere bodd her og når flyttet du/dere hit?
2. Fortell oss litt om boligen (hvor mange bor der, planløsning/størrelse, etasje, utsyn/innsyn, lys og støy, oppbevaring, tilgang på eget felles uteområde, balkong, renovert/gammel)
3. Hvordan synes du det er å bo her?
4. Hva var grunnen til at dette området ble vurdert når du/dere skulle flytte?
5. Hvilke andre områder ble vurdert og hvorfor?
6. Hvorfor falt valget på akkurat Torshov? Og evt. akkurat denne bygården? (Forsøk å identifisere avgjørende egenskaper/kvaliteter og andre avgjørende motiver)

KVALITETER

1. Hva er de største kvalitetene med boligen og nabolaget for deg?
2. Hvilke kvaliteter vektlegger du mest ved valg av bosted og bolig?
3. Hva er de største svakhetene/manglene med boligen og nabolaget for deg?
4. Tenker dere å bli værende her eller å flytte på sikt?

5. Hvis du skulle ha flyttet herfra i morgen, hva hadde du savnet?
6. Hva ville vært eventuelle grunner for å flytte herfra?
7. Hvordan tar du i bruk nabolaget? Hva benytter du deg av i nærområdet?

SOSIALT LIV OG KONTAKT MED MENNESKER

1. Hvordan vil du beskrive det sosiale miljøet i bygården du bor i?
2. Er du godt kjent med de andre beboerne der?
3. Kan du si litt om hvordan dere har blitt kjent?
4. Føler du et behov for å bli kjent med naboene dine?
5. Hvor ofte støter du på naboene eller andre personer i bomiljøet?
6. Hvor oppstår det som oftest kontakt med mennesker på Torshov? (Innad i bygården, offentlige arealer, butikken etc.)
7. Hvordan foregår den vanlige kontakten med naboene dine? (Hilsning/vanlig samtale/personlig samtale)
8. Hadde du foretrukket privat balkong i stedet for en felles bakgård?

PRIVATLIV OG ISOLASJON

1. Hvordan vil du beskrive ditt behov for privatliv i boligen din?
2. Oppfyller bygården din behovet ditt for isolasjon og privatliv?
3. Hvordan opplever du tettheten i bomiljøet ditt?
4. Hvordan opplever du graden av innsyn i leiligheten din?
5. Er det mange som passerer/oppholder seg i bygården din som ikke bor der?

OPPLEVELSE AV OMRÅDET

1. Har du noen refleksjoner rundt hvordan du opplever boligområdet ditt rent sansemessig? (Visuelt sett, lukter, lyder)
2. Er det noen spesielle elementer som stimulerer sansene dine i bygården din og nabolaget ditt? (Legger du for eksempel merke til detaljer, planter, lukter, støy, minner, inspirasjon)
3. Kan du nevne elementer du liker og misliker ved det fysiske miljøet i bygården din?

ESTETIKK, ARKITEKTUR OG DESIGN

1. Hvordan opplever du bygården din rent visuelt?
2. Hva synes du er vakkert/stygt? Hvorfor? Gjerne nevne spesifikke elementer som du liker, ikke liker eller som du synes er interessante
3. Er du opptatt av hvordan omgivelsene dine ser ut?
4. Hva er din mening om fargene og materialvalget som er brukt i bygården din?

AKTIVITET OG UTFOLDELSE

1. Er det gode muligheter for å ta del i aktiviteter/samlinger i bygården din?
2. Benytter du deg ofte av uteoppholdsarealet i bygården din? Hvor ofte?
3. Benytter de andre beboerne seg ofte av bakgården?
4. Er du tilfreds med tilbudene som er i nabolaget ditt, eller er det noe du savner?
5. Hva er de viktigste møteplassene for deg på Torshov?

MULIGHETER FOR LEK OG AKTIVITET FOR BARN

1. Hvordan vil du beskrive muligheten for lek/aktivitet i boligområdet?
2. Blir de eksisterende mulighetene for lek/aktivitet i bygården og nabolaget mye brukt?
3. Hvordan er det for barn å bo og leke i bygården?

STRUKTURERING, UTFORMING OG ORIENTERING

1. Hva synes du om utformingen av bygården din?
2. Er det nok variasjon i utformingen i nabolaget på Torshov?
3. Hvordan synes du det er å orientere seg på Torshov? Er det enkelt å finne frem til ting og bli kjent med området?
4. Synes du det er tilstrekkelig med servicetilbud, kulturtilbud og nødvendige funksjoner i nærområdet?

IDENTIFISERING OG TILKNYTNING

1. Føler du en tilhørighet eller tilknytning til Torshov?
2. Er det viktig for deg å føle en tilhørighet til der du bor?
3. Kan du si noe om hvorfor du føler/ikke føler en tilknytning til området?
4. Dersom du ikke føler en tilknytning til området, hva tror du skal til for å få en slik tilknytning?

5. Føler du en tilknytning til beboerne i bygården din?
6. Hva assosierer du med Torshov?

VEDLEGG 5: TOLKNINGSSKJEMA

Behov	Informant (Kjønn, alder, bosted, antall år bodd på Torshov)	Tolkning (hovedpoengene i hvordan informanten vurderer det gjeldende behovet)	Illustrerende sitater (Sitater fra svarene som kan brukes i analysen for å illustrere beboernes opplevelser)
<p>F.eks. Identifikasjon</p> <p>Nøkkelord: arkitektonisk særpreg, personlig preg i bomiljøet, historiske elementer, minner, erfaringer, assosiasjoner og tilhørighet/personlige forhold</p>			
<p>F.eks. Estetikk</p> <p>Nøkkelord: menneskelig skala, orden, avveksling, harmoni, variert utforming og sanseopplevelser</p>			

Norges miljø- og biovitenskapelige universitet
Noregs miljø- og biovitenskapelige universitet
Norwegian University of Life Sciences

Postboks 5003
NO-1432 Ås
Norway